

njem zarisujejo podobe. Množica neznanih obrazov z ulice, oči, nosov, ust, gomazenje rok in nog, vse to je teklo čez strop in zmedeni glasovi skozi okno. Mishim, da sem za kratek čas zaspal. Ko sem se zbudil iz sna ali tiste odsotnosti, sem skušal odpreti okno. Pokvarjena kljuka. Niti prezrečiti se ne da. Vse skupaj je negibno in zatohlo in mineva me volja, da bi še naprej čakal.

Zares: nesporazum. Ne morem verjeti, da bilo lahko Jaroslava kaj zadržalo. Zmeraj je bil točen. In še tako prekleto se mu je mudilo, da sem moral vse skupaj pustiti in preživeti silvestrsko noč na vlaku. Zdaj pa že tretji dan tukaj zapravljam čas.

Poštna uslužbenka je imela rdeča lica in nenavadno bele zobe. Ampak ko je vstala, da bi odtipkala brzojavko, sem videl, da močno šepa. Jaroslavu sem sporočil, da čakam do sedmega, potem nepreklicno odpotujem nazaj. Če ga bo le brzojavka dosegla, nemara je že na poti. Najhuje je to, da sem na neki način sam kriv. Tja v tri dni sem bleknil: Marburg a/D. V redu, je rekel Jaroslav, prvega začnemo, jaz pripotujem preko Trsta. Potem Zagreb in prodor na jugovzhod. Do konca meseca imamo vzpostavljeno mrežo predstavništev. No, do konca meseca je še daleč in Jaroslav bo še ta teden tukaj. Težava je le v tem, ker sem se sam zaprl v to provincialno mišlovko. Lahko bil rekel Trst, saj ta vlak pelje do Trsta, in bi se zdaj sprehajal ob morju ali jedel špagete v kakšni topli in žuboreči obmorski oštariji. Jaz pa sem rekel Marburg a/D, ki se mu reče Maribor, samo zato sem to rekel, ker so tam zgoraj v tisti naši topli kuhinji kar naprej pripravovali o neki krogli v cerkvi, o tem, kako sem nekte tukaj račal po nekem vrtu in pohodil nekakšne rože in kako smo jedli nekakšen debel fižol. Zdaj pa tistega vrta in tiste hiše nikjer ni, samo blato in kupi umazanega snega pred hišami in sivi obrabi in hotelska soba in Jaroslava od nikoder. Spominjam

pa se krogle v cerkvi, ta mora nekte biti. Šel sem v kino, da bi se nekoliko raztresel. Boj za dečka, film s krasno vsebino, tako je pisalo. V kinu so bila črna tla in tisti, ki je sedel poleg mene, je ves čas tancal in tancal po njih v svojih gozdarjih. Pogledoval sem ga, pa ga nisem mogel umiriti. Lil Dagover, čudno lepa igralka, vrgla ga je iz tira, zato je tako tancal po črnem podu. Opazil sem nekaj gospodičen in se nehote spomnil na Lenko. Prav gotovo misli, da sva z Jaroslavom že nekte daleč na jugu in do vratu zakopana v posle. Ko bi vedela, da sedim v kinu in nekdo v gozdarjih tanca po črnem podu, ker mu ne da miru Lil Dagover. Kupil sem časnik, ki poroča, da se v Moskvi nekaj pripravljaja, spet nekaj v zvezi s Trockim, nekakšna njegova skupina je odkrita. Spet sem hodil po predmestjih in iskal tisto hišo. Pomaknjena bi morala biti s ceste, globoko v vrt, trta na brajdah naj bi rasla pred njo. Nisem je razpoznal. Vse to je obupno enako in enolično in povsod psi, ki renčijo vate. In kaj me navsezadnje briga tisti debeli fižol, kaj imam jaz s tem? To, da sem se vrnil z blatinimi čevlji in hlačami, to imam s tem. In to, da sem si čisto sam kriv, ker sem si izmislil sestanek v tem mestu. Pri kosilu je prisedel neki možakar. Debela verižica mu je visela na te-lovniku. Nastopasko in bahaško. A vseeno sem govoril z njim, kaj pa sem hotel, saj ne morem kar naprej hoditi po tisti predmestni brozgi ali ležati v svoji sobi. Možakar je bil nadvse radoveden. Odgovarjal sem suho in počez. Kmalu sem odšel. Ne vzdržim z ljudmi, ne vzdržim sam. Z mano je res nekaj narobe. Nemara sem zadnja leta preveč delal, moram da sploh ne znam dobro prenašati prostega časa. Saj to je prosti čas, brezdelje, zato so si izmislili nedelje. Ne za počitek, ampak zato, da se človek zave, kako pravzaprav nima na tem svetu kaj početi, če se ne žene za delom, za denarjem, za kruhom, za prekletim debelim fižolom, ki me je spravil za mizo k temu Pešiču ali kako se že piše nastopač z debelo ve-

rižico. In slednjič vendarle nekaj, kar me zanima. Čisto na dnu strani v časopisu: senzacija med pariškimi antropologi. Mlada ženska je pokrita z živalsko dlako. To je že tretja žena opica, ki jo je odkril ta učenjak. Pozabil sem njegovo ime. Njen obraz je pokrit s pegami, iz kože na desni strani ji štrli šop dlak. V intelektualnih krogih Pariza kažejo za stvar veliko zanimanja. Antropologija na nizkem nivoju in kakor si jo predstavljata ta časnik, toda dejstva si najbrž niso izmislili. Stvar bi res utegnila biti zanimiva, toda ko bi ti novinarski preprosteži navedli vsaj več podatkov; kje so jo našli, kakšne so njene umske in fizične sposobnosti, civilizacijska stopnja in tako naprej. Njih pa zanima samo to, da ji štrli iz obraza na desni strani šop dlak. Popoldne sem spet zaspal, zvečer sem sedel v restavraciji, pil sem nekaj vina in poslušal glasbo. V sobi pa spet tak večer, da človek ne ve, kaj bi. Zaradi poldanskega spanca sem se vso noč prebujal.

Okrog druge zjutraj sem pogledal na uro in nekaj časa sploh nisem vedel, kje sem. Potem je nenadoma vstopil Jaroslav, bil je kosmat po obrazu, dolge dlake so mu rasele z obraza, celo s čela, kakor tistemu primeru z Bornea, in sredi tega obraza se mu je odpirala rdeča votlina ust, črne zenice. Hodel je gor in dol po sobi in se zverženo sklanjal k meni na posteljo. Zdaj me preiskujejo, je rekel, ne vejo, kaj bo iz tega. Skušal sem mu odgovoriti, hotel sem ga vprašati, ali je to v Trstu, ali ga tam preiskujejo, toda niti besede nisem mogel spraviti iz ust. Do konca meseca, je rekel, do konca meseca opravimo. Potem sem opazil, da je stena za njegovim hrbtom polna nekakšnih laboratorijskih cevi, meni dobro znanih aparatov. Odpiral je tisto rdečo votlino ust, nekaj ječal in slednjič rekel, zdaj vidiš, zdaj vidiš, da me res preiskujejo. Še enkrat sem pogledal na uro, res je bila dve, res sem bil v hotelski sobi in res je tam v kotu na tleh ječal Jaroslav. Pomislil sem, da se mi sanja in da te sanje ne pomenijo nič drugega

kot to, da se Jaroslavu zgodila nesreča, da se bo tudi njegovi sestri kaj zgodilo, da je nad vsemi nami nekakšna nesreča in da sem tudi jaz ujet in da ne bom mogel nikamor več. Toda razum je delal naprej. Kako da sanjam, ko pa vendar povsem razločno vidim na svojo ročno uro na nočni omarici, drugo zjutraj kaže – in kaj počne Jaroslav tukaj s svojim poraščenim obrazom? V intelektualnih krogih, je rekel Jaroslav, kažejo veliko zanimanja za naš primer. Za naš primer? sem pomislil. Tudi zate, je rekel, tudi zate kažejo veliko zanimanja. Ne vstajaj, sem hotel reči, ne naslanjaj se, toda Jaroslav je vstal in se naslonil na steno, da so epruvete in zapleteno zavite cevčice zažvenketale, začele so se lomiti in drobiti in Jaroslav je bil nenadoma ves krvav.

Ko sem prižgal luč, sem videl, da v rokah stiskam uro in da je ura tri zjutraj. Torej se mi je sanjalo ob dveh. A kako, prekleto, se mi je sanjalo, če sem vendar gledal na uro. Bil sem ves prepoten in nič nisem razumel, kaj se dogaja z mano.

Lepi šepasti poštarici sem oddal še drugi brzojav. Zdaj je bilo že jasno, da se nekaj zapleta. Pri kosilu sem sedel s tistim trgovskim zastopnikom. S Pešičem, iz Zagreba je doma, motorna kolesa prodaja, posel mu odlično cvete, seveda ima zato tako debelo verižico, zaradi posla, ki odlično cvete, to se mora videti. Preko tukajšnjih Nemcev uvaža mašine in jih lifra na jug. Lifra, tako je rekel. Hotel se je zabavati, a jaz mu pri tem nisem mogel pomagati. V recepciji sem trčil na nekoga Čeha, tudi ta je bil zgovoren in tudi z njim sem govoril. Zdaj sem govoril že z vsakomer, ki se mu je to zahotelo, prava hotelska klepetulja sem postal. Dobro razumem, zakaj. Raztrsteti sem se hotel, ta negotovost me je začela razjedati. Resnično nisem vedel, kaj naj storim. Če odpotujem in se Jaroslav prikaže tukaj, potem bo čakal on, in kdaj bomo sploh začeli? Če ostanem ... govoril sem torej s Čehom. Razveselil

se je, ko sem mu povedal, da delam pri firmi J. Štastny & Co. J. – to je Jaroslav, sem mu pojasnil. V Nemčiji? V Nemčiji, ja. Ampak z Dunaja, J. Štastny je z Dunaja, dunajski Čeh. Pila sva kavo, govoril je o politiki, jaz o antropologiji. Njega ni zanimala antropologija, mene ne njegove politične spekulacije. Demonstriral jo je, tisti antropolog, ženo opico, mlado dekle, polno življenja – ampak kaj bo po demonstraciji storil z njo? Jo bo zaprl v kletko? Ji bo dal brati Voltaira? Ni ga zanimalo. Neki pijanec me je tako divje nahrulil, da nisem vedel, kam s seboj. Kolovratil je okrog mene in nekaj kričal, sploh ga nisem razumel, kaj hoče. Ali me je zamenjal s kom drugim ali pa se je v njegovi pijanski glavi kaj čisto do kraja zmešalo in zbledlo. Za hip sem pomislil, da me bo udaril. Prav tako brez razloga in zato razumljiv bi bil njegov udarec, kakor je bilo neznansko in nesmiselno njegovo kričanje. Čeh ga je z natakarijevo pomočjo spravil ven. Mor-da pa je z menoj kaj narobe, morda kaj tako izzivalnega po-čnem, da sam ne vem, kaj, in da se vsi zaletavajo vame, po-dnevi in ponoči in v jutranji uri.

Kljub vsemu me ta Čeh pomirja. Zna poslušati, čeprav ga moje teme ne zanimajo, in govori z enakomernim, blagim glasom. Zvečer sem ga poiskal in izpila sva buteljko dobrega vina. Ime mu je Ondra, inženir je in strokovnjak za tekstilne stroje. Prišel jih je pregledovat k tukajšnjemu tekstilnemu magnatu, pozabil sem njegovo ime. Ondra je doma iz neke moravske vasice, živi pa v Brnu. Brno je črno in umazano mesto, omet odpada s hiš, prav tako kot tukaj. V njegovem spominu je res črno, a je vsaj polno lepih deklet, vsaj to. Ka-kor tole tukaj v spominu moje matere, ki sem ji pohodil rože, in v spominu mojega očeta, ki je tu jedel debel fižol. Njegova vasica je spomladi tako lepa, vse je zeleno in v cvet-ju, poleti pa dehti z njiv. Nikoli se ne bo navadil živeti v teh srednjeevropskih K. u. K. mestih, ki so vsa enaka. Čeprav bo

vse življenje živel v njih. V njegovi moravski vasici je čisto drugače. A kaj, ko tam nimajo tekstilnih strojev. Čudno, jaz pa sem zmeraj živel v mestu, če tega tukaj sploh ne štejem. Ne morem si predstavljati, da bi v eni vasici cvetje bolj cve-telo in da bi njive bolj dehtele kot v drugi. Ne gre za »bolj«, je rekel Ondra, gre za »lepše«. Tudi tega si ne morem pred-stavljati. Nasprotno, jaz celo mislim, da velikokrat smrdi po gnoju, da se jeseni človek pogreza v blato in da so tiste čum-nate zmeraj nekoliko zatohle.

4 Najprej sem hodil ob reki, potem pa zašel med temne beznice v vlažnih ozkih ulicah, ki se vzpenjajo gor proti me-stu. Nenadoma sem ugledal obraz, ki se mi je zdel znan. Sta-rec v povajanem plašču in z razmišeno brado, z rdečim no-som, z žilicami, posejanimi po obrazu, s črnimi, vročičnimi očmi. Krilil je z rokami in mrmral predse. Ko je prišel bliže, je bilo mogoče razbrati, da govori v ruščini, naglo, goltajoče, tako da ni bilo mogoče ločiti posameznih besed. Zdaj sem se spomnil: starca sem srečal pred dnevi, prvi dan mi je na Alek-sandrovi cesti zjutraj govoril o Kristusovem vstajenju, ne-kakšno velikonočno voščilo mi je izrekel v tisti samotni in temni uri. V svojih raztrganih škornjih in tankem sukniču se je za hip ustavil pred vrati gostilne, še nekaj zamrmral in izgi-nil v notranjost. Neka nesmiselna in postopaska radoved-nost me je potegnila za njim. Stopil sem v gostinsko sobo, temno, da sprva v njej nisem mogel ničesar razpoznati. V nosnice mi je udaril gost vonj po žganju, po moškem znoju, po zanikrni in neprežračeni žganjarni. Za eno od miz so se deli štirje možje, zaviti v oblake tobačnega dima, in glasno metal karte. Starec je sedel na drugi strani, v kotu, sam s svojim mornjanjem in premikanjem rok po mizi. Gostilničar je z neskrito radovednostjo, ki je delovala nekoliko slaboum-

no – vsaj njegova rahlo odprta usta –, zija v prišleka ob vratih. Prišlek pa je pri sebi ugotavljal, da tako zanikrne krčme v svojem življenju še ni videl. Poznal sem praške in nemške pivnice, tudi v kakšno predmestno luknjo sem kdaj zabredel, a nikjer ni bilo tako temno sredi belega dne in nikjer ni tako strahotno zaudarjalo po žganju, po slabem žganju, vrag si ga vedi iz česa žganem žganju. Kljub temu sem naročil žganje, in medtem ko sem ga srkal in premagoval slabost in želodčne krče in ves organizem, ki je zavračal smrdljivo tekočino, mi je uspelo od krčmarja zvedeti, da je starec v resnici Rus, da živi v mestni oskrbnišnici, da se zmeraj klati tu naokrog, da zanj skrbijo ruski emigranti. Piše se Fedjatin in tukajšnji Rusi ga imajo za čisto posebnega človeka. Vendar on, gostilničar, meni, da stari Rus pač ni nič drugega kot navaden slinast norec, ki pije šnops. Zdaj je želel vprašanja postavljati gostilničar, toda brez besed sem plačal, vstal in odšel.

5 Ondri, češkemu strojniku iz tiste moravske vasice, kjer vse »lepše«, ne pa »boljše« diši, sem povedal, kaj sem videl tam doli. Ondra je zaskrbljeno odkimaval z glavo. Njega so njegovi tukajšnji kolegi prvi dan opozorili, da tam doli nima kaj iskati, če ne želi ostati brez denarnice, ure ali klobuka. V najboljšem primeru brez česa, lahko pa tudi s čim, s kakšno brazgotino od noža za vse življenje.

– Kar se pa tistega vašega Rusa tiče, je rekel Ondra, kako se že piše?

– Fedjatin.

– Fedjatin, ja. Kar se tega Fedjatina tiče, pa je stvar enostavna. To je božji človek. V Rusiji jih je bilo pred boljše-
viškim prevratom na tisoče, na desetisoče, vsaka vas je imela vsaj enega. Hodijo ti sem in tja, ti božji ljudje, in brez prestanka govorijo o Kristusovem vstajenju. Nihče se jih ne

dotakne, ker so božji, in kadar so v transu – običajno jih meče božjast – imajo neka apokaliptična videnja ali kaj že. Mužiki so, ampak v letih pred revolucijo je tudi višje sloje zgrabila ta ruska norost. Saj poznate Rasputinovo zgodbo.

– Poznam.

– No, vidite, Rasputin je bil eden takih. Potem pa so imeli božjega človeka, ko je bilo vse noro in krvavo tam v njihovi temni Rusiji.

Tudi za to, kar se zdaj dogaja, je imel Ondra svojo razlago. To je vse religija, je rekel, saj je celo Stalin prišel iz semenišča; to je gibanje starih verskih sekt, ki se je čudno združilo z nekimi zahodnimi, nemškimi in židovskimi pojmovanji o enakosti. Ampak mene je zanimal Fedjatin. Čudno me je spreletelo vsakič, kadar sem se spomnil, kako se je v tistem jutru ta človek postavil predme na ulici.

– Božji ljudje so povzročili včasih prave množične histerije, je rekel Ondra. Samotrpinčenja in orgije in goli čez drn in strm in vsega hudiča. In to je njihovo krščanstvo, zaboga. Ne, je Ondra obupano odkimal, tega si midva, Srednjeevropejca, sploh ne moreva predstavljati. Celo njihov Kristus je nekaj čisto drugega. To je temen Kristus. Ni treba vzeti tako dobesedno, jaz ga tako vidim.

Malo me je presenčalo, da moravski inženir strojništva, ki tukaj pregleduje tekstilne stroje in ves čas misli na svojo vasico, razmišlja o teh rečeh.

– Kako da ne, je rekel, saj jih je tudi pri nas vse polno.

– Božjih?

– Rusov, mislim, je rekel, in tudi kakšen božji se bi našel med njimi. Si lahko predstavljate, kakšne silne množice so se po boljševiski revoluciji iz tistih step in izza tistih širokih rek razlile po Evropi! Ladje v Čarigradu so se šibile od gosposke, popov, muzikov in belogardejskih soldatov. Vsa Evropa diši po njihovem pravoslavju in kadilu.

Zelo slikovito in zanimivo je govoril Ondra, toda vse preveč na splošno in vse preveč mimo mene. Že prav, vse se da tudi tako razložiti, a mene zanima, kaj je s takšnim božjim človekom, kakšna so ta videnja. Toliko znanstvenikov se muči s telepatijo, s sugestijo in podobnimi rečmi, kot obse-deni iščejo ljudi z medialnimi sposobnostmi, nihče pa se ni domislil, da bi vzal pod lupo, resno znanstveno analizo, takšnega Fedjatina. Prvinskega človeka. Ne moreš iz znamenite Eve C. dobiti ne vem kaj, čeprav je brez dvoma najboljši medij, kar jih je doslej bilo, ko pa vendar vse življenje živi po salonih in s tistimi ženskami. Njene predstave, ki se-gajo čez možnosti emanacije njene lastne podobe, se nikamor ne premaknejo, sežejo kvečjemu do nekih erotičnih predstav, do moških udov. Fedjatin pa je drug svet. Ne dvomim o tem, kajti tisto jutro se me je nekaj dotaknilo, ne vem še, kaj, ne morem razbrati z razumom, nekaj nejasnega. In zdaj, ko hodi po tem mestu, ki je vendar nekaj čisto drugega kot njegovo Povolžje, ali od kod pač je – ali zdaj ve, da se je vse spremenilo? Pa vendar počne takšne reči s svojimi rokami in telesom in svojimi očmi, kot da nič ne more spremeniti ali zamenjati nečesa, kar je v njem. Lahko pa seveda na stvar pogledaš z bizarne plati, kot gostilničar: nekoliko čuden norec sicer, a vendar navsezadnje samo navaden slinast in pijan norec. Kakor koli skušam to prikazen v svojih predstavah obrniti k tako zdravemu razumu, kot je krčmarjev, tako mi ne gre iz glave, zakaj me je pričakal v novoletnem jutru, zakaj je prvi dan novega leta po ulicah ljudem kričal svoj Hristos voskres. In povrh vsega, oni imajo te dni nekako drugače razporejene. Nemara ga je kaj vznemirilo, vsesplošno veseljačenje, razsvetljena okna, pijani ljudje po ulicah. Tega, zakaj sem ga moral srečati, ne bom nikoli razumel.

6 Vse kaže, da se mi samota moje sobe odmika. Prej se mi je zdelo, da niti ure ne bom več vzdržal v tisti hotelski celici, med čakanjem na Jaroslava, zdaj pa je znenada to družabnosti kar nekoliko preveč. Kadar prideš v tuje mesto, ne boš spoznal domačinov, ampak tujece. Videvamo se na hodniku, pri kosilu ali večerji, nazadnje se že na cesti pozdravljamo. Čisto nazadnje, se pravi zvečer, pa tudi pijemo skupaj. V gostilni Emeršič na Aleksandrovi cesti. Pešič z debelo verižico, Ondra in jaz. Ondra je spet govoril o moškavi vasi in tamkajšnjem vinu, Pešič pa je postal glasen in obijesten. Zbadal je srbskega oficirja, ki je mirno jedel pri sosednji mizi in si s hrbtno stranjo dlani brisal brčice.

– Tako se obnaša, je dejal Pešič zelo glasno, vsekakor tako glasno, da ga je oficir moral slišati, kakor da je povsod doma, kakor da je povsod gospodar, kakor da je vsa država njegova konjeniška kasarna. Resnici na ljubo pa je treba reči, da se oficir, vsaj ta večer, ni tako obnašal. Tako se je obnašal Pešič.

– Smrdljiva konjeniška kasarna, je dodal Pešič. Oficirju pri sosednji mizi so čeljusti vse hitreje mlele in brčice so mu začele podhrtevati. Nenadoma mi ni bilo več jasno, kaj počnem tukaj. Oficir ima svojo konjeniško čast, ki mu zdaj podhrteva, Pešič ima svojo debelo verižico. Vstal sem in odšel brez besed. Ondra je nekaj klical za menoj. Prav nič izdajalsko ali strahopetno se nisem počutil. Preprosto nimam nič z vsem tem. To je svet, v katerega ne bom nikoli vstopil.

Tako sem mislil. A še to noč sem vstopil vanj, tako nepreklicno sem vstopil vanj, kot sem bil sklenil, da ne bom vstopil.

Na pošti mi je moja belozoba znanka pojasnila, da ni nobenega odgovora. Predvsem pa naj bom brez skrbi, ko brzojavka pride, mi jo nemudoma prinesejo v hotel. Torej nič. Torej še ena noč v tem mestu, ki me ne mara in od katerega se tudi sam z vse večjo nelagodnostjo odvracam.

Ko sem se vrnil v hotel, me je v recepciji čakalo sporočilo, da me v restavraciji nekdo čaka. Srce mi je hitreje udarilo. Jaroslav? To ni mogoče.

Seveda ni bilo mogoče. Bil je Ondra. Predstavil mi je rdečeglavega gospoda: njegov kolega v tekstilni stroki, inženir Franjo Samsa, višji tekstilni nadzornik v Hutterjevi tovarni, vse v eni sapi.

7 Mesto ni zapor in norišnica, mesto je za večino potnikov prehodna postaja na njihovi poti. Toda nihče ne ve, kje je njegova zadnja postaja. Mesto je pač postavljeno na svoj prostor, na pol poti med Dunajem in Trstom stroji in s svojimi ulicami in hišami, saloni in beznicami, gostišči in svetišči, zapori in bolnišnicami, norišnicami in mrtvašnicami čaka na svoje in tuje, na prišleke in potnike. Vsakdo lahko izstopi iz vlaka, kadar se mu zahoče. Leta 1860 izstopi iz vlaka pesnik Ivan Sergejevič Aksakov. Stvari pusti na železniški postaji in odide z ročno prtjago v hotel Stadt Wien. Okrajno mestoce, zapiše v dnevnik, skorajda nič tlakovano, nepravilnih oblik, neoparvano, obkroženo z gorami, bogato z jeljem, topoli, vrtovi, nepozidanimi zemljišči. Pravi nared. Nad vsem tihota in dolgočasje. Za Aksakova je mesto in vsa dežela tja dol proti Trstu nekakšna terra incognita, ki jo raziskovalec z velikim zanimanjem odkriva. Terra incognita leži na robu sveta in v njej so slovanski rodoljubi. Aksakov piše v svoji sobi ob dogorevajoči sveči v daljno Moskvo, kjer je središče sveta, poročilo o tej nenavadni deželi, kjer je moral s slovanskimi učenjaki sredi dne izpiti veliko steklenic vina. Vsi učenjaki so katoliški duhovniki, kljub temu pa imajo, piše Aksakov, naše, slovansko srce.

Iz Brna se pripeljeta leta 1938 Franc Gregurič, po rodu iz Zagreba, in Edita Lieber, hčerka bogatega brnskega vele-

industrijalca. Mesto si izbereta za ljubezensko skrivališče. Toda nekaj dni zatem se pripelje tudi gospod Lieber. Na policiji imajo hud spor, kajti Edita in Franc se hočeta poročiti, oče pa zahteva, da mora Franc prej prestopiti v židovsko vero, če si hoče priboriti njeno srce. Oba zaljubljenca trdita, da ne moreta živeti drug brez drugega, toda morala bosta živeti drug brez drugega, bosta že morala, zakaj Edito odpelje oče nazaj, Franca pa še nekoliko zadrži in nekoliko izprašuje policija. Tako je mesto za nekoga žalosten konec senzančne ljubavne romance, kot poroča v svoji senzančni kroniki lokalni časnik. Drugače je z avstrijskim državljano Petrom Galowitzem, 47, mehanikom – ta se v bifeju Grad brez vsakega pametnega vzroka nenadoma zgrudi in nikoli več ne vstane. Ker je mrtev, in nihče ne ve, zakaj je moral mrtev pasti prav tukaj. Drugače je z dunajskim dirigentom Stolzem, saj ne more pozabiti svojega prihoda. Ko je stopil iz vlaka, je videl tako grda pročelja, da njegov esteki čut tega ni prenesel in je po kratkem službovanju pobegnil iz mesta. Drugače je s kneginjo Elizabeto Obolensko: stopila je z vlaka in že je bila v pasti, iz katere ni mogla dvajset let. Bežala je pred boljševiki, delala v tem mestu na obrobju slovanskega sveta, kot ga imenuje njen rojak Aksakov, dvajset let kot knjižničarka in spet bežala skupaj z Nemci v letu petinštirideset.

Januarja 1938 je v mestu prenočilo 1417 tujcev, 239 Avstrijcev, 31 Čehov, 113 Nemcev, 4 Romuni, 6 Poljakov. Prvega januarja 1938 pa je v silvestrski noči z vlaka izstopil en sam človek, avstrijski državljani, ki je odšel po Aleksandrovi ulici do hotela.

Mesto januarja osemintrideset ždi tukaj in čaka. Večina od tisoč stiritiso sedemnajstih je odšla naprej ali nazaj, tiste redke, ki so se ujeli vanj in v njem padli, so pobrali zapori, bolnišnice, policijske postaje ali dobrodelne ustanove. Stvar je videti preprosta, toda skrivnost je v tem, da nihče med

padlimi ali ujetimi ne ve vnaprej, da se mu bo, kar se mu ima zgoditi, zgodilo prav tukaj in nikjer drugje. Čaka tudi norišnica, za tiste, ki izstopijo kar tako, da sami ne vejo, zakaj. Ti hodijo po neznani deželi zgolj zato, ker imajo terro incognitum v sebi.

8 Samsa je želel počastiti Ondro s češkim pivom, Ondra pa je hotel vino. Zdaj sem že vedel, da se bo končalo z razbolelo glavo. Kajti tudi inženir Samsa se je kmalu razvnel. Razvnela se je pravzaprav samo njegova zunanost – imel je popolnoma rdečo glavo, čeprav so bile njegove kretnje še zmeraj odmerjene in besede dolgočasne. Ker je Ondra kar naprej govoril o dobrem vinu, se je inženir Franjo nekoliko razjezil, seveda v mejah kolegialnega občevanja. Da je to vino zanič, da midva še ne veva, kaj je dobro vino. Dobro vino je njegovo vino, tisto, ki ga sam prideluje. Tisto, ki gre od trsa do očesa in grozdnih jagod in mošta in tako naprej skozi njegove skrbne roke. Od tod ni bilo potem več daleč do odločitve, da moramo to vino poizkusiti. Poizkusiti pa ga moramo tam, kjer rase. Ampak zdaj je zima, sem si dovolil pripomniti. Vseeno, je odločno dejal inženir Samsa, vino ima najboljši okus tam, kjer rase. Ondra je bil nad predlogom navdušen. Odpeljali smo se torej z avtom inženirja Franja Samse nekam v večerni mrak. Rekel je, da je to blizu Trojice in da ni tako prekleto daleč, če je le cesta znosna. Cesta pa ni bila znosna, obupna je bila. Ko bi prišli vsaj do križa, je govoril Samsa, dalje lahko pridemo peš. Nič se nisem veselil nočne hoje po snegu, toda Ondra je bil kar naprej navdušen. Zgodilo se je, kakor sem predvideval. Avtomobil nam je obtičal v snegu. Vseeno smo šli naprej peš, a prišli nismo dlje kot do neke borne bajte. Tam so živeli Samsovi vitičarji, njegovi ljudje, kot je Samsa neprestano ponavljal. Razbijal je po

stenu, ki so bila čisto majhna in, tako se mi je zdelo, skoraj ob rti. Ven je prišel majhen človek, starec z razbrzdanim obrazom. Samsa je vprašal, kakšna je pot. Starec nam je odsvetoval, da bi šli gor. Pot gre po globeli in sneg je visok. Čeprav je čisto blizu, je boljše, da ne hodimo. Samsa se je ujezil. Njegov načrt je bil pokvarjen. Precej sem ga imel na sumu, da se je hotel s svojo podeželsko hišo nekoliko razkazovati in hvalisati pred svojim češkim kolegom. Potem smo se stlačili v majhno, črno čumnato, kjer nas je začudeno gledala neka starka. Otrok ni bilo. Vse se je dogajalo naglo, prazno, nesmiselno. Nič me ni več zanimalo, kje se bo vse skupaj končalo. Samsa se je zmrdoval nad vinom svojega vitičarja. Ondra je vino hvalil. Starec je nosil vino na mizo. Mislim, da potem ves večer ni spregovoril niti besede. Ondra nas je učil češko pesem, kjer se pivo pije, tam se dobro živi, ali nekaj takega. Morali smo peti z njim. Vino, sem ga popravljaj. Pivo, je vztrajal Ondra. Pesem se ne sme spreminjati, svet se ne sme spreminjati, nič se ne sme spreminjati. Zakinkal je, Samsa je govoril o skrbi za svoje vitičarje, starec in starka pa sta iz dna duše kimala in pritrjevala. Samsa ima izjemen socialni cut, čustvo, srce. Ondra je nenadoma zahteval pesem, hotel je slišati v pravem okolju pravo slovensko pesem. Starec in starka sta morala peti, kakor pojejo v takih hišah otroci pijanemu očetu. Dolgo sta se obotavljala, potem jima je prigovarjal še Samsa, nazadnje sta si ustne omočila z vinom in starec je nekaj godrnjal in pripeval, da nisem razumel niti besede. Ondra je rekel, kako mehko, kako slovensko, mehka duša, posebna duša. Razložil nam je, kaj je slovenska duša. Še sam sem ob njegovi ginjenosti in njegovih solzah začutil nekakšno svojo pijansko slovensko dušo.

Potem smo vlekli avto iz snega. Potem smo zvonili pri vratih, na katerih je pisalo inž. Franjo Samsa, višji tekstilni

nadzornik. Potem je odprla zelo zanimiva, nemara celo lepa, a nekoliko zlovoljna in razmršena gospodična.

– Moj prijatelj, je rekel Samsa, moj prijatelj Jozef Erdman, vrnil se je k nam, razumeš, v svoje otroštvo.

Odsotno me je pogledala. Njen pogled je bil utrujen.

– Tvrdba J. Štastny in drug, specialna laboratorijska oprema, je dodal Ondra.

– J. – to je Jaroslav, sem rekel.

– Zelo bomo veseli, če nas boste kdaj obiskali, je rekla, in Samsa se je v trenutku stregnil, vsa rdečica mu je izginila z obraza.

– Marjeta, je rekel, kako moreš? Moj prijatelj Josef in moj prijatelj Ondra.

Odtaval sem po stopnicah navzdol. Nekdo me je vlekel za suknjič in nekaj pojasnjeval. Odtaval sem po praznih ulicah v ne vem več katero noč svojega nesmiselnega bivanja v tem mestu. V sobi sem za seboj dvakrat obrnil ključ. Vrtel se je strop in postelja in mesto in vse se je vrtelo in tisti galeb je krožil nad črno gladino vode svoj neprekinjeni zasukani let in vleklo ga je k vodi, kakor bi ga hotelo prilepiti nanjo, in dobro se spominim, da me je sredi te nerazumne blodnje obsla kot britev ostra in jasna misel, da sem zaprt v to sobo in v to mesto, da Jaroslava ne bo več od nikoder in da nikoli več ne pridem ven.

9 Ime ji je Margerita, ali morda Marjeta, kakor jo kliče mož, česar, kot vse kaže, ne mara. Ne mara tudi treh pijanih moških, ki skušajo zjutraj vstopiti v stanovanje, pa čeprav je eden med njimi Franjo Samsa, druga dva pa njegova prijatelja. Ne mara biti zjutraj pri napol odprtih vratih razkušana in v halji. Rada pa ima orientalske preproge, zastirte luči z resicami ter pogovore o hipnozi in feminističnem gibanju.

Ni mi prav jasno, zakaj sem šel tja, in to naslednji večer po tem nesrečenem izletu med vinograde in viničarje inženirja Franja Samse, viš. tekst. nadz. v Hutterjevi tekstilni fabrici. Včasih se mi zdi, da ne znam reči ne, kadar bi bilo to najbolj potrebno. Navrh vsega pa sem ta večer hotel preživeti sam. Preveč je bilo naenkrat znanstev in družabnosti. A zdi se mi, da sem se za trenutek ustrašil vsega samotnega in tesnobe, kar bo prišlo v hotelsko sobo, glasov z ulice, žvenketanja skodelic po hodnikih, buljenja v strop, premagovanja casa. Toda ko sem spet stal pred tistimi vrati, kjer sem to jutro skušal pojasniti, da J. pomeni Jaroslav, sem se morda še bolj ustrašil. Še bolj kot samotne sobe sem se ustrašil poznanih ljudi, s katerimi me bodo seznanili, praznih konverzacij in zlasti njihove neznanke radovednosti, ki se je v svoji provincialni zdolgočasnosti ne bodo znali ubraniti. Ustrašil sem se spravevanj in ljubeznivih zaslješevanj, ki zanesljivo pridejo, kakor zanesljivo stojim tu pred vrati z bedastim šopkom rož in pritiskam na zvonec, ki ima bedast zvok, kakor da bi kdo na oni strani udarjal na gonge različnih jakosti in položajev na tonski lestvici.

Seveda je bilo tako, kot sem pričakoval: na smrt dolgočasno. Če odmislim njo in neko njeno dejanje, ki si ga ne znam prav razložiti, čeprav se ponuja nekaj razlag, nekaj razlag kot na dlani. Pri njej je seveda takoj jasno, kaj mara in česa ne, in to pove na način, ki ne trpi nobenega ugovora. Prav gotovo najbolj mara to, da se sproščeno giblje med kar se da veliko ljudmi in da je na nevsiljiv način, se pravi na tisti nevsiljivi način, ki ne trpi ugovora, v središču pozornosti. Sedel sem pod svetilko z resicami, očitno na nekakšnem uglednem sedežu, in poslušal inženirjevo neprestano in neprestano navduševanje nad svojim prosvetljenim veleindustrijalcem, ki menda silno skrbi za svoje stroje in svoje delavce in svoje uslužbenke, torej tudi zanj, Samsa, in kmalu se je pokazalo

nekaj presenetljivega: ta človek sploh nima nobene druge teme. Spomnil sem se, da ima še eno, svoj vinograd, a tudi prejšnjo noč je vendar večji del govoril o svoji osrednji temi, o socialni skrbi, o stanovanjih, o tekstilu, o nameščenih onega veleospoda. Bilo je tam še nekaj podobnih veleumov in njihovih gospa, vsi so bili zelo samozavestni, precej domači med seboj, a na spodobno zadržani razdalji.

Zapomnil sem si zdravnika s popolnoma gladko plešo, ki se je ves večer zagonetno smehljaj, kakor da ima vso družbo, in tudi moj položaj v njej, v malem prstu. Rekel bi celo, da to njegovo smehljanje ni bilo brez kančka poroga. Zdravnik se piše Bukovski. Zapomnil sem si lepega mladega gospoda z lepimi mladimi brki, lastnika majhne tvrdke, izdelovalnice muholovcev znamke Bussolin. Dve ženski sta žvrgoleli, pili vinski čaj in se glasno smejali – kaj bi drugega. In navsezadnje, zapomnil sem si neki pripetljaj, ki je v zvezi s tem gospodom in Margerito, nemara pa nekoliko tudi z menoj. Nekdo je govoril o okulturnih vedah, zagotovo zdravnik z gladko plešo. Nekoliko nepripravljen sem se vključil v pogovor in spregovoril na kratko o Evi C. Marjeta, torej Margerita, torej gospa Samsa, je bila navdušena nad njenimi medialnimi sposobnostmi. Sedla je k meni in mi predlagala, da bi o Evi C. govoril v kulturno-feminističnem odseku Ženskega društva. A to ni pomembno, pomembno je to, da je sedela prav tesno poleg mene in se nenadoma s hrbtno stranjo dlani dotaknila moje roke. To je bil tak dotik, ki vzpostavi magnetno polje, ki človeka, to moram priznati, nekoliko strese. Res sem bil presenečen. Zlasti zato, ker tega ni storila sprenevedavo, medtem ko bi kaj pripovedovala, tudi ne po naključju. Očitno in vsem na obeh se je dotaknila moje roke, ko sem govoril jaz. Videl sem, da so dogodek opazili prav vsi, ki so bili tisti hip navzoči, in videl sem, da ga je zlasti opazil Bussolin ali kako se že piše izdelovalec muholovcev. Takoj mi je bilo

ono, da imajo ti ljudje nekaj med seboj in da je ta očitni in demonstrativni dotik nekaj pomenil. Največ za Bussolina, ki se je vidno vznemiril. Nekoliko pozneje sem ga slišal, kako je na drugem koncu stresal nekakšne neslane duhovitosti o muholovcih, ki so boljši od njegovih, ali nekaj podobnega.

Kar koli že imajo med sabo, jaz se njihovih družabnih iger ne bom udeleževal. Tudi tja ne bom več hodil. Navsezadnje je bilo kljub vsemu na smrt dolgočasno. Še kak dan počakam na Jaroslava ali vsaj na kakšno njegovo sporočilo. Zdi se mi, da se tista poštarica z belimi zobmi tudi nekoliko zagonetno smehlja, in preden sem zaspal, sem videl njene bele zobe, njen smehljaj nenavadno prilepljen na obraz plešastega zdravnika. V sanjah pa se mi je potem pritaknil Ondra, ki je prejšnji dan odpotoval v svoje Brno. Zdaj je nemara v tisti moravski vasi in se zadovoljno smehlja lepše dehtečemu cvetju. Tam v postelji sem čisto pozabil, da je zunaj zima in da ni nikjer nobenega cvetja in da tudi Jaroslava ni od nikoder. Ko sem se zbudil, sem se še sam moral nasmehnti tej zamenjavi zagonetnih smehljajev.

10 Poštarica, ki sprejema in oddaja brzojavke, močno šepa. Šepa tako, kakor šepajo ljudje, ki so od rojstva hudo poškodovani v kolku. To pa pomeni, da se šepanja ne da z ničimer zakriti, z nobeno vajo in spretnostjo, kajti nenakomerno se privzdiguje in pregiblje celo telo. Sleherni dan dvakrat mora prestati svojo kalvarijo od Magdalenskega predmestja, kjer stanuje z ostarelo materjo, prek Državnega mostu, Glavnega trga skozi ozko Stolno ulico do pošte. Nekoliko rdeča lica ima in bele zobe. Menda se nekateri ljudje navadijo živeti s svojo telesno napako, toda poštarica pri linici za brzojavke je ena tistih, ki se s tem dejstvom ne morejo sprijazniti vse življenje. Zato je njen sleherni dan raz-

pet med muko in radostjo. Vsako jutro in vsak popoldan s stisnjenimi zobmi umika pogled pred očmi, ki na ulici drsijo od njenega obraza po njenem telesu navzdol do bokov in k nogam, dokler se spet ne vrnejo navzgor tiste oči, vznemirjene od njene nesreče, z mešanico pomilovanja in ugodja nad lastnim telesnim zdravjem. Vse vrste pogledov pozna in samodejne misli, ki se sprožijo za očmi, za čelom. In vsa napestost se razpusti, ko sede tja za limico, čeprav ve, da bo morala kdaj vstati in natipkati brzojav. Toda to je prostor, ki ga obvladuje, teh nekaj korakov sem in tja, to ni dolga in neskončna hoja med množico enakomerno topotajočih nog in vzravnanih teles. To je prostor, kamor prihajajo ljudje s svojimi veselimi in žalostnimi obrazi, s stiskami in vzneseni, s svojimi mrtvimi in rojenimi. V svoji osamljenosti, ki jo vsakih štirinajst dni ali še redkeje prekinjajo skrivni nočni obiski poročenega električarja iz telefonskega oddelka v prvem nadstropju pošte, je razvila v sebi nenavadno močan občutek za razpoloženje ljudi, s katerimi ima opravka. Zanesljivo ve, kdaj se v njeni ostareli materi začenjajo zbirati bolezenske klice, ki jo bodo čez teden dni položile v posteljo, pa čeprav za to ni nobenih vidnih znakov, bolečin, slabega počutja, ničesar. Za stranko, ki vstopi skozi vrata pošte, vnaprej pravi, kar bo potrebno: žalno brzojavko ali voščilnico. Včasih tega res ni težko uginiti, toda ni malo ljudi, ki znajo svojo bolečino ali veselje skriti. Pred njo ne, pred njo maska pade, še preden stranka zapiše ali izgovori prvo besedo. Električar, ki si v času nočnih dežurstev ali po krokarijah, ko zapirajo gostilne, pride jemati njeno telo, ji že dolgo ne laže več, kakor laže moški ženski, h kateri hodi samo spat. Z nenavadno pronicljivostjo, a hkrati čudno obzirnostjo mu je odzvela voljo do sleherne prešuštniške blebetavosti. Ona ve za to svojo premoč in on jo potihem občuduje. Ta ženska ne čuti nevoščljivosti do zdravih ljudi, tudi nestrpnosti ne. Zato

ama sebe ne razume, zakaj tako težko premaguje pot od Magdalenskega predmestja do pošte.

Poštariča, ki sprejema in oddaja brzojavke, je prva z vso zanesljivostjo ugotovila, da se je ta človek znašel v nekakšni pasti. To je vedela, ko je prvič stal tam pred njo, in prav nič se ni začudila, ko se je njegova brzojavka vrnila s pripisom *retour inconnu*. Vedela je, da bo še prišel, in čutila je, da zanj ni vzhoda. To mesto je njegova past in stopil je vanjo.

11 Dolgo sem molčal, preden sem spregovoril. Potrežljivo sem jih poslušal. Tema večera: okultizem. S čajem, sadnim kruhom. Bussolin bere časnike. V svoji delavnici muholovcev znamke Bussolin, sredi omlednega, gostega, lepljivega vonja po svojih muholovcih, Bussolin dan na dan bere časnike. Časniki dan na dan prinašajo popolnoma resne članke o nenavadnih pojavih in eksperimentih, ki jih znanstveniki širom po svetu opravljajo na medijih. Danes o vprašanju: ali so zločini v hipnozi mogoči? Zločin je zanje lepa tema. Toda ne zločin doli na Lentu ali zločin v Goricah, kjer potem bolj smrdi po šmarnici kot po krvi. Zločin na Korziki, vendetta, krvna osveta. Ali v Chicagu, med gangsterji. Ali zločin v nesrečni ljubavni romanci. Daljni, neznani zločin. Hipnoza je bližja, zlasti med temi težkimi orientalskimi programi in zasenečnimi svetilkami z resicami, skozi katere padajo prameni svetlobe na njeno blede lice. Bussolin zatrjuje: mirnija se pod vplivom hipnoze izpolni. Zločinstva, ki počivajo v človeku, v hipnotičnem stanju nenadoma z vso silovitostjo izbruhnejo ven iz človeka. Potem dolga vrsta zgodbic o tem, kako je kje nekemu na okno trkalo in je potem nekje nekdo umrl; kako je kdo v sanjah videl kak dogodek, ki se je potem res zgodil; kako je nekdo pomislil na nekoga, ki ga dolga leta ni videl, potem pa je ta prišel ali se oglasil s pisdom.

doval o žogah na travnikih in o majhnih travnikih med jaslicami v cerkvi, prav vseeno in prav isto bi bilo. Resnica je samo ta, da se je z mojim spominom, ali kaj že je to, nekaj zgodilo, da me je nekaj ob tem spreletelo in da vse skupaj prav ničesar ne spremeni.

Z Margerito sem šel po Koroški cesti do ene od dveh stanovanjskih hiš, ki sta last družine Samsa, ki sta nepremičnini, ki trdno in nepremično stojita, ki vsak mesec tudi nekaj vržeta. Njeno opravilo je pobiranje najemnine. Njeno opravilo je vzdrževanje obeh hiš. Poleg pripravljanja vinskega čaja, sadnega peciva in udeležbe na Jadranski noči je njeno opravilo pobiranje najemnine v praznem stanovanju. Stanovanje ima dva prostora. V kuhinji sta stola in miza, za katero Margerita pobira najemnino, v sobi je omara, pa nekakšen kavč ali postelja, prekrita s svilenim pregrinjalom, in spet nekaj stolov, ki molijo noge v zrak. Stanovanje služi za pisarno, kamor hodijo plačevat. In treba je reči, da njeno opravilo ni lahko. Ljudje nimajo denarja ali pa ga potrebujejo za kaj drugega. Ljudje nočejo plačati. In tako je njeno opravilo tudi to, da se prička s svojimi najemniki in jim grozi s sodiščem. Neprijetno opravilo, po katerem je silno zlovoljna in po katerem se, kot pravi, čuti kar nekoliko umazana. Ljudje se zberejo na dvorišču in pred vrati praznega stanovanja, kadar gospa Samsa pobira najemnino. Nergajo, a nazadnje plačajo. Njeni najemnici sta tudi dve rožici srednjih let. Imenujeta se Katica in Gretico. Postopal sem po lesenem ganku, ki moli nad dvorišče pred vrati tiste »pisarne«, in tako sem spoznal Katico in Gretico. Pravita, da je vlaga in da odpada omet. Pravita, da aprila, med tistimi dolgimi deževji, voda najde vsako luknjo in da zamaka. Margerita ni bila zadovoljna, ker sem se pogovarjal s Katico in Gretico. Rekla je, da sta posebne vrste ptičici. A to je rekla na tak način, kot da bi jima nekaj zavidala, nekaj njune ptičje svobode ali kaj. Zelo

labe volje je bila, ko sva odhajala po ulici. Gotovo so se tam motri v njeni pisarni izgovarjali na pogrebe in bolezn. S klonjeno glavo je hodila po ulici in s stisnjenimi ustnicami. Njeno oderuško opravilo je grdo, a ona je lepa. Grša, ko so njena opravila, lepša je.

14 Proti večeru me je vlekle na pošto. Hotel sem vprašati, kaj je z odgovorom. Ampak ko sem se spomnil, da me bo tista poštarica pogledala s svojimi belimi zobmi, da bo spet odšepala tja k mizi in brskala med papirji, ko sem se spomnil nanjo, sem zavil tja dol. Iz tistih zanikrnih gostlin tam spodaj med ozkimi ulicami, ki vodijo k reki, je bilo slišati razglašeno petje. Za okni je bila zamolkla svetloba, za njimi je bilo polno moških teles, za njimi je bil zrak gost od globokih glasov in tobačnega dima. In ko sem odprl neka vrata, sem ga zagledal. Sedel je za svojo mizo in skozi ves gosti gostilniški zrak sem videl tam v kotu njegov temni obraz in vročine oči. Zdaj ni bil sam. Neki moški z bikovskim tilnikom in gladko obrtitem obrazom je sedel poleg njega. Ozrl se je, tisti moški, k vratom in se zagledal vame. Nisem vstopil. Odsel sem. A tudi njegov obraz sem si zapomnil. Ne samo zaradi tega, ker je sedel s Fedjatinom, rasputinovskim mužikom, ne samo zaradi tega. Zapomnil sem si ga zato, ker je bil temen njegov obraz, ne Fedjatinov, kakor bi nemara rekel Ondra, češki strojnik, njegov obraz je bil temen. Fedjatinov pogled je bil vroččen, ta pa je gledal mirno prede in njegova lica so bila gladko obrita. Da, tudi bikovski tilnik, ki ga je potem obrnil proti meni, je bil gladko obrit. Ko sem pozneje hodil po svetlih ulicah, sploh nisem mogel gledati vseh teh mladih in veselo glasnih ljudi, ki so hodili gor in sem in tja brez nehanja, pred očmi sem imel Fedjatina in tistega človeka, ki je sedel poleg njega. Zbrisal ju bom iz spomina še to

noč, kajti to že vem, da ljudje, na katere preveč misliš, na katere zlasti ponoči misliš, da tiste ljudi zagotovo pritegneš v svojo bližino. In kaj bi naj imel jaz s tema dvema zanikrnima tipoma iz temačne beznice? Že, da sem tistega Fedjatina srečal zjutraj ob svojem prihodu. To je, zaradi česar sem si ga zapomnil. In drugega nič. Čisto nič.

15 Na zahodni strani Glavnega trga je za velikimi železnimi vrati in nekoliko pomaknjena v notranjost kamnitega dvorišča cerkev svetega Alojzija, na vzhodni strani trga pa je skrita Židovska ulica in pod njo opuščena sinagoga. Na sredi med obema je kužno znamenje. Šlezjski arhitekt Johann Fuchs je postavil Alojzijevo cerkev, ki je bila dograjena leta 1769, na nekoliko nenavaden način. Z ulice je njeno pročelje kaj lahko spregledati, saj stoji stisnjena med sosednji stavbi nekdanjega samostana in gimnazije, zato pa je vsa cerkvena ladja z mogočnim oltarjem in visokimi okni vred pomaknjena daleč nad skromne hiše in beznice in bedo. Lenta pod seboj, tja proti reki, kakor da bi bila priplula po njej s plovbe po nekem daljnem in širokem morju in nenadoma tukaj pristala.

V ta pristan je zasidrana svetla in tiha Alojzijeva cerkev, z Gabrijelom in Rafaelom, z Ignacijem Loyolo in Alojzijem, z visokimi oboki in trdnimi stenami, z velikanskim lesenim križem ob steni in Odrešenikom na njem. Patron študirajoče mladine je dolga leta v njej gledal vojaštvo, ki si je zasidrano ladjo izbralo za svoje prebivališče, poslušal kletvice, ukaze, prepire, pretepe, nočna vzdihovanja in sanjske podobe daljnih pokrajin in bitk, žena in otrok iz nekih drugih krajev, ki so prihajali v snu med spečo vojsko.

Zadaj za oltarjem pa teče reka po svoji vztrajni in nespremenljivi strugi. Zadaj za oltarjem, ki sega od tal do stropa, s

ponoma Petra in Pavla v ospredju, z ogromno Tunnejevo podobno svetega Alojzija. A čisto na vrhu, tam so izrezljani oboki in žarki, vsa poznobaročna rezbarija se prepleta zgoraj med visokimi in gladkimi stebri in skoznjo gledajo drobne človeške glave, otroške glave, kakor da bi bile od nekdaj odrezane in s svojimi milimi potezami na obrabih postavljene tja med oblake, ki jih širi na vse strani zemlje in nebes sveti duh. Na njegovi desni je Sin božji z velikim križem, na njegovi levi pa nekoliko sključen starec s sivimi lasmi, z dvema puttoma in kroglo. Okrog modre krogle so zbrane tiste odrezane glave, ki ne vedo, kar ve sivolasi starec: da mora človeško srce postati srce majhnega otroka. To starec ve, saj je prav on Svaternik sveta, saj si je prav on izmislil vse skupaj, tudi tisto kroglo, ki jo drži v rokah. Nekateri menijo, da je krogla, ki jo drži Bog oče v rokah, zemeljska krogla, drugi mislijo, da pomeni kozmos. Toda otrok, ki je imel nekoč takšno glavo, kakor so tiste odrezane gori v nebesih, in ki je imel tudi ročice, ki so se stegovale za to modro žogo, je takrat, ko je sedel v materinem naročju, imel tudi srce majhnega otroka. Zato ni vedel, da krogla v oltarju ni žoga, ki jo je mogoče doseči, objeti, kotaliti ali brenniti, ampak da je krogla svet.

Spominja pa se dobro, da je med mašo in na ves glas zapeval žogo zase. Visoko zgoraj je bila in hotel jo je imeti. Ni mu dal utišati. Med glasnim jokom so ga odnesli iz cerkve. Pozneje so mu kupili modro žogo, toda on je še zmeraj govoral o tisti, ki jo drži starec v rokah in je ne izpusti iz rok.

16 Pome je prišla v kavarno Central. Listal sem po nemških časnikih in poslušal šuštenje papirja, polglasne vomenke, korake z ulice, žvenketanje kavnih skodelic. Tuobno, dopoldansko, zimsko, kavarniško, provincialno, ne-

smiselno vzdušje. Ko čas stoji, čeprav so časniki polni razburljivih dogodkov, velikih govorov, zborovanj, sodnih procesov, baklad, korakanj in kričanja množice. Nenadoma je stala pred menoj v tisti tih in nekoliko temačni kavarni in stala je tam pred menoj brez pozdrava ali nasmeha. Ponudil sem ji sedež in naglo spregovoril nekaj takih nepotrebnih stavkov, ki jih človek spregovori ob takem nepričakovanem srečanju. Dolgo je gledala v okna in v šibko svetlobo temačnega januarskega dopoldneva. Videti je bilo, da ne sliši njihovih nepotrebnih in nepovezanih stavkov, čeprav je nekajkrat prikimala, videti je bila odsotna s svojim raztresenim brskanjem po torbici in s svojim odsotnim pogledom tja v dopoldanski ulični mrak. Nekaj časa sva molčala in kazalo je, da je tako tudi najbolje. Mislim sem, da se ji je sinoči, ko je sedela s svojim bledim obrazom pod tisto svetilko v kotu, kaj razburljivega zgodilo, da so bile okultistične razprave posebej tihe in temačne in vznemirljive, mislim sem, da je z njo nemara res kaj narobe, da ji misli hodijo po svojih poteh in da ji srce vedno nekoliko neenakomerno bije. Mislim sem na tisti preračunani in nekoliko objestni dotik, na pomenek, ki sem ga slišal v kuhinji, *zmeraj kaj nenavadnega počne*, in čutil sem nekakšno trepetanje zraka med nama, drhtenje, ki je prihajalo od tega negibnega molka, in mislim sem, da tudi zdaj nenadoma počenja nekaj nenavadnega. Hotel sem reči ali vprašati, toda vsako mogočo besedo mi je zaustavila s svojim odsotnim pogledom. In gledala je vame, kakor je prej gledala tja v okna.

Potem me je s popolnoma mirnim in enostavnim glasom vprašala, če grem z njo. Opravke ima spodaj na Koroški zaradi *popravila streh*. Čeprav je prišla nenadoma in čeprav je bilo vprašanje nepričakovano, je bilo od tega hipa naprej samoumevno, da je prišla sama v kavarno in da je prišla v kavarno pome in po nikogar drugega. Vstala sva, in ko sva šla

iz kavnice, sem nehote s kotičkom očesa opazil, kako se je nekaj gostov izza svojih časnikov in iznad svojih skodelic z belo kavo ozlo za nama. Pomagal sem ji obleči plašč in čutil sem, da ji kljub vsej samoumevnosti in mirnemu glasu drhtijo ramena.

17 Nekaj te drhtavice se je preselilo v moje roke in to sem čutil med hojo po turobni ulici. Ljudje so si zavihovali vratnike, Matgerita pa je nosila svojo žametno kapo s tisto veliko sponko v rokah. Ves čas je molčala. Tudi v ozkem stopničnem hodniku je hodila pred menoj počasi, kakor da je na travniku in gleda cvetje pod nogami, in ne na črnih stopničnih stopnicah, zlizanih od številnih korakov. Med stopnicami, na katerih se rišejo veliki črni madeži vlage. Starejši možki je prikašljaj mimo naju in s hripavim glasom pozdravil.

Ta hip se je nekje notri v meni že dvigovala slutnja. Iščala me je na vrhu želodca in čutil sem, kako gre čez razbijajoče srce gor proti tilniku. Dolgo je odklepala vrata na lesenem hodniku. Nekdo je za seboj zaloputnil straniščno vrata in razločno sem slišal, kako je notri trgal na kose časopisni papir. Preden sva vstopila, me je prvič pogledala. Zdi se mi, da nekoliko obupano, kakor da prav ta trenutek počne nekaj, kar je proti njeni volji, a se mora zgoditi.

Vstopila sva v tisto prazno, kot bolniška soba snažno in prebeljeno stanovanje. Vrata v sobo so bila odprta in videl sem zavese, ki so se premaknile čisto tam zadaj. Svojo kapo je med hojo položila na mizo ob steni, kjer je zadnjič premetavala liste s tolikšno ihto. Stopila je skozi odprta vrata in šla čez sobo naravnost k oknu. Ustavila se je pred zavesami. Šel sem za njo. Pri sobnih vratih sem tudi jaz obstal. Mislim sem, da hoče pogledati skozi okno, ona pa je nepremično stala

tam in gledala v bele zavese. V prostoru začudo ni bilo mrzlo. V tako velikem praznem prostoru, kjer se k steni tišči samo stara omara in na postelji na drugi strani štrlijo v zrak noge obrnjenih stolov, bi moralo biti mrzlo, pred usti bi se morali delati oblaki od tople sape. Pomislil sem, da najbrž na obeh straneh njeni najemniki kurijo zadnje ostanke lesa, pripravljenega za to zimo, in grejejo stene najine sobe. Stopil sem k njej in dvignil roke. Ona je skomignila z rameni, kakor bi se hotela znebiti mojih nadležnih rok, ki se je sploh niso dotaknile. Hotel sem ji pomagati, toda ona je to počela s tako gotovostjo, da so se mi roke nerodno povesele in nisem vedel, kam z njuni. Postelja je bila pregrnjena samo s tankim svilenim pregrinjalom. Dolge resice so padale ob robovih.

Slekla je plašč in ga vrgla čez visoko posteljno stranico. Zdaj me je prvič pogledala. Pravzaprav: poljubila me je s svojim pogledom. Nezadržno sem čutil, da je bil to poljub. Potem me je s tako nenavadno krettno pobožala po licu, s hrbtno stranjo dlani, kakor da bi preizkušala, če sem obrbit. Odpela si je gumbe na obleki, drugega za drugim, in dvignil sem svoje grabežjive roke, da bi segel po njej. Spet se jih je že v zraku osvobodila. Obleko si je spustila zgoraj žez ramena. Na bokih se ji je tkanina ustavila. Jaz sem si zrahljal kravato. Vedel sem, da si bo treba sneti kravato, in to je zmeraj pri tej stvari najbolj smešno in mučno, tisto razvezovanje kravate. Prsti me niso prav ubogali. Bil sem preveč nervozen. Pred pol ure sem še sedel v kavarni Central in bral časnik, zdaj pa sem tukaj s to lepo žensko, ki ima obleko spuščeno na boke, ki ima bela ramena in se ji pod svetlo kombinežo očrtujejo njene male, okrogle prsi. Preveč nepričakovano je bilo vse skupaj, preprosto nisem bil naravn in v to smer. Slek sem suknič in ga vrgel čez stol. Ona pa ni storila prav ničesar, da bi premagala mojo zadrego. Stala je tam in opazovala moje tresave gibe.

Ja protokol si je pripravila. Kdo ve, kolikokrat si ga je v meslih odigrala. In do te točke ga je odigrala brezhibno tudi v resničnosti. Svoje pokrivalo je nosila v rokah po ulici, medtem ko so se drugi zavijali do ušes, tako ga je nosila, kakor da je najbolj topla pomlad. Po razdruženem snegu v veži je hodila kakor skozi cvetje. Zamišljeno je gledala proti oknu, da je mogla biti lepa in samotna, kljub temu da je v prostoru njujo moški, ki si v skladu z njeno predstavo vroče želi njeno k-po telo. Slekla je plašč in pustila, da ji je obleka zdrsnila z ramena. Ni dovolila, da bi potne moške roke šarile po njej, dokler si ona sama tega ne bo zaželela. Predvsem pa je moralo biti, in to se mi zdi pri vsej stvari najpomembnejše, vse, prav vse in do zadnje podrobnosti vse, čisto drugače, kot je to z njenim Franjom. Ne želim se spuščati v kakršno koli predstavo o tem, kako je to z njenim Franjom, ki ves zaripne v obraz, kadar popije dva kozarca svojega odličnega muškata, toda hočem povedati, da meni pri tej njeni igri ni bilo niti malo lahko.

Hladno je, sem rekel, čeprav sploh ni bilo tako hladno in tudi mislil nisem na to. Vse v meni se je upiralo, da bi tukaj vdeleval v neki vlogi, ki ji ne vem niti besedila, niti korakov, niti gibov. Vse, kar sem rekel, je bilo napak. Ker sem rekel, da je hladno, je bil to banalen namig na to, da bi se bilo treba pogreti, to pa spet ni bilo v skladu z njeno iluzijo. Pustil sem torej tisto kravato, ki je bila tako zakomplicirano in trdno avozlana. Stopil sem k sukniču na stolu, izbrskal cigarete in eno prižgal. Neka tiha jeza se je nabirala v meni, ker se mi je zdelo, da bom zdaj vse skupaj pokvaril in zapravil. A izkajalo se je, da njen protokol je ni tako tog, da je tukaj še nekaj možnosti za improvizacijo. Potisnila je namreč obleko čez roke in pustila, da se je sesula na tla okrog njenih nog, potem pa jo je prestopila in mi vzela cigareto iz rok. Potegnila je dim, vrgla cigareto na tla in jo pohodila. Morda pa si je

tako zamislila vse skupaj. Vzela je moje roke in jih zanesla na svoje boke. Sedla sva in zmetala čevlje z nog. Potem sem slisal in čutil ob svojem vratu njeno naglo in toplo dihanje. S sunkovitimi gibi sem ji dvigoval kombinézo. Naglo sva se slačila. Krožil sem z dlanjo po njenih bedrih, ki so bile nad nogavicami čisto mrzle, tam, kjer se začena rob hlačk pa je bilo toplo in voljno. Božal sem jo po trebuhu in s krčevito, krempljasto kretinjo riml z roko pod perilo. S silo mi je ustavila to nasilno roko in se izmikala. Drugače je hotela. Ko sem jo premagal in segel s prsti med njene nalahno razprte noge, kjer je bilo čudno toplo in vlažno, je šepnila: Ne tako, ne s prsti. To je vse, kar je rekla tisti dopoldan.

Ko sem se potem premikal na njej, sem videl, kako je z zobmi zagrizla v spodnjo ustnico. Nemara si je tudi to drugače predstavljala, toda zdaj je pozabila. Zdaj mi na nič mislila. Jaz pa sem potem na koncu le pomislil, kako je smešno, ker sem ves razpet in skoraj gol, kravatno pa imam še vedno na sebi.

18 Mesto je staro in tudi hiše v njem so stare. Najstarejši del ima svoje jedro v štirikotnem Glavnem trgu, iz njega izhajajo na vse strani pravokotno se križajoče ulice starega mesta: Koroška, Vetrinjska, Gosposka. Od tod sega središče mestnega življenja še ob Aleksandrovi cesti proti glavnemu kolodvoru in preko reke na jug. Severno od tod se širi uradniški del z novjšimi uradnimi poslopji, šolami in stanovanjskimi hišami z zelenjem, širokimi drevoredi, vrtovi in parki, ki pridejo zlasti do izraza v vilskih četrth pod goricami. Na jugu in vzhodu, zlasti v Magdalenskem okraju, so delavska naselja ter industrijski in vojaški objekti. Veliko je tudi barakarskih naselij zaradi naglega priseljevanja. Eno teh naselij prebivalci imenujejo: Abesinitja.

se razvzamemo tiste vile ob parku in nekaj novih stanovanjskih zgradb v središču mesta, potem večina prebivalstva ostane starih, slabo vzdrževanih hišah. Najemniki se obnašajo od rusko, premalo vlagajo v zgradbe. Večina starih hiš ima na dvoriščni strani takšne ganke. To so leseni hodniki, sestavljeni iz desk, spranih od dežja in zlizanih od številnih kolobov. Iz hiše moli tak lesen hodnik kot kakšno rebro ali polica, z njega pa se pride v stanovanje. Tako so na ulični strani odmeta, na ganku, ki gleda na dvorišče, pa vrata. Zmeraj, kadu stopiš skozi vrata, imaš pregled čez svoj svet, in to je lepo in pametno urejeno. Vrata so dvojna, zunanja so lesena in so ponoči zaprta. Notranja so lesena do polovice, zgoraj so stekla med lesenimi rebri.

Za enim vrati v Koroški ulici je dopoldansko prešuštvovanje, za drugimi pokašljeje tuberkulozen bolnik. To počne v letu, ko je tuberkuloza v tej deželi že skoraj izkoreninjena, poudarjajo leto jih je umrlo samo še 88. In ker smo komaj na začetku leta, je prav mogoče, da bo ta devetinosemdeseti, saj pokašljeje tako močno in neprestano, da ga je slišati skozi debele zidove in na dvorišče. Toda pred lesenim straniščem na koncu ganka so še tretja vrata. Za tretjimi vrati sta Gretica in Katica, ki pijeta Pristovškov liker. Na stropu in na stenah so rumni madeži od vlage, kajti streha Samsove hiše pušča in črna je in odjuga tali sneg, da tudi nekoliko canka z žlebov. Avccji ko so madeži na stenah, močnejše je pokašljevanje in hitreje curlja voda s streh. A če pozabimo madeže na stenah in na stropu, je njuno stanovanje lično urejeno. Povsod so izvedeni prtički, pregrinjala, stekleničke. Prtički so Katičino delo, kajti Katica je doma in šiva, stekleničke pa so Gretičine, kajti Gretica občasno dela v polnilnici brivskih vodih in včasih si prinese kakšno delo domov. Gretica ima na steni sliko neklet v nemških nošah. Dekleta so slikana ob kolesih, kajti Gretica je članica kolesarskega društva Edelweiss. Tudi pe-

sem s tem naslovom ima rada in pogosto si jo žvrgoli, zlasti kadar Pristovšek prinese liker. Kadar Gretica poje Edelweiss zelo glasno, začne spodaj na dvorišču kričati stara Grudnovka in Gretico zmerja s kulturbundovko. Gretica takrat steče na gank, nasloni se čez ograjo in ji pove svoje. Potem je Gretici lažje, vrne se h Katici in še enkrat si na glas zapoje. Tako lepo je to. Tako lepo je sredi zimskega dopoldneva sedeti v topli kuhinji, pa čeprav so vlažni madeži na stropu in stenah. In tako lepo se Gretica in Katica pogovarjata.

– Vedela sem, da bo prišel, reče Gretica, in zdaj je tu.

– No, pa kaj potem? reče Katica.

– Fejst ded je, to je potem, reče Gretica.

– Manjka se jih, reče Katica.

– Si videla, kako ima speglane hlače? reče Gretica in nekoliko premišljuje. Moški mora imeti speglane hlače, drugače ni nič, doda čez čas.

– Same hlače ti grejo po glavi, reče Katica, medtem ko vlaga nit v iglo.

– Zdaj je sigurno brez hlač, reče Gretica zadovoljno. Katica se hihita tja v svoje šivanje. Potem srkne liker in ga skoraj izpljune, ker jo spet posili smeh. Gretica spet premišljuje.

– Nemci imajo vsi speglane hlače, reče čez čas.

– Ah, tiste rajthozne, reče Katica.

– Rajthozne, ja, reče Gretica, ne pa naši žandarmi, ki jim tja dol do kolen visijo hlače zadaj na riti.

Katica ne ugovarja več. Šivanje pusti na mizi in stopi k vratom. Iz navade odgrne zaveso in pogleda na dvorišče.

Zmeraj pogleda, kadar stopi k vratom, že zato, da bi videla, ali stara Grudnovka ne opreza izza zavese na oni strani.

– Ti, reče Katica presenečeno, en stoji pred vrati.

Gretica vstane in si popravi lase in obleko.

– Ne pred našimi, reče Katica, pred *njenimi* vrati stoji en v plašču. Gretica odrine Katico od vrat in še sama odgrne za-

– Nervozno si grizlja spodnjo ustnico, potem nenadoma odpre vrata in stopi na gank.

A koga iščete? vpraša glasno, da se oni v zadregi zdrzne. Je no jo prebode z očmi, potem se obrne in naglo izgine po stopnicah. Gretica se razburjeno vrne v kuhinjo. Oddihuje in čer bo nekaj važnega povedala.

– Ti, Katica, reče, to pa ni kar tako. Ta je od onih.

(Od katerih? vpraša Katica.

– Eden od Čičev, od policije, reče Gretica.

Kako pa to veš? vpraša Katica.

– Saj jih poznam, ne. In takih plaščev nimajo navadni, ta je za politiko, reče Gretica, poznam takega tipa, poznam od daleč, po plašču in hlačah.

– Ah, daj no, reče Katica.

– Nič dajno, dajno, reče Gretica, bom že vedela, če sem bila jaz politiš, ker sem pri Edelweissu, ali nisem bila politiš.

– Gretica, reče Katica, saj veš, Gretica, da nisi bila politiš, da si bila zaradi tistega rubežnika, ker te je njegova žena prijavila.

– Nisem bila zaradi rubežnika, reče Gretica jezno in užaljeno, bila sem politiš.

– No, dobro, reče Katica.

– Nič ni dobro, reče Gretica in se zatopi v premišljevanje. Dolgo premišljuje, potem pa reče:

– Tu bo nekaj narobe, s tistim, ki je *pri njej*, bo nekaj narobe. Kadar za človekom hodi tak v plašču, tak Čič, ki ima črte, ki so politiš, takrat je narobe, to že vem.

19 V snu sem bil v neki ulici na Dunaju, ampak hiše so bile tako majhne, kakor da bi bilo v Lienzu. Slišal sem tvoj glas, nekaj je govoril, ponavljal sem za njim, a ničesar sem razumel, ne njegovih ne svojih besed. Tega se spom-

nim. In ko sem se prebudil, se mi je tudi to, kar je okrog mene, nenadoma zazdelo povsem neresnično. In to, kar se je zgodilo. Moral sem tja dol na Korosko, da sem se prepričal. Hodil sem pod okni tistega praznega stanovanja, šel sem skozi vlažno vežo in dolgo sem stal na dvorišču. Vse je bilo tam, in čeprav ni bilo nje, je bilo vse tako zelo tam, da je bilo resnično. Potem sem brez misli, a poln njenega tihega obraza in odsotnega pogleda hodil ob reki. Šel sem čez majhen most in nad seboj visoko nad bregom zagledal cerkveni zvonik. Srce mi je hitreje udarilo. Skoraj tekel sem po široki poti med drevjem gor po bregu in se ves zasopel ustavil pred cerkvenimi vrati. Kak hip sem stal tam, potem pa sem jih sunkovito odrmil, da je pred menoj zazevala votla in prazna ladja. Stopil sem noter in slišal svoje glasno dihanje v velikem prostoru. V istem hipu mi je bilo jasno, da *to ni to*. Ni *tista* cerkev. Vseeno sem stopil do oltarja. Drugi svetniki in drugi bogovi so stali tam gori in druge podobe križevega pota povsod po stenah. Zunaj sem si s prgiščem snega hladil vroče čelo in senca.

V mesto sem se vrnil po drugi poti. V trafiki ob velikem mostu, kjer je zgoraj na pročelju naslikan Turek s prekrizanimi nogami, sem kupil časopis. Hotel sem v hotel in v svojo sobo, toda tam notri je bila tista nerazložna očetova govornica in moje nerazložne besede. Šel sem mimo in v park in se ustavil pred drsališčem.

Gledal sem tisti par, njega v pumparicah in njo v širokem črnem krilu, kako sta se vztrajno vrtela, kakor da bi bila navita, sta se vrtele okrog neke nevidne osi. Os je bila nevidna in glasba neslišna. Prav gotovo je med tistim vztrajnim vrtenjem plesalec brundal predse kakšno melodijo ali narekoval: en-dva-tri dva-dva-tri, nenehni valčkov ritem. Neko melodijo sta morala imeti v ušesih, kakor sta že bila navita, tako da sta potem dodajala samo takt in brundanje, v njenih ušesih pa je

medal mogočni dunajski orkester in pred njunimi očmi so se valili valovi modre Donave, ki sploh ni modra, ampak zelo umazana, zelenorjava. Onadva sta videla ta svet drugače kakor jaz, ki sta se mi zdela prav čudna med svojim nenehnim vrtenjem in hrstanjem ledu pod njunimi drsalkami. In prav tako je moral tisti moški, ki je nenadoma stopil k meni, voditi za neki čisto drug svet. Tega sveta jaz ne poznam, on pa je globoko prepričan, da sem v njem, da sem njegov sestavni del. Moram reči, da sem ga zelo presenečeno pogledal, ko je kmalu tako stopil k meni in me nenadoma vprašal:

– Ali ste po kosilu v hotelu?

– Ja, kar tako je vprašal, ali ste po kosilu v hotelu, pravzaprav, rekel je celo, ali si po kosilu v hotelu, in prav nič nisem vedel, ali gre za zamenjavo ali pa me je nemara nagovoril kak zmeden človek, ki se sredi dopoldneva potika po parku in okoli drsališča. Bil je brez klobuka ali kape na glavi, na kratko je bil postrizen in pod temnim plaščem je bilo videti svetlo svileno kravato. Ne vem, zakaj sem si zapomnil ravno to kravato, ampak bila je bela svilena kravata, posejana z nekakšnimi vzorci, takšna kravata pač, ki si jo človek nema-ta ne hote zapomni. Najbrž sem v trenutku zmedenosti pritr-dilno odgovoril, kajti po kosilu je zares potrkalo na vrata moje sobe. Ko sem jih odprl, sem najprej zagledal tisto svetlo kravato. Med vrati je stal dopoldanski neznanec z drsališča. – Snem? je vprašal in tudi že vstopil. Za trenutek je obstal sredi sobe in se ozrl naokrog, potem pa je kar v plašču sedel na mojo posteljo. Na posteljo je sedel, prav po domače, čeprav bil lahko sedel tudi na stol. Gledal me je naravnost v oči, in vedelo se mi je, da mu moj obraz na neki način ne ugaja. Res, okleval je, preden je zagonetno spregovoril.

– Imaš zvezo z Gašperjem?

– Kakšnim Gašperjem?

– In z Ondro?

– S tistem češkim inženirjem?

– S tistim, ja.

– Odpotoval je ... Nič nisem razumel, niti sebe ne, zakaj mu odgovarjam na ta skrajno nerazumljiva in nesmiselna vprašanja. Čutil pa sem, da se tudi tu nekaj zapleta, da se tudi iz tega cimi neki nesporazum.

– Poslušajte, sem dejal nekoliko zmedeno, vi in vaš Ondra Gašper ...

– Gašper je eno, Ondra pa drugo.

Videl sem, da z roko nestrpno šari po žepu, kot bi hotel nekaj potegniti iz njega. Šaril je po žepu, kot bi se v njem igral s frnikolami, se presedel in se spet zagledal vame. Jaz sem kar stal tam sredi sobe v srajci in s copati na nogah in gledal tega človeka, ki v zimskem plašču sedi na moji postelji in mi nekaj pripoveduje o nekakšnih zvezah, ki jim ne vidim začetka in konca in tudi pomena ne.

– Je že prav, je rekel, konspiracija je na prvem mestu. A lahko si brez skrbi ... Hotel sem reči, da sem brez skrbi, seveda imam skrbi, ampak čisto druge, kar se pa njega tiče, me skrbi samo to, da tako po domače sedi na moji postelji in se igra s tistimi frnikolami v žepu in mi postavlja nekakšna nesmiselna vprašanja.

– Oprosite, neznani gospod, sem rekel, in nič drugega nisem rekel kot to, kajti beseda mi je zastala. Hotel pa sem reči, da nimam nič z nobenim Gašperjem in da sem samo bežno tukaj spoznal nekakega Ondro, če misli tistega Čeha, ki ljubi blato svoje moravske vasice, hotel sem reči, da navsezadnje tudi z njim nimam nič, z njim, ki vdre tukaj v mojo sobo, v kateri nima kaj iskati, in sedi kar v plašču na moji postelji. Beseda mi je zastala, ker je odsekano postavil novo vprašanje:

– Kako je v gnezdu? ... Kakšnem gnezdu, zaboga, ta človek mi je začel presedati ...

Kako je v sokoljem gnezdu? ... Nič nisem odgovoril in zdelo se mi je, da je začel nekoliko omahovati. Postajal je nerazumljiv in rahlo živčen. Tudi jaz sem postajal nestrpen in rahlo živčen. Roka mu je šarila po tistem žepu, videl sem na tistih prstih hlače, kako se premikajo členki na roki, po kateri je vlačil nekakšne frnikole ali rožni venec. Globoko je vzdihnil in potem potrpežljivo in počasi rekel, tako je rekel, kakor da govori butcu, ki bo slednjič razumel, saj se mu navsezadnje le mora razjasniti.

Kako je v Pragi, so naši vsi na varnem? ... Po glavi so se mi stikale in se zaletavale nekakšne povezave. Ondra je Čeh, sokolje gnezdo je Praga, središče sokolstva, tam nekaj imajo, nekdo je tam, ki je v zvezi z Ondro, in zdaj mislijo, da tudi jaz ... Ne, vse skupaj je bilo preneumno. Moral sem se odločiti. Stopil sem k vratom in jih odprl, gospod, vi ste se zmotili, sem rekel. On pa se je na postelji naslonil nazaj, kakor da bo ves popoldan sedel tukaj, bingljal v žepu s frnikolami in mi postavljaj vprašanja. Zaprl sem vrata. Bil sem nekako brez moči pred to samoumevnostjo. Za hip sem pomislil, da bi stopil dol in poklical receptorja. Ampak najprej bi moral obuti čevlje, v copatih vendar ne morem teči v recepcijo in klicati na pomoč, ko pa vse kaže, da mi ta človek počne čisto nič hudega, le nekaj odgovorov bi rad. In če si obujem čevlje, ali naj, zaboga, bežim iz svoje sobe? In če ga zgrabim za suknič, da bodo leteli gumbi in se bo tista bela svilena kravata zategnila okrog njegovega vratu? Zakaj neki? Najmanjšega znaka nasilnosti ne kaže, če seveda ni agresivna? Ne, da sedi tukaj na moji postelji, v plašču. Vse je bilo tako nesmiselno, da sem se vdal in spet zaprl vrata. Sedel sem na stol in skrušeno dejal:

– Poslušajte, gospod, jaz vas čisto nič ne razumem ... Vi-jeti je bilo, da se mu nekaj jasni. Da gre tukaj res za nekakšen nesporazum. Da jaz po vsej verjetnosti, po vsej ver-

jetnosti, prosim, le nisem tisti, za katerega me pač ima pokdove čigavi pač pameti. Počasi je vstal, stopil k ogledalu in si popravlil najprej svojo belo svileno kravato, potem šal, nazadnje si je pogladil še ovratnik plašča in si začel zapenjati gumbe. Frnikole je pustil v žepu.

– Ne vem, kaj se je tu zgodilo, je počasi rekel tja v ogledalo, ampak jaz ti bom vseeno sporočil, kar so mi naročili. Ni moje, da bi razsojal, jaz sem samo zveza, razumeš, samo zveza in nič drugega, razumeš? ... En drek razumem, sem pomislil, on pa mi je vseeno sporočil, kar mi je imel sporočiti:

– Filip ti sporoča, je rekel, da so na ohceti odločili, da bo še veliko plesa. Ampak najprej, v prihodnjih štirinajstih dneh, se začne velika razprodaja tiskanega, si slišal, *tiskane-ga* blaga po močno znižanih cenah. Datum bo določen tik pred razprodajo. Prodajalci so pripravljene, kupci pa ničesar ne slutijo. Jasno? ... Odkimal sem. Tudi on je odkimal. Neka zmes jeze in začudenja in odkimavanja je bila v njegovi kret-nji in v njegovih očeh. Spet je segel v žep in pošaril tam med tistimi frnikolami in rožnimi vencami in ključi in vsem, kar je bilo v žepu, potem pa je počasi stopil k vratom. Še enkrat se je obrnil in me nejeverno pogledal. Zmajal je z glavo. Odsel je z glasnimi koraki in svojim začudenjem in s svojimi krogli-cami v žepu.

In to je tako, sem potem premissljeval, kakor s tistim pa-rom, ki se je danes dopoldne vrtil na ledu, on v pumparicah, ona v širokem črnem krilu. V ušesih jima je odmevala mo-gočna melodija dunajskega valčka, vsi zvoki simfoničnega orkestra, jaz pa sem slišal samo hrstanje ledu pod njunimi drsalkami, kvečjemu še nekakšno brundanje, videl sem to navito in celo nekoliko smešno vrtenje, onadva pa sta, kdove kje sta onadva plavala, po kakšnih zračnih prostranstvih. Se-veda nekoliko pretiram, toda kakšne koračnice bobnijo v glavi tega človeka z belo kravato in frnikolami v žepu? Jaz

ulim samo to belo kravato in slišim njegovo zmedeno pri-povedovanje, on pa ima svoj posel, natančno ve, kaj počne, vidi vse niti in povezave. Čeprav je očitno nekaj zamešal, je vendarle del nekega velikanskega stroja, ki neutrudno delu-je. Njegov pogon je tam v daljni Moskvi. In kaj vem jaz o teh ljudih, o teh komunistih in boljševiskih in anarhistih in trockistih? Kaj vem o njegovem stroju in organizmu, ki mu stece utriplje sredi temne Rusije? Časniki so tudi danes polni movie iz te dežele. Nekakšni procesi se pripravljajo v Mos-kvi. Iz Bukarešte je tajinstveno izginil sovjetski diplomat. Na smrt obsojeni sovjetski poslanik v Oslu je na poti v Rusijo. Pozvan je, da se naj takoj vrne, in sicer radi postopka spijo-naze in protiboljševiške propagande v zvezi s Trockim. Nje-gova sinova držijo v Moskvi kot talca. In kaj vem še? Vem, da prirejajo štrajke, da jih zapirajo, da se na vseh koncih sve-ta dogaja nekaj, kjer imajo svoje prste vmes. Tudi v mestu, kjer hočem imeti svoj mir, tudi v moji hotelski sobi. In kaj vem? Zdravila, ki smo mu jih dali, imajo svoj učinek. Tako je dejal sedemdesetletni doktor Pletnjev nekemu drugemu dok-torju, namreč Bjelostokemu. Bjelostoki je o tem podal pis-meno izjavo, hkrati pa je bivši šef nekakšne GPU, Jagoda, priznal, da je dajal naloge za odstranitev ljudi, med drugim je izdal nalog za zastrupitev tega človeka. Odločno je zani-kal, da bi bil v kakršni koli zvezi s smrtjo bivšega šefa tajne policije Menškova in Peškova. Zdravila, ki imajo svoj uč-i-nek, pa so dali Maksimu Gorkemu. Človek – kako ponosno to zveniti!

20 Precej noro, precej zmedeno se mi zdi vse skupaj. To, kar pišejo v časopisih, in to, kar mi pripovedujejo ne-znani ljudje. Tudi to, kar se mi dogaja z Margerito. Nisem sel blizu, nekaj časa sem potreboval, da sem preživel, kar se

je zgodilo. Mislim sem na Hutterjevega inženirja, lastnika vionogradu in duš v njem, lastnika stanovanjskih hiš, mislim sem na njihovo stanovanje, obloženo z orientalskimi preprogami, in nisem mogel iti blizu. Toda v recepciji me je čakalo sporočilo v rožnati kuverti: Kako, da vas ni k nam? Ali smo se vam s čim zamerili? Margerita Samsa. Tako je torej to, sem mislil, družabno življenje gre naprej. Torej je treba iti tja in poslušati o kakšnem novem trkanju po polknih, o kakšnem zločinu v hipnozi. Torej je bilo to, kar se je zgodilo, v resnici neresnično.

Ko sem zvečer pozvonil, mi je razbijalo srce, in ko je odprla ona, sem že spet vedel, da se mi ni sanjalo sredi črnega januarskega dopoldneva v kavarni Central, da te zgodbe nisem prebral v kakšnem nemškem poceni romanu. Jedli smo sadno pecivo. Margerita je bila gostiteljica, ki je dobre volje in z vsakim gostom spregovori pravo besedo. Nobenega znanka, nič. Boris Valentan, se pravi Bussolin, je pripovedoval zgodbo o ženski, pred katero se je tresla vsa Korzika, njene-ga moža, divjega razbojnika, je njegov nasprotnik ubil zaradi vendette, krvne osvete. Ona se je poročila z ubijalcem svojega moža in potem skupaj z njim ubijala mirne popotnike. Sledila je zgodba doktorja Bukovskega o nesrečni učiteljici Mileni L. in še nesrečnejšem ljubimcu. Ob tej zgodbi se je Margereti Samsa vrnilo nekaj njenega odsotnega pogleda in nekaj očarljive bledice pod tisto svetilko z resicami. Zgodba je bila menda resnična, a vprašanje je, koliko ostane od njene pretresljivosti med okusom po sadnem pecivu. Zgodilo se je v bližnjem kraju. Mati je svojega sina, ki je delal v spalnem vozu, pričrčala, naj pusti službo zaradi vse pogostejših atentatov na mednarodnih progah. Sin jo je poslušal in se vrnil v domači kraj. Tako sta lepo živela, a le kratak čas. Sin se je zaljubil v mlado učiteljico Mileno L. Tako se je zaljubil vanjo, da se mu je začelo od neuslišane ljubezni blesti. Neke-

ga dne je hodil od hiše do hiše popolnoma zmešan. Potem je potegnil nož in Mileno L. umoril. Šel je domov in si še sam razbodel nož v srce. V strašnih mukah je sosed, ki je pritekel, prisil, naj ga ustrelji. Sosed mu ni mogel pomagati in mladenič je med blaznim kričanjem izdihnil.

Madžarka Iris Farczardi, ta pa je zbolela in padla v nezavest. Kazalo je, da bo umrla. Potem se je prebudila in ozdravela. Zdaj je zatrjevala, da je španska kmetica Lucia Alvarez. Govorila je neko špansko narečje in ugotovili so, da prav dobro. Trdila je tudi, da ima na Španskem štirinajst otrok.

Še veliko drugih zgodbic je bilo, še strašnejših in še bolj nenavadnih. Z izjemo Madžarke Iris Farczardi, se pravi španske kmetice Lucie Alvarez, ta večer ničesar o okultizmu. Ta večer je med preprogami in sadnim pecivom tekla kri.

21 Izlet v gorice. Nenadna odjuga je vso pokrajino zalila s toploto. Sonce je oblivalo tudi mestne ulice in naenkrat ni bilo več nikjer tistega mračnega dopoldneva, ki je še večer pritiskal ljudi k tlom. Pri gospodu inženirju in gospodu lastniku stanovanjskih hiš so sklenili, da je to edinstvena priložnost za izlet v naravo. Sredi zime v gorice, sredi zime v pomlad, prepričati se, kako se blešči v soncu sneg in kako se taja v njegovi svetlobi. Skrbelo jih je, ali avtomobil ne bo obstal v blatu, ampak potem so po temeljitem posvetu sklenili, da bodo peljali samo do tistega križa, kajti do tam je cesta trdna, naprej pa peš.

V nedeljo zjutraj smo se odpeljali po Aleksandrovi cesti in skozi Košake proti Lenartu. Inženirjev ford je bil ves zloščen in svetel, takšni so bili tudi ljudje v njem.

Sedel sem na zadnjem sedežu z Margerito. Bila je razigrana, ves čas se je ozirala nazaj in mahala skozi zadnje okno Bussolinu, ki je ponosno sedel za krmilom drugega avtomo-

bila. Čutili so, da so gospe in gospodje, samo pri tenisu in v avtomobilu so zares čutili svojo gosposkost. V stanovanju, ki je bilo polno orientalskih preprog, ni bilo te atmosfere, svet je bil majhen, zrak gost in poln neizgovorjenih svinjstev. Tam jim je misel neprestano uhajala k umazanim stanovanjem njihovih najemnikov, ki niso poravnivali svojih obveznosti in jih je bilo treba zmeraj znova na vso silo izterjevati, tam so mislili na sovražne poglede delavk v fabriki in na gosti, omladni vonj iz delavnice muholovcev. Marjetica je veselo zavrisnila, ko je Franjo pritisnil na plin, da je avto kar poskočil. Bussolin se ni dal, imel je močnejši motor in kmalu se je znašel tik za nami. Še meni se je za hip zazdelo, da je prav lepo, ko drvimo skozi to sončno pokrajino in se ljudje od vseh strani ozirajo za tema vražjima avtomobiloma.

Avtomobiloma smo pustili na nekem razpotju, ob križu, kjer sem nekoč že bil, neko temno noč, na začetku te zgodbe z njimi. Potem smo ves dan sedeli v tisti veliki sobi in gledali skozi okno. Ne vem več, kaj smo govorili. Menda največ o vinu in vinskih letinah. Veliko smo jedli in inženir je nosil vino na mizo. Enkrat samkrat sem šel ven, bilo je že popolne dne. Stopil sem po poti za hišo in čutil sem, da gre nekdo za mano. Bila je Marjetica. Naslonjena na drevo v sadovnjaku, sva se dolgo poljubljala. Ko smo se vračali, so od neke hiše mahali. Možje so se naglo nekaj posvetovali, potem pa so se očitno odločili, da se bomo pri tej hiši zaustavili. Tudi oni so prišli iz mesta. Tako so se predstavili: prvi, haus- und realitätsbesitzer Millonig (toraj nekaj takega kot v prostem času gospod inženir, samo v večjem obsegu), drugi, kaufman Janesch, in tretji, grossgrundbesitzer Markoni.

Šepnil sem Margeriti, da sem jaz v tem primeru pač samo gehirnbesitzer, kakor je ob podobni priliki dejal neki velik mož, in bilo ji je všeč. Ni mogla pozabiti, in drugega za drugim je diskretno vabila ljudi iz svoje družbe na stran, da bi

mi povedala imenitni, čeprav neizvirni domislek. Videti je bilo, da se družbi kar dobro razumeta, čeprav je bilo jasno, da ti gospodje družijo samo na deželi. V mestu se postrani gledajo, menda v zadnjem času zmeraj bolj. Ko smo se ljubezivo poslovili, je potem Bussolin zunaj revsknil: Svinje Marjetica me je med vožnjo nazaj predrzno gladila po mečih svojimi lakastimi čevljički, namenjenimi samo za vožnjo. Vrnili smo se utrujeni, avtomobil je bil ves blaten, mi pa vsi zmečkani in nekoliko pijani.

Lako sem dokončno postal nedeljivi član te družbe. Hišni prijatelji, da ne rečem ljubimec.

Kaj še počnem tu? Ali bom kar obtičal?

Pozabil sem, bil je še četrti Nemeč, ta je bil Tondichter. In vsi so imeli ljubeznive žene in zale otroke, strašni Tevtoni.

22 Sklenjena trikotna ploščad, ki se zožuje in se nalahno nagiblje proti Dravi. Z nje se pride naravnost na most, z nje je v dopoldanskih urah lepo videti rdeče obsijane strehe hiš starega Lenta. Na sredi ploščadi je zelen otok, obkrožen s skrbno prirezano živo mejo, takšno ograjo iz zelenjate. Nasproti javnega stranišča na vzhodni strani mostu je majhna hiša, tako majhna, kot so tiste alkimistične zgradbe v praški Zlati ulički. Hišica ima nad vrati veliko risbo turka s prekržanimi nogami in vodno pipo v rokah. Trafikant, ki vsako jutro že navsezgodaj odpre svojo prodajalno, je star kakih šestdeset let. Ko je bil še mlad in je v prodajalni pomagal svoji materi, je že dobro poznal trikotni trg na desni strani reke, na južni strani, trg, s katerega odteka življenje v vse smeri, ob reki na vzhod in zahod, proti hribu na jug in proti velikim fabrikam na jugovzhod; ko je bil še mlad in so prodajali druge cigarete in druge časopise in je bilo vse dru-

gače, je trg nosil prav spokojno in nekoliko blaženo ime: Magdalena Platz. Leta 1915, ko je bil trafikant zrel za blatne jarke Galicije, je na trg stopil s svojimi bobni, s svojo kron-princevsko kramarijo, pa tudi z daljnim grmenjem svojih topov Kaiser Wilhelm. Trafikant je z nekim zapoznelim transportom iz Italije prišel še pravi čas, da je lahko videl, kako so snemali tablico z imenom Kaiser Wilhelm Platz. To je bilo leta 1919 in kajzerja je zamenjal čokat srbski junak, kralj Peter Prvi, ob čigar imenu so rodoljubi videli divje albanske gore, slišali škripajoče vozove, videli sinje Jadransko morje okrog Krfa in vonjali smodnik solunskih bitk. Kralja Petra trg spominja zdaj že priletnega trafikanta, ki skozi šipe svoje prodajalne vsak dan opazuje njegovo življenje od jutra do večera, na srce novega mesta, ki bo zraslo na jugu, in ulice, ki tečejo v vse smeri, so žile dovodnice in odvodnice. Spomladi leta 1941 bodo s truščem padale na tla ulične table, kakor bodo padali tudi napisi, kakor bodo zleteli v reko svežnji starih časopisov in kakor bo pač vse padlo. Odtlej se bo trg športno imenoval Friedrich Jahn Platz. Trafikant bo pod svojim Turkom s prekrižanimi nogami gledal, kako teče življenje naprej, in gledal bo, kako bodo na steno njegove hišice pod ploščico z imenom izumitelja droga in bradlje lepili velike rdeče plakate s seznami ustreljenih. Ko bo neko zimo že v temi zaklenil prodajalno, bo nenadoma ugledal, kako na vseh straneh izpod plakata po steni počasi mezi kri. Poslej bo s strahom pričakal vsak nov Bekanntmachung, ki ga bodo nalepili na steno njegove turške hišice, in trudil se bo, da zvečer ne bi pogledal nanj. Maja petinštirideset bo izza pulta opazoval odhajajoče čete in zvečer bo stekel ven. Z žepnim nožem bo strgal plakat z ometa. Toda med glasni mi udarci svojega splašnega srca ne bo slišal klicev, ki bodo prihajali vse bliže. Potem mu bo v glavi votlo počilo od puškinega kopita, ki bo udarilo po njegovem temenu. Nekaj

no zvečer bo ležal in se boril za življenje, in ko si bo opomogel, se bodo na trgu že spet bleščale tablice z znamenitim sokolom in imenom: Kralja Petra trg. V naslednjih letih pa bo steno še večkrat slišal delavce, ki pristavljajo lestve, žvenketanje pločevine, ki pada na pločnik, in udarce kladiva. Naprej se bo kraj, kjer je preživel vse življenje, na njem prodajal vse mogoče časopise in znamke cigaret, opazoval vseh vrst uniforme, imenoval Trg 9. maja, kmalu zatem se bo na pročeljih hiš zbleščalo ime zmagovite Rdeče armade, in ko bodo ulični aktivisti komaj navadili ljudi na novo ime, bo padla na pločnik tudi Rdeča armada, odslej bo tu Trg revolucije. Tako sta trafikant in tisti sedeči Turek nad njim namesto blažene Magdalene videla na trgu toliko junakov, bobnov, strelov, topov, armad, osvoboditev in revolucij in vse življenje poslušala udarce kladiv. Kmalu zatem, ko bodo s kladivi zabili tudi žeblice na trafikantovi krsti, se bo v hišici pojavila tovaršica, ki ji nikoli ne bo prišlo na misel, da bi ta kos sveta, ki ga zdolgočaseno gleda med šihtom, primerjala s kakšnim srcem in ulice z arterijami.

Na drugih trgih in ulicah tega mesta je bilo manj kano-nad, odsevov daljnih bitk, manj kraljev in vojska, zato pa se je na pročeljih hiš bil nekoliko tišji, a nič manj zagrizen kulturni boj. Goethe Strasse je zamenjala leta 1919 Prešernova ulica, 1941 je tu spet Goethe in 1945 Prešeren. Lessinga izpodriva Levstik, Maistra Bismarck, Medvedova ulica iz leta 1934 se spremeni v Grillparzer Strasse, zamenjujeta se Truhar in Luther, Wagner in Dvořák, Smetana in Mozart. Avstrijskega cesarja in ogrskega kralja Franca Jožefa zamenjajo Slovenci s Frankopanom, Frankopana Nemci s Hindenburgom, Hindenburga pa Slovenci z Gorkim. Prečno ulico dobi Hegel, Lovska se spremeni v Hubertusgasse, Tovarniška v Fruppasse in spet vse nazaj. Ulica s čudnim imenom Zaganjase bo spremenila najprej leta enainštirideset v Sackgasse,

leto zatem v Mondgasse, leta petinštirideset pa bo postala spet Zagata. Edini imeni, okrog katerih ne bo tako rekoč nobenega nespোরazuma, bosta Minoritten Gasse, ki postane Minoritska, in Delavska ulica, ki ostane Arbeiterstrasse. In vendar bo v času nemške okupacije ali osvoboditve, kakor pač vzamemo glede na opisane zamenjave, nekaj ulic dobilo nazive z značilnimi slovenskimi imeni: Bračič, Gornik, Hočevar, Petek, Bubak. To so bili tisti Nemci, ki so leta 1919 padli na Glavnem trgu pod frankfurtskimi zastavami. Nanje so streljali vojniki slovenskega generala Maistra.

23 Njen inženir je bil v svoji fabriki, njen viteški prijatelj Bussolin je izdeloval muholovce, doktor Bukovski je razkosaval trupla v secirnici, midva pa sva sredi dneva ležala na postelji in poslušala veter, ki se je zaganjal v leseni hodnik, gledala novi sneg, ki je naletaval na šipe in moker polzel po njih.

Kadila sva in z mehkim gibom je dvigovala mojo roko in si jo dolgo ogledovala, kakor bi si jo hotela vtisniti v spomin. Tudi njen pogled je bil mehak in govorila je s tihim glasom. Pripovedovala je o neki pohorski vasi, od koder je doma in ki je menda na južni strani hriba. Pripovedovala je o šumenju pohorskih smrek, kjer se veter ne zaletava tako, kakor se zaletava zdaj v leseni hodnik, ki štrli na dvorišče, ampak veje in poje skoznje neke svoje pesmi, da je včasih otožno in kdaj drugič temačno od njegovega bučanja. Nekoč, ko je bila majhna, jo je bilo strah teh zateglih pesmi, ki so se vlekle nad hišo v hribu, in ponoči se je pokrila z odejo in še z blazino. Zdaj rada poslušam to zavijanje, in kadar gredo na smučanje, se postavi v sneg, da jo skoraj zasuje, in ko se že nekoliko boji zanj, se vrne bela in mokra. Zakaj ne bi šel z njimi na smučanje, se je potem nenadoma domislila, saj tistega Jaroslava, kako se že piše ... Štastny, sem rekel ... saj tistega

Štastnyja še ne bo kmalu. Nejevoljno sem odkimal in bil kar nekoliko zgrožen ob tem domisleku, da bi zdaj hodil z njimi na smučanje in se potem nemara v kakšnem temnem hodniku ali kakšne planinske kočice skrival poljubljaj z njo, njej pa se je zdelo, da bi bilo stvar mogoče izpeljati. Saj ne bo mogla brez mene, teden dni bojo na smučanju, je rekla, kako bo teden dni brez mene. Rekel sem, da bo že morala brez mene, kajti nekoga dne in nemara prav kmalu bom zares odšel, in to za dlje časa kot za teden dni. Pritisnila mi je dlan na usta in potem je spet hotela slišati mojo zgodbo o tisti krogli ali žogi, ki jo iščem. Ne more razumeti, je rekla, zakaj mi to toliko pomeni, na baročnih oltarjih je tista krogla nekaj povsem običajnega. Nisem znal razložiti. Rekel sem, da jo pač moram najti, v tem enim samem in kratkem življenju je treba nekatere stvari doznati. Rekla je, da sovraži frazo o enim samem in kratkem življenju. Ni šla z menoj zato, ker jo je strah pred to resnico, naj si nikar ne mislim, da je šla z menoj, ker je življenje eno in kratko, še manj pa je šla z menoj zato, ker sem nekakšen tujec, o katerem že vse mogoče govorijo. Kaj vse mogoče? sem hotel vedeti. Ni odgovorila. Zakaj pa je šla z menoj? sem hotel vedeti. Ni odgovorila. Potem sva spet molčala in poslušala zaletavanje zimskega vetra, ječanje lese- nih desk na hodniku in sunke, ki so stresali vrata.

Skozi stene je bilo med zavijanjem vetra slišati krčevito pokashijevanje tuberkoloznega bolnika, ki nikakor ni hotel biti devetinosemdeseti.

Skušal sem si predstavljati, kako poje in buči veter zgoraj na Pohorju, kjer so neskončni gozdovi, kako vršijo pohorske smreke svoje zategle pesmi. Skušal sem si predstavljati, kako je strah teh pesmi in kakšen je tedaj njen pogled.

Položila mi je glavo na prsi, božal sem jo po laseh in potem je rekla, da sliši utripanje mojega srca.

24 Nekaj se dogaja. Neki ljudje me spet iščejo. Tri dni zapored mi je receptor sporočal, da me išče neki moški. To je povedal s takšnim glasom, kot da je res nekaj narobe.

Dolgo sem premišljeval, kje sem jo prvič videl. Dobro sem vedel, da sem jo videl še pred obiskom pri njih. Mislim, da je bilo pred zastopstvom Forda na Aleksandrovi cesti, kmalu po mojem prihodu. Stal sem in gledal v izložbo, za mojim hrbtom pa sta ženska glasova govorila o avtomobilih. To me je tako presenetilo, da sem se obrnil in videl sem njo. Bila je mlada dama, ki govori o avtomobilih in se najbrž tudi vozi v njih, v fordih seveda. Kako, da se tega nisem spomnil, ko sem prišel k njim. Sicer pa je prav mogoče, da to ni res. Da je to spočela moja domišljija. Vse bolj se mi namreč dozdeva, da sem jo videl še prej, v nekem drugem mestu. Seveda sem jo videl, saj je bila prav ona tista, ki sem jo iskal.

Tisti moški me je začel skrbeti. Zmeraj me išče takrat, kadar me ni. Danes opoldne pri kosilu sem mislil nanj. Mislil sem, zakaj, za hudiča, ne pride zdaj, ko je čas kosila. Saj mora predvidevati, da sem pri kosilu v hotelu. Potem pa me je nenadoma mrzlo obllil čuden sum: zmeraj me išče takrat, kadar sem z Marjeto.

S to mislijo sem dolgo hodil naokrog. Pred javno borzo dela je bila vrsta ljudi. Kaj so vendar tam iskali v popoldanskem času? Pred intendantskim skladiščem je neki oficir, mislim, da je bil poročnik, vojaku prisolil klofuto. To me je močno prizadelo. Videl sem vojakove začudene oči. Slišal sem, kako je klofuta močno počila po obrazu. Nenadno nasilje sredi ulice, zdelo se mi je brezumno. Oficir je imel tilnik gladko obrit, kot tisti moški, ki je sedel v beznici na Lentu s Fedjatinom. Nenadoma sem se znašel na železniški postaji. Potniki so obrtali tam in čakali na neki drug vlak. Sopihanje lokomotiv in premikanje vagonov. Čutil sem, kako drhtijo

pod kolesi, pod težkim tovorom. Sedel sem na klop in čakal. Noben vlak ni pripeljal. Stopil bi na prvi vlak, ki bi se ustavil. Odpeljal bi se in potem na kakšni veliki postaji, kjer je veliko ljudi in izvoščkov, prestopil na drug vlak. Sedel sem in premišlno s to dobro mislijo in prav gotovo bi bil sedel, dokler ne bi pripeljal kak vlak. Toda potem sem za hrbtom začel slišal znan glas. Govoril je nemško in vmes posamezne besede. Glas je bil tako znan, da sem se zdrznil. Previdno sem se ozrl čez ramo in nekaj metrov za menoj je stal z dvema neznanimi moškima inženir Franjo Samsa. Vsi so imeli temne plašče. Njegova poslovna sodelavca, strokovnjaka za tkanine ali nemara za stroje. Razmišljal sem, ali naj obsedim in počakam na tisti vlak, ki mora od nekod pripeljati. Toda bilo je preveč nevarno. Samsa bi me lahko vsak hip opazil. Stopil bi k meni in me vprašal, kaj počnem tukaj. Jaz mu ne bi znal odgovoriti. On bi me vprašal, ali nemara koga čakam. Jaz mu spet ne bi znal odgovoriti. On bi koga vprašal, ali pride s tem vlakom Jaroslav Štastny. Jaz bi rekel, da ga ne bo, pač pa, da bom sam ta hip in nemudoma odpotoval. Toda kje imam kovček, bi vprašal on. Kovček? bi vprašal jaz. Nimam kovčka. Nimam kovčka in ne morem odpotovati, dokler nimam kovčka in dokler ne najdem tiste modre krogle. Ko se vrnem v Lienz, bom vendar moral povedati, ali sem našel tisto kroglo ali je nisem našel. Moški za mojim hrbtom so se glasno zasmeli. Previdno sem vstal in se trudil, da ne bi obrnil glave. Takoj ko obrnem glavo, me bo ugledal in me vprašal, ali nemara na koga čakam. Stopil sem nekaj korakov, vendar sem ves čas pazil, da sem hodil za njegovim hrbtom, da ne bi zašel v njegov zorni kot, kajti opazil bi me lahko tudi s koticom očesa. Zdel bi se mu čuden, on bi zaklical za menoj in potem bi me vprašal, kaj počnem tukaj. Jaz ne bi znal dobro pojasniti. Stopil sem za hrbet in poslušal njihovo glasno govorico. Nisem hotel pri-

sluškovati in tudi nobene besede nisem razločil. Bili pa so zelo glasni in samozavestni. Najbrž so opravili dober posel. Ljudje, ki so prihajali nasproti, so me začudeno opazovali, saj sem stal za stebrom popolnoma negiben. Res nisem hotel opozoriti na svojo navzočnost. Res nisem hotel pojasnjevati, kaj počnem tukaj. Toda pogledi prihajajočih bi me lahko izdali. Zato sem se obrnil in se naslonil z ramenom na steben in si prižgal cigareto. Tako je bilo bolje, čeprav se je izza stebra kadil cigaretni dim. Ves sem trepetal ob misli, da bi utegnila priti tudi žena tega gospoda, gospa Margerita Samsa, moja Marjetica, ki jo je strah bučanja vetra v pohorskih smrekah. Ne gre za to, da bi se bal tega srečanja, tudi če bi si vsi trije drug drugemu in drug za drugim pogledali v oči. Gre za to, da bi me tudi ona vprašala, kaj počnem tukaj, in tudi njej ne bi znal odgovoriti. Gre za to, da danes ne bi nikogar rad srečal. Tisto brezumno nasilje na ulici, tista klofuta, oficir bi ga bil zmogel tudi ubiti. Čutim, da sem danes ves rahel, da v meni trepetata neka os, ki ni povsem stabilna in čvrsta, in da čutim pod nogami podrtjevanje tal. To je od vlakov, ki se med klci železničarjev premikajo sem in tja, od tega trušča, kadar pripeljejo mimo. Včasih tako zelo, da se mi zdi, kakor da bi se tla spodmikala. Zato mi je bilo žal, ker nisem mogel sedeti. Potem je pripeljal dol vlak in spustil paro, da smo bili vsi za hip v megli. Izza stebra sem gledal, kako se trije črni moški poslavljajo. Dva sta stopila na vlak, Samsa pa je nekaj časa še stal na peronu in se z njima, ki sta se naslanjala na okno, ves čas pogovarjal. Potem so se rokovali, čeprav so se njihove roke komaj dotaknile, onadva sta bila namreč visoko zgoraj. Vlak je potegnil, Samsa pa je tudi potem še nekaj časa stal in gledal za odhajajočo in sopihajočo kačo. Prižgal si je cigareto, si popravil šal in potem čisto blizu mene odšel skozi vrata na ulico. Čutil sem, da ves trepetam. Dolgo sem si oddihoval. Potem sem stopil za njim in videl njegov hitri

omobil, okrog katerega sta se dvigovali voda in snežna puščava.

Stal sem na ulici pred železniško postajo in z zanimanjem opazoval pročelje tiste hiše, ki me je s svojima oknoma tam preko zgoraj pogledala ob prihodu. Šele zdaj sem začutil, da se zemlja ne spodmika od teže vagonov, pod katerimi se upogibajo tračnice, da tudi tukaj nalahno spodsavsava ulica pod mojnimi nogami. Naslonil sem se na steno ob vходу v železniško postajo in približal se mi je obraz nekega človeka v železničarski uniformi. Zbral sem se, se z vso silo odrinil od njega in odšel po ulici. S trdnimi koraki sem šel naravnost v hotel, zaklenil za seboj vrata sobe, legel na posteljo in se pokrtil čez glavo. Mislim sem na Marjetico, kako se je ona včasih pokedla čez glavo, kadar je bučal veter. Jaz pa se pokrijem, kadar se premakne tista os, ne vem ali v meni ali kje v železniški globlini.

25 Nezadržno mi prihaja pred oči neka Boscheva slika. Pravzaprav si ne morem priklicati njene celotne podobe. Tisti drobci iz ozadja, to je vsiljivo in nadležno pred mojnimi očmi. Spredej, tik pred menoj se dogajajo neke popačene človeške reči, toda pravo jasno in sporočilo čutim v ozadju. Tole, kar je spredaj, ti spačeni obrazi in bogoskrunski prizori butnejo vame silovito in naglo, da so v istem hipu tudi že mimo in kmalu zatem zdrsrnejo iz spomina. V ozadju pa so cudni plameni, ki ostanejo. Sevajo iz zemeljskega drobca in vmes so vešala, zelo zelo daleč v ozadju. Drobčeni ljudje se premikajo med njimi in pristavljajo lestve. Od tam prihaja slutnja. Od tistega zemeljskega sija, od tistih odprtih vrat. Stare ljudje med vešali prav gotovo vidijo. Kakšne globine so tam in kaj je v njih, ali je videti na dno brezna?

Ti tako vem, da moram tudi jaz pogledati na dno svojega

spomina. V tem mestu je in našel ga bom. Ali je to travnik, ki se spušča k reki, ali je to tista kroglja v svetnikovih rokah hlad in tišina neke cerkve, svetloba v njenih oknih? Kroglja mora biti velika in modra, jaz moram biti majhen in v toplem ženskem naročju. Moje roke segajo po tej kroglji in je nikoli ne dosežejo, kajti tisti mogočni človek na oltarju jo drži trdno v rokah. Kadar se poskušam z razumom približati temu spominu, naenkrat začutim, da tu ničesar ne razumem. Tako zelo ne razumem, da se neka razmerja porušijo, da je vse hkrati blizu in daleč, včeraj in danes, tako zelo razum ne more blizu, da me oblije občutek tolikšne nejasnosti in negotovosti, da se začne spreminjati v pravo slabost, da se moram nečesa oprijeti, da moram pomisliti na nekaj, kar je v neposredni bližini. Da me ne potegne v vrtoglavo vrtenje, ki ga ne bom mogel premagati. Da bom padel tja v neznano brezno, ki je na dnu spomina. Če srce ne postane srce majhnega otroka, človek ne more stopiti v božje kraljestvo, je rekel Kristus.

Ali bom v tisti cerkvi slisal utripanje srca majhnega otroka. Čisto tihe udarce razburjenega otroškega srca slisal, njegove oči, ki gledajo v svet, videl.

In nemara tedaj v tisti cerkvi za hip izstopim iz kaosa, iz zmede, ki žre in najeda njene zidove od vseh strani.

26 Jutro. Soba je vsa v neredu. Margerita je pred kakšnim prostorom, soba se mi zdi velika kot dvorana in kaplje vode, ki neusmiljeno tolčejo ob kovinsko dno iz pokvarjene pipe, odmevajo s silnimi udarci med temi stenami. Ob dveh zjutraj je potrkala. Nisem se mogel takoj prebuditi. Nestrpnost je potrkala po vratih. Prišla je z ruskega večera. Pri vratih se me je oklenila s tako močjo, da sem se ustrašil zanjo. Ljubi moj, ljubi moj, je neprestano govorila. Potem je sedla na posteljo in vsa

misli sem, da se ji je kaj hudega zgodilo. Z mojim božanjem sem ji skušal pomagati. Ugasni luč, je rekla. Slekla se je. Pod odejo se je stiskala k meni. Tu mi je dobro, je rekla, tu mi je toplo. Te je kdo videl? sem vprašal, potem je z roko zatisnila usta. Nič ne govori, je šepetala, nič ne govori.

Zjutraj se je spet oklenila mojega vratu. Kakor da nikoli v življenju ne bo več odšla.

Nekaj takega se je zgodilo med nama, kar se sploh ne da več popraviti. Ni več mogoče nazaj. Ljudi z menoj je vse narobe. Ta prostor je tako velik in prazen, odkar je odšla.

Proč moram. Mislim, da moram odpotovati.

Pustila mi je sporočilo. Dobila sva se v Magdalenskem parku. Potem sva šla v sirotišče šolskih sester. Njeno žensko društvo jim pomaga. Čakal sem jo pri Državnem mostu. Potem sva spet hodila ob reki. Rekla je, da je tam v kuhinji sirotišča ena od kuharic pripovedovala, kako sveži so možgančki. Se danes zjutraj so mislili. Margerita je ob tej primeri in ob pletu na velikanski kup surovih možganov postalo slabo. Ko bi vedela, kako pridejo do njih, bi ji bilo še huje. S kladivom razbijajo glavo teletu. Možgane vzamejo ven in pobirajo še drobce kosti. Tisti oficir bi to mogel narediti. Prizanesel sem ji to zgodbo. Že zadnjič, ko sem ji pripovedoval o Evi C., kako so ji pregledovali ustno votlino in ji potem natančno preiskali vagino, ker so sumili, da pred medialnim eksperimentom kaj skrrije vanjo, kako so jo na silo in brez usmiljenja pregledovali, že takrat se mi je zdelo, da je vsa prebledela.

27 Sredi noči sem se prebudil. Pred mojimi očmi je bil Margeritin obraz. Tudi ona se je smejala, a čisto drugače. Nekaj je govorila in nisem prav razumel, kaj hoče.

Toda bilo je nekaj neznanstvo drznega, nekaj proti vsem pravi-
vilom njenega življenja, njenega inženirja in hišnega lastni-
ka, njenih avtomobilskih izletov, njenega tenisa in njenega
Bussolina. Bilo je nekaj takega, kar bi ona hotela biti. Takrat
mi je zasijala misel. Nenadoma mi je bilo vse kot na dlani.
Zakaj jo spravljajo v nenavadno vznemirjenje tiste zgodbe o
drugičnih ženskah, zakaj se nama je zgodilo vse skupaj v ti-
sti prazni sobi, na žimnicah brez rjuhe, v tistem vlažnem pro-
storu, zakaj sva se poljubljala tam ob drevesu, kjer bi naju
lahko vsakdo vsak hip in flagranti dobil in razkril, zakaj ti
njemi prihodi in njena molčanja, zakaj nesramni izbruhi do-
vrliga Bussolina, zakaj njeno dvodnevno skrivnostno izgi-
notje. Ona je vse to, ona ima čudno nagnjenje do teh skriv-
nostnih ženskih usod, ona bi bila rada dekle s fenomenalni-
mi možgani, amazonka med divjaki, ona bi bila rada Eva C.
z neverjetnimi medialnimi sposobnostmi, ona bi bila žena, ki
ji moli iz obraza šop dlak in jo potem proučujejo pariški an-
tropolgi, ona bi rada doživela brnsko senzračno romanco,
skrivnostno obsedenost mlade Rosette; vse na svetu bi dala,
ko bi mogla biti Iris Farczardi, Madžarka, ki se je prebudila
kot španska kmetica Lucia Alvarez; vse bi bila moja draga
Margerita, samo to ne bi hotela biti, kar je. Ona vendar noče
biti Marijeta, ki pobira najemnine tistim ubogim param in
jih brez milosti predaja sodišču. Ona noče biti žena inženirja
Franja Samse in ona noče poslušati nepreranih pripovedi o
Hutterjevem socialnem čutu, o tehnoloških dosežkih, ona ne
mara orientalskih preprog, s katerimi je obložila svoje stano-
vanje, ne mara muholovca Bussolina, vinograda in vina in
viničarjev, ne mara Ggb.-ja in Tondichterja, ne mara operet
in drame, kavarn in ruskih večerov z jazzom. Ona bi se dala
za zemirljivo doživetje in žalostno usodo nesrečne Milene
L. tudi umoriti, ko bi lahko potem preživela.

28 V trafiki ob mostu, v zanimivi hišici, ki ima nad vrati
naslikanega Turka s prekrižanimi nogami, sem kupil
časopise. Hodil sem s svežnjem potiskanega papirja pod
pazduho in se spet znašel v predmestju, kjer so hiše in vrtovi
tako čudno razmerani, da nekaj časa nisem vedel, kje sem.
Nekega človeka, ki je stal ob vrtni ograji, sem vprašal za pot
nazaj. Gledal me je nekoliko bebasto in nič ni odgovoril.
Med vrati nizke hiše se je prikazala še ženska v predpasniku.
Šele takrat, ko sem se obrnil, da bi odšel, je začel kričati in
mahati za menoj, kazal mi je v drugo smer, jaz pa sem šel na-
prej po svoji poti in se potem nekako izmotal iz labirinta.
Tukaj mora biti spomladi vse zeleno, otroci vreščijo po uli-
cah, na vrtovih pa raseta solata in fižol, nemara pa se najde
vmes tudi kakšna rožna greda. Toda zdaj je odurna in mokra
zima in spod neba je spet začel naleravati moker, cunjast
sneg, da mi je v hipu razmočilo časnike.

Sedel sem v hotelski sobi in razmotaval mokri sveženj, ki
se je sproti trgal, kjer koli sem se ga dotaknil. Nekaj se je
uprilo v meni, neki odpor do tega potiskanega časopisa. Ka-
kor da nimam nobenega živega človeka, s katerim bi se lah-
ko pogovoril. Kakor da nimam Marijete, kakor da ne
poznam vrste ljudi v njeni družbi, tudi njenega moža navse-
radnje, kakor da ne poznam poštarice, trafikanta, tistih
dvih žensk Gretice in Katice, kakor da nisem spoznal Ggb.-
ja in Tondichterja, viničarjev, recepcija, tudi tistega norega
Lusa navsezadnje, Fediatina ... In res je, sem nenadoma po-
mislil, da poznam toliko ljudi, a sem vendar prekleto sam.
Če bi se mogel večkrat sestati z njo, saj edino z njo imam ne-
kšen stik, da mi je blizu, pravzaprav zelo blizu, tako blizu,
da jo zmeraj močnejše pogrešam. Zmečkal sem torej tisti mo-
zi sveženj in šel na hodnik in v stranišče in vse skupaj vrigel
straniščno školjko. Legel sem na posteljo in si prižgal ciga-
reto. Nenadoma sem se zavedel, da sem tudi med razmota-

vaniem mokrega svežnja, med papirjem, ki mi je cunjasto visel v kosih med prsti, da sem tudi na tistih raztrganih plahтах prebral celo vrsto stvari. Prekletu samodejno branje, ki se visine v spomin, kakor kakšna pesem, ki jo zjutraj slišiš in ti ves dan ne gre iz glave. Kolikokrat sem si že rekel, da tega preprosto ne bom več bral. Ne samo zato, ker s politiko ne maram imeti nobene izkušnje več, tudi zaradi tega, ker je zmeraj vse isto. Vsak dan se kaj zgodi, da vse to skupaj čisto nič ne pomeni. Tudi komunisti so pripravljali zaroto proti grškemu režimu. In kaj potem? Koliko teh zarot pa je že bilo, v Grčiji pa imajo še vedno modro nebo. Senzacionalne spremembe v rajhovski voditeljski hierarhiji: A. Hitler postal vrhovni šef vseh nemških vojnih sil, H. Göring pa generalni maršal. To lahko zanima samo Grossgrundbesitzerja, komaj da še Tondichterja. Ggh.-ja pa tako ali tako bolj kot vse na svetu zanima pridelek grozdja. V Pragi spet komunistične rabuke. Desničarji pripravljajo pohod na Pešto, ukrepi proti Židom v Romuniji in na Poljskem, Pariz pa doživlja nekaj hudega: ofenzivo podgan. Pred leti so se hudo borili z bolhami, zdaj pa je prišla nad mesto vojska podgan, ki se menda pri belem dnevu in v parkih loteva otrok in domačih živali.

Kdo bo ustavil vse te vojske in rabuke in podratna rovarjenja? Tukaj imajo menda tudi svoje nadloge s komunisti. Zadnjič je bil v družbi neki jurist, ki je sodnik na tukajšnjem sodišču. Pripovedoval je zanimive stvari. Na zbornem so dišču prve stopenje vsak teden obsodijo kakšnega prekucuha, največ zaradi širjenja prepovedanih brošur. Pred dnevi je spet imel enega, ki je bil menda pred sodiščem silno predrzen. Sodnik domneva, da se je možakar zanašal na apela cijsko sodišče. Vendar se je motil, kajti tam za takšno zločinstva pač nimajo poslaha. Rekel je sodnik, da ne razume, zakaj mu takšne tipe izročajo, zakaj jih kratko malo ne spravijo vse po vrsti pred sodišče za zaščito države. Tako pa

mu ne more pritisniti za širjenje sovražnih brošur več kot mesec dni zapora. Rekel je, da se ti ljudje neverjetno zanašajo na ruski socializem, ta naj bi jih odrešil. Samo pozabljajo, je rekel, da bi tam dobili za takšno širjenje sovražnih brošur nekaj let Sibirije, v nemškem socializmu pa ravno tako. Sibirije? je nekdo vprašal in vsi so se smejali.

In kaj me vse to briga, kaj mi vse to hodi po glavi? To je od samote, v samoti se človeku sleherni stavek, ki ga prebere, in sleherni beseda, ki jo sliši, zadre tako globoko v možgane, da je potem ne more izruvat. A zaradi mene se lahko trese zemlja, zaradi mene lahko pod nogami človeštva narasča in gomazi in se trese, naj tudi eksplodira. Samo da ne eksplodira v moji glavi.

29 KOMUNISTI, VOHUNI, RAZVOJNIKI, ВЛОМЩИ, ТАТОВИ, ПРЭШЭСТНИКИ poroča pod velikim naslovom lokalni časopis. Značilne za današnje dobo so številke, ki nam jasno razkrivajo, da se vedno globlje pogrezamo v pogubljenje, čim večja je kriza. Skupno je bilo lani zaprtih pri »Gratu« 3684 oseb, policijsko kazen pa je prestalo 778 kaznjencev v 1401 dnevu. Od aretirancev, ki so vsaj eno noč prebili v policijskih zaprtih, je bilo izročenih 739 predstojništvu mestne policije, 255 sodišču, 40 sreskemu načelstvu, 13 obmejnemu policijskemu komisariatu, 145 eskortiranih, 54 javni bolnišnici, 1 poboljševalnici, 2 sirotišnici, 1557 je bilo izgnanih z mestega področja v tuje občine. Zelo različni pa so grehi, zaradi katerih je lani policija aretirala in kaznovala. Nekaj jih je bilo, ki so razžalili kralja, ki so razširjali letake in protidržavne vesti. Več je bilo med aretiranci komunistov in vohunov, ki so skušali podalno rovariti proti državi, pa je njih delovanje prestreglo čuječe oko postave, ali bolje rečeno, izdala jih je njihova lastna nesposobnost, ker niso bili za tako delo sposobni. Nekaj

jih je bilo aretiranih zaradi razbojništva, dve osebi pa zaradi poskušenega samomora. Nadalje je imela policija opavka z ženskami, ki so hotele prikriti sad svoje grešne ljubezni. Med aretiranci je bil eden požigalec, dva izsiljevalca denarja, 5 hudobnežev, ki so poškodovali tujo lasnino, 17 vlonilcev in 128 tatov. Pod ključ je moralo 22 tihotapcev in 105 oseb, ki so »švare« prekorlačile mejo. Tudi je dobilo pri »Gratu« streho 59 avstrijskih političnih beguncev. Zaradi goljufije je bilo aretiranih 17, radi utaje 2, radi poneverbe 5, radi neplačane-ga zapitka 2 osebi. Zaradi hude telesne poškodbe je bilo 24 aretiranih. Tudi se je lani zelo razprasa tajna prostitucija. Zasedovanih je bilo lani 17 zločincev. Policija je imela srečno roko in je vse polovila. V mestu so se našle tudi štiri osebe, ki niso znale pojasniti svoje istovetnosti in so kazale očitne znake duševnih motenj. Po pregledu so jih predali umobolnici na psihiatrično opazovanje.

30 Ozek pramen sončne svetlobe, medle zimske svetlobe je padal policijskemu ravnatelju g. Benedičiču z zgor-njega okna nad glavo proti tlem, delček sonca se je ustavil na mizi, vse drugo pa je v slapu lilo na tla. Taka sončna svetloba je bila med nama, v tem prijaznem traku so podhrtevah drobci prahu, ki se je dvigoval s preproge. Tak spokojen dopoldanski mir bi bil tu notri, ko ne bi bil slišal tistih udarcev srca, ki so mi bobneli po prsni votlini, sam ne vem zakaj. Ko ne bi bil mislil, da je to vendar policijska pisarna, kjer vprašujejo, zaslišujejo in nabirž kdaj tudi koga klofutajo ali pretepajo. Tako sva sedela in nekaj časa je bilo slišati le šuš tenje papirjev, ki jih je prelagal s kupa na kup. Rožnati prsti z debelim zlatim prstanom, vsa ta črna zapisov, vse te mi getajoleč črke, kjer sem notri tudi jaz z brezvrednimi ali iz mišljenimi podatki.

– Poslušajte, gospod Erdman, je rekel, če se res tako pi-
ste ...

– Natančno tako, sem rekel.

– Rojeni tukaj, če ste res tukaj rojeni, od tvrde Štastny, če ste res od te tvrde, čakajoč na gospoda Štastnyja. Jaro-slava, dajte, povejte no, gospod Erdman, kaj počnete v našem mestu?

– Povedal sem vam, sem rekel, natančno sem vam raz-ložil. Ta človek, ta policaj ima vlažno ljubezniv pogled, nje-gov glas je blag, mehak in potrežljiv.

– In vaši starši so odšli, pravite, že pred vojno, državni poštni uslužbenec oče, pravite, in vi ste specialist za labora-torijsko opremo, pravite, in tukaj čakate, pravite, in kako dolgo boste še tukaj čakali? Razumite vendar, je rekel, da se v tem mestu zbirajo vsi mogoči ljudje, da so vsi mogoči ljud-je v njem že od prej, da je treba to preveriti, ali veste, je rekel, kaj vse gre skozi to pisarno, ali veste, da ljudje rovarijo ...

–... da, rovarijo.

Vstal je in videl sem, kako mu pramen sončne svetlobe ređi lase na glavi, vse redkeje in svetleje je bilo tam nad nje-govo glavo.

–... vohunijo.

Obraz je bil spodaj pod to svetlobo temen, temen in pod to svetlobo skoraj neviden.

–... ubijajo, kradejo, poneverjajo, vlamljajo, pretepajo, pijancujejo, tihotapijo, kalijo javni red in mir.

In vse to, sem pomislil, gre skozi to pisarno, vsaj veliko vsega tega, če ne ravno vse, skozi njegove rožnate prste z zla-tim prstanom. In kaj od vsega tega počnem jaz? Nekaj od tega moram početi, če že sedim v tej pisarni, kjer je zdaj tako tiho, da je slišati zelo glasno šuštenje zmečkane škatlice ciga-ret in vžigalica prasne kot eksplozija, ko si prižgem cigareto.

–Pravzaprav vam nič ne morem in vam tudi nič nočem, je

rekel po dolgem molčanju. Zdelo se mi je, da se je sončna bliščava raztrgnila že čez ves prostor. Čutil sem drhtenje živcev v roki, ki je držala cigareto. Počasni, a zanesljivo se je to drhtenje, ki je bilo brez smisla in brez razloga, kakor je tukaj brez smisla in brez razloga vse skupaj, počasi se je pomikalo navzgor. Preko lakta, preko ramena, tja noter v prsi. V prsih pa je od neke jeze ali česa kar tiščalo in je bilo zمندrano tam notri in je v tem prostoru začelo tleči. Nekaj je tlelo tudi v policaju, ki je spremenil glas, da je postal nekoliko posmehljiv in nekoliko resen hkrati.

– Poslušajte, gospod Erdman, je rekel policaj posmehljivo. Poslušajte, je rekel in spremenil ton. Zdaj bom govoril zelo resno.

In res je govoril z zelo resnim glasom.

– Tisti človek, ki je bil pri vas, je znan komunistični agitator.

– Kateri človek? sem se delal neumnega.

– Dobro veste, kateri človek, je rekel. Josip Klančnik, ki je svojim komplicem znan pod imenom Jelenc.

– Če je komunistični agitator, sem rekel, zakaj ga pa potem niste aretirali?

– O, je rekel g. Benedičič. Rekel je, da mu je zelo zanimivo, ker tudi jaz poznam jezik poklicnih konspirativcev. Da poznam zarke in vabe. Toda motim se, je rekel, motim se, če mislim, da so mi nastavili policijskega provokatorja, tisti človek je res Jelenc in sledijo mu na vsakem koraku. Por jih je pripejajala tudi do mene v hotel. Zakaj ga ne aretirajo? Zato, ker ga še potrebujejo, ker bo šel še h komu, kakor je šel k meni. Rekel je, da govori z menoj odkrito, da tudi on ni nenaklonjen socialnim spremembam, naj pa vendar razumem, da se te reči ne dajo doseči na prevratniški, na krvav način.

Rekel sem mu, da me je tudi on najbrž zamenjal s kom drugim, kakor me je že poprej zamenjal Klančnik ali Jelenc.

Rekel je, da se spretno izmikam, da pa so takšne izmikavščine, ja, tako je rekel: izmikavščine, njemu dobro znane in ga pač ne bom presleplil. Njega pač ne. On jih je že imel preveč v rokah. Izmikantov. Z njihovimi izmikavščinami izmikantskimi.

Jaz sem rekel, da je to noro.

On je rekel, da se spretno prikrivam s svojimi zvezami v boljši mestni družbi, že vemo, s kakšnimi zvezami, je rekel, tudi z in-tin-ni-mi zvezami.

Jaz sem rekel, da je to preveč, naj me pustijo pri miru, sem rekel, naj mi zabogamilega dajo že vendar mir vsi skupaj.

On je rekel, da me bojo pustili pri miru, samo to naj povem, kaj počnem v tem mestu, naj si ne izmišljujem svojih poslovnih opravil, svojega zanimanja za antropologijo ali telepatijo ali kaj že, naj samo povem, kaj počnem tukaj, samo to, nič drugega. Ko bomo to razjasnili, je rekel, boste imeli mir.

– Dokler pa to ne bo jasno, je pribil s svinčnikom v mizo, tako dolgo boste pod sumom. Upravičeno ali neupravičeno pod sumom.

Pod sumom, kaj pa je to: pod sumom? Zakaj pa ne reče sunljiv. In sunljiv sem, prav gotovo sem sunljiv. Samemu sebi sem sunljiv, ne samo njemu. Za hip sem pomislil, da pravzaprav res ne vem, kaj počnem tukaj, in da se ves ta kos sveta nekam nagiblje, da bom nekam zdrsnil. Pomislil sem, da se je svet pod mojimi nogami zamajal in premaknil, ko sem izstopil, ko sem izstopil iz vlaka, da bi tu nekaj našel. Ničesar nisem našel. Našel sem kos sveta, kjer je vse precej zmedeno in kjer je vse precej noro. In kaj naj razložim temu človeku, kaj počnem tukaj? Ne verjame, da čakam na Jaroslava. Ne verjame, da se spoznam na specialno laboratorijsko opremo. Njegove misli in njegovi računi hodijo po drugih poteh. Tudi moje. Ali mu naj rečem, da sem prišel zaradi tiste krogle v cerkvi? Ali mu naj to rečem?

Vstal sem in stopil k vratom. Ko sem prijel za kljuko, mi je zadržal njegov glas.

– In še nekaj, je rekel v moj hrbet. Obsral sem.

– Če ste se vrnil ... je rekel. Obrnil sem se in ga skušal najti skozi pramen svetlobe.

–... če ste se vrnil, kar je tudi mogoče, potem se pač prijavite in mirna Bosna.

– Če sem se vrnil, sem vprašal, in čutil sem, da me je spreletela neka nenadna elektrika, kako to mislite?

Bil je naslonjen in pogreznjen v tisti svoji sedež in gledal me je, kakor da ve več od mene, o meni več od mene.

– Tako, preprosto. Veliko se jih vrača. To ni nič nenavadnega.

– Ljudje se na tujem ne znajdejo ali pa jih kdove kaj vleče nazaj. Mene ne zanima, ali je bila vaša družina nemška, in tudi me ne zanima, ali je zaradi tega odšla. Mnogi Slovenci tukaj imajo nemške primke in marsikateri Nemec slovenskega.

– Nisem se vrnil, sem rekel, jaz sem čisto slučajno tukaj. Čakam ... nor je, sem pomislil, nič ne razume, policaj je nor.

– Vem, vem, da čakate, me je kar prekinil, to ste že povedali. Ampak nekateri so tudi taki med njimi, ki niti sami ne vedo, da so se vrnil. Ali pa so obstali in ne morejo naprej. Tudi nazaj ne. Nilkamor ne pridejo. Zato vam svetujem: najdite si službo, prijavitte stalno bivališče in nehajte postopati naokrog. Vse mesto vas že pozna. To ne gre, razumete? Jaz ne bom odgovarjal, če se bo vam kaj zgodilo ali pa boste vi komu kaj storili, razumete?

Odkimal sem.

– Nekaj se odločite, preden se začne vaša ladja potapljati, ker potem, saj veste, kako gre potem, do konca: das Schiff ging unter mit Mann und Maus.

In jaz, ki se nekoliko spoznam na psihologijo, antropolo

110, telesezijsko, frenologijo, psihiatrijo, shizofrenijo, telepatijo, na človeka pač, jaz, ki nekaj vem o tem, kaj človek počne sam s seboj in v razmerju do drugih, kako reagira in kako čuti, kako sluti, jaz sem si pustil tam v tisti pisarni soliti pамет od nekakšnega policijskega uradnika. Govoril mi je o meni, kakor da je nekakšen moj skrbnik ali osebni zdravnik ali oče, ki vse ve in vidi, kaj je in kaj bo z menoj, jaz pa sem molčal in bebasto odkimaval. Mene je mogel presuniti tak kanclist, ki zbira v svojih papirjih podatke o ljudeh in pripoveduje, da se na človeški material spozna. Jaz nisem noben nacist ali komunist, noben vohun ali agitator, noben prekucah, tat, zvodnik, špekulant ali tihotaplec, da bi lahko imel on opravka z menoj. Zato sem končno storil, kar bi bil moral že zdavnaj storiti. Pritisnil sem na kljuko in brez pozdrava stopil skozi vrata in treščil vrata za seboj, da so zajččala v tečajjih. Nekaj je vzklilknil, jaz pa sem bil že na stopnicah in na ulici in nenadoma res nisem prav vedel, ali sem se vrnil ali se nisem vrnil. Ali sem slučajno izstopil na tej železniški postaji v tem mestu ali bi bil nemara prav tako slučajno izstopil v Trstu in bi se kaj podobnega dogajalo z menoj. Potem sem pomislil, da vendar čakam na Jaroslava in da bom kel na pošto in oddal brzojavko. Poštarica, ki me že pozna, ga bo odtipkala in počakal bom na odgovor.

72 Ko sem šel s pošte, sem srečal inženirja Franja Samso. Bilo mi je nekoliko nelagodno, a bil sem ves napet od iste policijske pameti, ki se je maloprej znašala nad menoj, da se s tem svojim neugodnim občutkom nisem preveč zaposloval. Skušal me je navdušiti za ruski večer. Oni grejo vsi. Ruske pesmi, pila se bo vodka. Potem zabava z jazzom. Čisti pohodke za šolanje ruskih emigrantov. Za trenutek sem okleval, pomislil sem, kako se tam blešči specialno svilen

perilo za plesno sezijo. Inženirju sem se zahvalil. Še je sili vame, rekel je, da bi bilo tudi njegovi ženi všečno, ko bi prišel. Naenkrat se mi je zazdelo, da so se mu ob tem oči ne koliko pomenljivo zasvetile. Ali kaj slutiti? Njegova Margerita bo v kratkem krilu in zapeljivo bo vrgla nogo čez nogo, ko bo sedla, svilnata tkanina ji bo nalahno zdrsnila po stegnih. Zelo rad se kdaj oglasim pri njih, a nocoj res ne morem, moram še proučiti neko novo gradivo o telesteziji. Debelo me je pogledal, potem pa modro pokimal. Aha, telestezija, vaše antropološke študije, kajne?

Kajnekajne?

Vi pa vaš ruski večer pa vaša zabava z jazzom.

Nisem šel na njihovo znamenito zabavo, seveda nisem šel. Na vsezadnje bi tam še srečal tistega človeka z rožnatimi prsti, ki bi me potem ves večer gledal s svojimi smešnimi policijskimi očmi, za katere nemara misli, da so prodorne in pronicljive. A srečal sem neke druge oči, v Fedjatinov pogled sem se zaletel. V tisti odurni žganjarni spodaj, v starem mestu. Nekoč sem žubil notri, kmalu po svojem prihodu – ali vrnitvi, nemara vrnitvi? Kaj me je vleкло tja dol, tega ne bom nikoli razumel. A kakor da bi imel uteži na nogah, sem se zaustravil pred slabo osvetljenimi okni. Notri pa je bilo črno od moških. Pri veliki mizi sta se dva debeluha basala s hrano in plačevala pijačo so sedmim omizjem. Bila sta lesna trgovca, tja dol do Beograda ali kam že vozila les po reki. Seveda ne onadva, onadva potujeta z železnico, ustavljata se tu in tam in kupčujeta in žreeta. Tako sta žrla, da takšnega žrtja zlepa nisem videl. Čez vse tisto meso sta zvrčala vrče piva in vmes žganje, žganje-meso-pivo-žganje-meso-pivo, lahno sta zatripala v obraz. Zame bi bilo takšne količine smrtne. A ta dva, s svojim neskončno dolgim prebavnim trakom – koliko pravzaprav v metrih, kilometrih:

sta vse to vlivala in basala vase in vsa mašinerija notri v drobovju je delala, prebavljala, presnavljala. Vzel sem si nekaj časa in tam izza šanka opazoval, kako dolgo bo trajalo to početje, in preiščljeval, komu od obeh bo prej odpovedalo srce. Takrat sem začutil, da me nekdo nepremično gleda. Najprej nisem mogel odtrgati pogleda od onih dveh, a oči, ki sem jih čutil na sebi, so bile nepremične in vztrajne. Sedel je, starec, v tistem kotu, kjer sem ga nekoč že videl. Tisti ruski mužik je bil, Fedjatin, božji človek, rasputinovec, mene si je izbral, da bo vrtal skozme s svojimi božjastnimi očmi. Ni bil sam. Z njim je sedel tisti čokati možakar, mlajši možakar s krepkim, gladko obrtanim tihnikom. Sedel sem k njima. Ne vem, ali sem sedel k njuni mizi zgolj zato, da bi si enkrat že prišel na jasno, kaj je s tem kosmatim človekom, ki ga najbrž večasih vrže božje, kot je mislil ljubitelj moravskega cvetja in blata, Čeh Ondra, ali sem sedel zgolj zato, ker je bil pri njuni mizi profesor. Ne vem, tako je moralo biti, da sem sedel k njima in da smo sedaj nekakšni znanci. Vsekakor znanci, če že ne pivski prijatelji, kajti potem smo v tisti smrdljivi krčmi med oblaki dima popili precejšnje količine smrdljivega žganja. Pravzaprav sva ga pila midva s čokatin, Fedjatin je srkal zmerno, sicer pa on pijače ne potrebuje, on je kar naprej pijan ali v tranku ali v božjem ali kaj že. Vrstili so se kozarci smrdljivega žganja in čokati se piše Ivan Glavina, čokati sovrži lesne trgovce, sploh vse trgovce, sovrži posestnike, grossgrundbesitzerje in grossindustriellerje, gospodo v svilnatih oblačilih, njihov tenis in avtomobile, sovrži Žide, hotele, pope, komuniste, gosposko kurbanje, vse je to plačano in prodano, odesrsko in korumpirano, vse je to skurbano in umazano. Nisem mu ugovarjal, razumel sem ga. Mož je pred dnevi izgubil službo, ker je rogovilil tam v nekem kamnolomu ali kje že. Razumem ga. Fedjatin ni govoril ničesar, le nekaj časa je, če se prav spomnim, tolkel po mizi in nekaj momljaj predse, ne vem, za-

kaj je tolkel, z obema rokama je tolkel po mizi, kot bi pritrjeval psovaniu in kričanju čokataga. Ali mu je nemara hotela ugovarjati? Ne vem, čokati je kričal in preklinjal, Fedjat in obema rokama tolkel po mizi, jaz sem pil smrdljivo žganje in mislil na Marjetico, na njeno svileno perilo, mislil sem na Lenko, na Jaroslava, na Trst, čutil sem, da tu prav blizu gostilne kjer sedimo, teče reka, temna in tiha teče pod mostovi nekantja dol, kamor mene nikoli ne bo. Kajti reka teče, ljudje prihajajo in odhajajo, jaz pa sedim v tej krčmi s kozarcem smrdljivega žganja v rokah.

Ko sem se v hotelski sobi prebudil, me je pograbil nenaden strah. Tako strašno sem pil prejšnjo noč, kakor da bi se bil hotel ubiti. Kakor da bi bil hotel sam sebe prav to noč čisto do kraja in do dna uničiti. Toda samomora, ki je tukaj, minogrede, kaznivo dejanje, samomora pač nisem prišel naredit v kraj, kjer sem se rodil. K temu pitju s tema človekoma me je spravilo nekaj drugega, nekakšen strah, ki me zanesljivo grabi in mstriska okrog srca. Tam spodaj sem čutil, da je v zraku tega mesta in tega sveta nekaj narobe, nekaj se pripravlja in nekaj narašča, in zares ne vem, kaj se bo hudega zgodilo. Tisti čokati moški z gladko obrtim tilnikom, Ivan Glavina. Tilnik ima obrtit, kot oficir, ki je surovo udaril vojaka na ulici. Glavina nima samo obritega tilnika, njegov obraz je obrtit tako ostro, tako do kraja, da je koža ponekod že nekoliko postrgana. Zato je polna rdečih lis in odrgnin in človek kar čuti, kako pod kožo tega človeka polje in kroži in nabija neka nevarna kri, ki bi rada kar brignila ven iz tega obraza ali pa čokatega človeka Glavino pognala v nekaj, kar bi lahko bilo zelo hudo.

32 Želodec je za alkohol sila občutljiv. Alkohol, ki absorbira vlago, posuši sluznico, ki pokriva vrhnjo kožo želodca: koža postane rdečkasta, pri čezmernem uživanju

strane ves želodec ena sama velika rana, ki ima za posledico kronično obolenje ter z njim v zvezi počasno hiranje, v akutnih primerih pa hitro smrt. Pijanec nima nikdar teka za red, ker je želodec bolan, pač pa neutešljivo žejto po pijači, ki za vedno bolj uničuje. – Če bi pijanec videl svoj lastni želodec, bi se mu od studa želodec obrnil; tako je grdi piše v proglasu Zveze trezne mladine pod naslovom *Pijančevanje narveča nesreča našega naroda*. Ob proglasu sta natisnjeni tudi dve fotografiji. Zdrav želodec, ki je v prerezu lepo oblikovan polmeseč s pravilno tekočimi gubami in mišicami, in želodec pijanca, ki je ogabno raztegnjen od pijače, ki jo mora nositi v sebi, ves razjeden, pika pri piki, ranica pri ranici. Avtor članka, duša treznostnega gibanja med Slovenci, dodaja še fotografijo zdravega srca, ki je motor človeškega telesa, deluje brez počitka, brez prestanka od rojstva do smrti, in posnetek pijančevega srca, kamor kri pritiska z večjo silo, tako da se zaradi pritiska zaklopnice v srcu pokvarijo in mnogokrat počitkaka žilica – srčna kap.

V letu 1938 tudi tako drastična opozorila, ki bi vendar slehernega razumnega človeka morala odvrniti od pijančevanja, ne zaležejo več. Sveta vojska je na svoji leni skupščini morala ugotoviti in resignirano priznati, da je njeno več kot dvajsetletno prizadevanje na tem področju obrodilo precej manjne sadove. Njeni člani so morali ugotoviti, da kljub številnim predavanjem, neposrednemu delovanju med ljudstvom, od človeka do človeka, od duše do duše tako rekoč, kljub zdravstvenim in higienskimi opozorilom javnosti alkoholizem nepričakovano narašča, namesto da bi začel naglo upadati, kakor so pričakovali, ko so snovali svojo zelo razvejeno in dejavno organizacijo. Društvo Treznost je storilo vse, kar je bilo v njegovi moči, zadržuga Brezalkoholna produkcija je po deželi priredila številne tečaje v korist brezalkoholne predelave sadja in grozdja, zastopniki Zveze trez-

ne mladine so z neodjenljivo gorečnostjo širili svojo idejo različnih mladinskih organizacijah in krožkih. Toda po tisti ko letih trdega dela so morali spoznati, da število gostiln na rašča in da so zmeraj bolj polne, da je namesto brezalkoholne predelave sadja in grozdja vse več žganjekuhe, da so celo med člani treznostnega podmladka odkrili primere skritega pijančevanja in da se je, navezadnje, spet razširilo hudo povedane šmarnice, metinega alkohola, ki povzroča hudi mentalne okvare in nepredvidljive nasilne reakcije v ljudeh.

Skupščina treznostnega gibanja, ki so jo sklicali v nevarnem predpustnem času in v srcu ogroženega območja, v mestu, ki je vse obkroženo s polnimi kletmi vina in kotli za žganjekubo, je bila zatorej burna. Neenotnost, ki jo je bilo med članstvom čutiti že prej spričo vse manjše učinkovitosti gibanja, se je na skupščini izrazila z vso silo, v obliki burnih polemik, zahtevah po odstophih, celo razpustitvah posameznih odsekov. Največje razlike je bilo čutiti predvsem v ocenah vzrokov za takšno stanje, saj je jasno, da ni mogoče zdraviti posledic, ampak da se je treba lotiti vzrokov. Tako so pripadniki Brezalkoholne produkcije menili, da je treba opustiti posamezna prepričevanja pijancev in nemara tudi slabobiskovana predavanja, saj vse te dejavnosti prinašajo premalo uspehov. Stvari se je treba lotiti tam, kjer se začinjajo pri proizvodnji alkohola. Vse sile torej za preusmeritev na brezalkoholno produkcijo. Eden od članov društva Treznostni je z vso ognjevitostjo, kolikor je pripadnik takšnega društva premore, trdil, da so vzrok pijančevanju v največini meri neurejene socialne razmere in je potrebna celotno gibanje usmeriti k socialnim dejavnostim. Najprej je treba pomagati ljudem, brezalkoholna produkcija bo logična in naravna posledica urejenih socialnih razmer. Toda ob tem stališčema je ugovarjal član Zveze trezne mladine. Ljudem ni treba pomagati, je vzkliknil na vrhuncu svojega

govora, treba jih je spremeriti. Treba jih je vključiti v organizacije, ki bodo spremenile njihovo zavest. Naj mladi korastajo, telovadijo, postavljajo šotore, pritrjajo zborovanja in vključajo velikim idejam in nevarnost alkoholizma bo odpadla sama od sebe. Mladina naj bo opita od velikih idej in ne bo več opita od alkohola, je sklenil svoj govor predstavnik Zveze trezne mladine.

Tako se je dopoldanski del skupščine končal v popolnem razkolu, polemike in prepiri pa so se nadaljevali še v opoldanskem premoru, ko si je del udeležencev v beznicah Lenta ogledoval tamkajšnje alkoholčne razmere in delil letake z omenjenima fotografijama želodca zdravega in želodca pijanega človeka in ko je ostalim pripadnikom gibanja zadržuga Brezalkoholna produkcija demonstrirala prekuhavanje sadja v obstojne sokove. V začetku popoldanske razprave pa je v napeto ozračje dvorane, ki je vršala od pretekanih in klincev različnih frakcij treznostnega gibanja, z mirnimi besedami spregovoril profesor zgodovine s tamkajšnje gimnazije. Dejal je, da želi predvsem ugovarjati predstavniku Zveze trezne mladine. Mladina ni še nikoli toliko korakala kot danes in še nikoli ni bila tako množično vključena v različne organizacije. Toda kako se končajo ta korakanja in množična zborovanja različnih množičnih mladinskih organizacij? Z množičnimi pijančevanji, je nekoliko povzdignil glas in v dvorani je našumelo. In ne samo pijančevanji, tudi s pretepanji, je dodal. Pretepa se slovenska in nemška mladina, pretepa jo se levi in desni mladinci, mestni in podeželski, fantje dveh vasi s planinami in noži. Ravno pripadnost organizacijam, je nadaljeval profesor med bučnim protestiranjem predstavnikov Zveze trezne mladine, je vzrok za pijančevanja in pretepanja. Povoledi pa so lahko kakršni koli, bele nogavice na nogah nemških mladincev ali sokolje pero za kapo slovenskega mladincea. In navezadnje, je mirno govoril naprej profesor, medtem ko je

hrup v dvorani naraščal, še nikoli ni bilo toliko idej, ki hočejo urediti odnose v človeški skupnosti, mladina nikoli ni bila tako liko opita od teh idej, kot je danes, opitost od idej ... protisorjive besede so se izgubile med vzkliki protestirajoče jezne trezne mladine. Eden med njimi se ni mogel več zadrževati, razahljano kravato je pritekel h govorniškeemu pultru in za klical: Torej naj, po vašem, začnemo še mi piti? Potem si je popravlil lasa, ki so mu padli na čelo, in dvignil roko. Dvorana je obmolknila. Stopil je k profesorju, približal svoj obraz k njegovim ustom in dejal: Dahnite! Profesor se je vznemiril in se nekoliko splašeno odmaknil. Trezni, a odločni in bojeviti mladenič se je obrnil k občinstvu in glasno rekel tja v tišino: Noče dahnuti. Profesor si je z dhitečo roko popravljal ovratnik strajce, kakor da bi ga dušil, in se zbegano oziral okrog sebe. Čudno se mi je zdelo, je rekel mladenič, da tako mirno govori, brez kakršnega koli zanosa. Zmagovito je pogledal po dvorani, potem pa se je spet obrnil k profesorju. Ali vas lahko nekaj vprašam, je rekel in tudi že vprašal: Kje ste bili, medtem ko smo mi delili letake in medtem ko so članice Brezalkoholne produkcije demonstrirale vkuhanje in prekuhanje sadja? Profesor ni odgovoril. No, kje ste bili? je ponovil mladenič v tišino, ki ni bila več samo mučna, ampak že nekoliko nevarna. Profesor se je prestopil z noge na nogo. Hotel sem reči, je rekel, prekinili ste mi govor, je rekel, hotel sem reči, da je še kakšen razlog, da so naše akcije brez uspeha ... ljudje pijejo tudi zaradi časopisov. Zaradi časopisov pijejo! je zaklical mladenič in dvorana je izbruhnila v krahot. Ja, zaradi časopisov, je rekel profesor med smehom, ki se je izgubljala med lestenci visoko pod stropom, vsak dan se kaj zgodi in ... negotovost ... Mladenič ga je nepremično gledal, vsa dvorana ga je gledala in profesor je umolknil.

No? je spet vprašal mladenič. Bote dahnili ali ne boste? Profesor si je še enkrat razahljal ovratnik, potem je pogledal

dom, nekam tja h konicam svojih čevljev, potisnil roko v žep in odšel iz dvorane. Ta hoja je bila dolga, kajti vrata so bila prav na nasprotni strani od govorniškega odra in v popolni tišini so ga spremljali pogledi vseh udeležencev skupščine. Profesor ni nikogar pogledal, a vsi so opazili tudi to, da so bile njegove ustnice trdno stisnjene. Ko so se velika vrata za njim škripajoče zaprla, pa je dvorana izbruhnila. Med smeh, ploskanje in cepetanje z nogami se je razlegal zvonki glas predstavnika Zveze trezne mladine, ki je ponavljal radikalna stališča mladih. Hip zatem je iz mladih grl zabučala Himna trezne mladine. Pritegnili so jih tudi falzeti iz vrst članic zadruge Brezalkoholne produkcije za vkuhanje in prekuhanje sadja in močni moški baritoni zmernega, socialnoreformatorskega društva Treznosti.

Tako je skupščina treznostnega gibanja nepričakovano ohranila enotnost kljub nevarnostim silovitega razcepa zaradi posledic neuspešnega delovanja v zadnjem času. Pozneje so zmerni prvaki Svete vojske sicer omenjali tudi možnost, da profesor med opoldanskim odmorom tokrat res ni pil. Toda to niesar ne spremeni, saj je vsem članom Svete vojske in treznostnega gibanja kakor tudi vsem članom posameznih odsekov in podmladka znano, da se je ta neznáčajni človek že večkrat doslej izkopal iz alkoholnega blata in se znova povečrnil vani. Pristaši različnih frakcij zmagovitega nastopa Zveze trezne mladine niso čutili kot svoj poraz. Navsezadnje so zmagale takšne vrednote, kot so mladost, edinstvo in treznost.

33 Kakor se hudodelec vrne na kraj svojega hudodelstva, tako sem jaz šel dopoldne v spodnji del mesta in postal gostilno, kjer sem prejšnjo noč zlival vase žganje z obema čudnima patronoma, namesto da bi bil šel na rusko za-

bavo z jazzom. V dopoldanski uri je bila videti gostilna s temnejša, tla so bila črna in narakar, ki je pomival kozarcu me je pozdravil z odsekanim gibom roke kot starega znanca. Gostilna je bila prazna, a vendar se mi je zdelo, da vidim njuno obraza, Fedjatimovega in od natančnega britija postganima obraz Ivana Glavine.

Potem sem v kavarni Central ves odsoten poslušal Marjetico. Rekla je, da se razpoloženje do mene v njeni družbi neprisrčno slabša. Sinoči je prišel tisti zdravnik Bukovski, prosekter, tisti plešec, na dan z zanimivo teorijo, da sem ji moral pozorneje prisluhniti. Zame se zanima policija, ker domnevajo, da sem mednarodni goljuf in slepar, ki ima v tem mestu zelo važen opravek. Moje pripovedi so, če na tančno razmislil, tako je rekel, če natanko razmislil, res neko liko neverjeme. Kje pa imam kakšno potrdilo ali dokaz, da prodajam specialno laboratorijsko opremo, kje imam vsaj kakšen prospekt trdke Štastny z Dunaja? In če bi bilo, navsezadnje, res, da sem, kar o sebi trdim, da sem, če bi res počel, kar pravim, da počnem, potem bi to vendar že moral storiti. Doselej pa nisem še ničesar storil, razen tega, da po stopam naokrog in so me menda že videli tudi v prav sumljivih družbah. Bussolin pa je bil plemenit, je rekla Marjetica, človek se ne da kar tako obsoditi, je dejal, in če je res kaj za tem, potem je lahko samo politika. Politika pa je zmeraj stvar prepričanja.

Nič nisem odgovarjal na te nesmiselne obtožbe. Kaj pa naj bi bil odgovoril, ko bi bilo treba odgovoriti? Kako pa naj se znajdem med temi domnevami?

Vprašal sem jo, ali nima nemara kakšnega opravka v zvezi s *popravitlom streh*. V zadregi se je smehljala. Jaz pa sem kar ponavljal ta banalni domislek, ki ga je zakrivila čisto sama. Ali ni tedaj, ko je prišla pome, rekla, da ima opravke v zvezi s *popravitlom strehe*? Ali je rekla ali ni rekla? Prikimati

A danes ne more, je popolnoma nemogoče. Zakaj ne more, zakaj je nemogoče? Ni hotela pojasniti. Ali imajo spet kakšno zabavo z jazzom? Se mora pripraviti? Postajal sem vsiljiv in napadalen, bil sem bolan od prejšnjega večera in čudno razdražen. Obupano me je pogledala, kakor da je z menoj nekaj narobe in kakor da ne govorim prav zbrano. Govoril pa sem zelo glasno, da so se od sosednjih miz začeli ozirati k nama. Ali nima tudi z Bussolinom, tistim muholovcem, nemara kakšnega opravka v zvezi s *popravitlom strehe*? Veš, da sva z Borisom prijatelja, je rekla, to je nenavadno dober človek. In lep, sem rekel, kakšne lepe brčice ima. Z najo in jasno kretinjo je ugasnila cigareto v pepelniku. Vzela je rokavice z mize. Ne vem, zakaj se je tako obnašala, jaz sem vendar hotel, da bi šla tja dol, v tisto prazno stanovanje, kjer bova sama in kjer bova gledala, kako se sneg topi na šipah, kjer bova poslušala zavižanje vetra, ki zavija po lesenem hodniku nad dvoriščem čisto drugače, kot poje veter med pohorskimi smrekami, kjer tako huči, da jo je strah. Odšla je brez pozdrava, jaz pa vendar nisem hotel nič drugega kot nekaj njene tople bližine, njenih mehkih gibov in tihih besed. Nič drugega kot to, da ne bi bil sam in da bi bil z njo, ki je edina živa stvar, ki jo imam v tem mestu. In tudi ona bi morala biti z menoj, saj je rekla, saj je vendar, ko sva bila zadnjič v stanovanju na Koroški, ko sva *popravljala strehe*, saj je vendar zadnjič rekla, da jo je zmeraj bolj mčesa strah, pa sama ne ve česa, da jo znam jaz pomiriti, razburiti in pomiriti hkrati, da sliši zareglo in čudno petje pohorskega vetra in večasih daljno bučanje, kakor takrat, ko je stanovala v vasi in tisti hiši na gozdnem obronku in se je pokrila čez glavo, si pritisnila blazino na ušesa, saj bi morala biti z menoj. Ona pa poslušaj, kaj pripovedujejo na večerih z jazzom, namesto da bi bila z menoj, ki ji znam reči pravo besedo. A ne gre zato, meni je vseeno, za to gre, da me ona potrebuje, da je zan-

jo najboljše, kadar je v tistem stanovanju z menoi, da jo ja potrebujem, kajti s tistimi ljudmi spodaj na Lentu vendar ne morem zvrčati kozarcev odurnega žganja, ki mi škoduje, to čutim, da potem vidim obraz tega Ivana Glavine, ki je tako napolnjen s krvjo, da hoče kar brizgniti ven iz njegovega obraza.

Ko je prišel natakarkar, sem vrgel denar po mizi, sunil sem z mizo, da je skodolica padla na tla in se zakotrljala pod njegove noge.

V hotel sem šel in do večera spal. Zbudil sem se v takem stanju, da mi je bilo v prsih tesno, da nisem vedel, kje sem in kaj je.

34 Zvečer je bila na cesti nekakšna rabuka. Odprl sem okno hotelske sobe in videl dve skupini mladih ljudi, kako se v tej večerni uri, bilo je okrog devete, zmerjajo med seboj. Zmerjali so se, potem pa so odšli vsak na svoj konec. Za jutri se pripravljala nekeksna prireditve. Mesto je živahno. Uniforme, klobuki, orožniki, hotel je poln glasnih gostov. politiki, spodaj glasba, petje, udarno, zanosno, himnično, na koncu zateglo, piansko.

Moja Margerita je izgubila občutek za mero, za zakon, za svoj status, za ugled, za receptorje, za vse. Spet je prišla k meni. Kdo ve, kje so se pripravljali na nedeljske dogodke naslednjega dne. Odšla je iz družbe in prišla k meni. Imela je vlažne oči, dišala je po vinnu, čudno se je smehljala, kadila je cigareto za cigareto, potem je spala z menoi in zaspala oshmeni. Vrti se, ta svet se vse hitreje vrti in nič ne morem proti temu. Vrti se in me to vrtenje pogrezne v globok sen.

Zjutraj naju je navsezgodaj prebudila divje glasna koraknica. Prav pod hotelskim oknom je moral dati kapelnik svoje pihalni godbi prvi znak. Zahreščalo je in udarilo. Vrglo naju

pokonci. Stopil sem k oknu. Okrog godbe je bilo v jutranjem svetu veliko mladih ljudi v uniformah. Danes bodo spet korakali. Nekdo z rdečim trakom na rokavu je hodil okrog njih in jim popravljaj kravate. Fantje so se suvali in razporejali po nekakšnih enotah. Zbirali so se tudi gospodje v črnih oblekah. Marietca se je nekoliko odsotna in nekoliko zmedenena oblačila. Sinoči je bila pijana, o tem ni nobenega dvoma. Danes bom pijan jaz. Sploh me ne pogleda, ko se oblači. Nič me ne moti, ker odhaja. Kakšno uro hočem biti sam, zaustaviti vrtenje v glavi in v zemeljski osi. Oblekla si je plašč, in nekaj trenutkov stala sredi sobe. Potem se je tako oblečena, v galošah in plašču, vrgla nazaj na posteljo in zari-la glavo v blazino. Misil sem, da bo zaihtrala. Pa ni. Čisto pri miru je bila.

– Jaz ne grem več nazaj, je rekla čez čas tja noter v blazino, da sem jo komaj razumel. Nič nisem odgovoril. Gledal sem množico, ki se je zbirala na trgu pred hotelom. Tudi dekleta so bila v uniformah. Nekakšni sokoli ali orli ali kaj so že.

Obrnil sem se od okna, od trušča korračnice in zbirajoč se množice mladih ljudi. Še zmeraj je ležala čisto pri miru. A vedel sem, da ji pod tem mirom razbija srce. Pomislil sem nato njeno srce, ki razbija tam pod njeno belo kožo. Pomislil sem, da je res v nekakšnem obupnem stanju, in pomislil sem, da bi stopil tja k postelji in ji začel zadaj dvigovati plašč, kri-lo, da bi se dokopal do njene bele kože in bitja srca in segel in zlezal tja v njeno vročo notranjščino, do dna njenega jutranjega obupa.

Za hip je nastala tišina. Spodaj so končali korračnico in se začeli pripravljati na novo. Možje so obračali trobente in klarinete in piščali in horne in izpihovali slino in si popravliali iermene in zdaj zdaj bodo začeli naslednjo.

– Tu ne moreš ostariti, sem rekel.

Videl sem, da hitreje diha in da je z roko odmaknila blazino, kakor da bi hotela priti do zraka. Potem se je sunkovito obrnila, z vsem telesom naenkrat, ležala nekaj trenutkov na hrbtu in gledala v strop. Spodaj so usekali novo korračnico. Roke je dvignila h glavi in jih z dlanni pritisnila k sencem, na ušesa. Nagnila je glavo in me pogledala, kot kakšna ranjena ali bolna žival, z rokami na sencih in ušesih. In nisem vedel, ali stiska te roke skupaj na glavi zato, da ne bi slišala bobnenja pleh muzike, ali zato, ker ji hoče od nekakšnega notranjega napora in strahu in stiske razkleniti in raztrčiti glavo. Nekoliko sem se ustrašil zanjo, ko sem videl ta pogled, in stopil sem za korak proti njej. Ona pa se je v tem hipu zdrznila, kot da ji hočem kaj hudega. Odmaknila se je na postelji in trenutek zatem vstala. Odšla. Brez besed je odšla.

Odprl sem pipo nad umivalnikom in dolgo gledal curek, ki je brizgal po porcelanu, da so kaplje prišle po steni in tleh. Plijusnil sem si hladne vode v obraz in se zdrgnil z raskavo brisačo. Stopil sem k oknu in ga na strežaj odprl. Glasba je v mogočnem valu udarila vame in skozme, v prostor. Mladi, ki so se razvrščali v četverorode za godbo, so pripievali vojaški korračnici: Marsirala, marsirala je kraja Petra garda ... nekaj oficirjev in civilistov je zadovojlno kimalo in nekdo je s kretnjami nakazoval ploskanje, odobravanje. Kapelnik je bil z obrazom obrnjen proti meni. Vihrel je tisto mogočno palico in v nekem hipu sem začutil, da me je ugleдал. Tam pri oknu sem stal v majici v mrzlem jutru in zdelo se mi je, da ne more odtrgati pogleda od mene, kar naprej je dvigoval oči nazadnje se je nasmehnil in mi pomahal. Nekaj ljudi se je ozrlo gor. Sedel sem na tla pod okno. Prižgal sem si cigareto in poslušal oddaljevanje marša, godbe, kapelnika, mladinc, parade, vsega. Vse je odhajalo po Aleksandrovi cesti in v sobi je bilo tiho, zmeraj tiše.

15 Morda kapelnik ne bi igral v tolikih godbah, nemara za njim ne bi hodilo toliko mladih ljudi v toliko različnih uniformah, ko ne bi bil imel sina. Znano je in ni treba ponavljati, kakšno je razmerje med očetom in sinom, med sinom in očetom. Kapelnik je hotel, da bi ga sin občudoval, in sin ga je občudoval, ko je stopal na čelu godbe s svojo palico, vođa orkestra in parade. Ali bi mogel občudovati klarinetista, anonimnega tam sredi množice? Zato je odgovor na to, zakaj je bil kapelnik zmeraj kapelnik in nič drugega, zelo preprost. Z njim ne bo nikoli, kot z drugimi v tem mestu, kot s šepajočo poštarico, kot bo z Gretico in Katico, kot bo z dohtarjem, ki v svoji prosekturi ljubi antropološko znanost. In navezadnje, kapelnika zmeraj potrebujejo, kapelnik ne more biti kdor koli. Bil je spreten kapelnik, kot so bili spretni mnogi kapelniki drugih sort, in tu ni treba delati nobenih posebnih sklepov. Glasba je glasba, glasbo en drek brigajo režimi in ideologije. Kadar udari taka godba na pihala, je ljudem lepše pri srcu, in kapelniku je najlepše pri srcu, če obtem na pločniku stoji še njegov sin, naj bo majhen ali velik ali odrasel sin. Zato je kapelnik nekoč vodil Radetzkega marš, zato vodi zdaj Marsirala, marsirala in še bo vodil, še bo stopal v nedeljska jutra. Stopal bo na čelu Horst Wessel Lied, die Fahne hoch in pravi čas bo izstopil, da bo lahko, sicer nekoliko ostareel in manj strumen, vodil še mlade delovne ljudi v korak s pesmijo Vzhod in zahod se budita. In medtem ko Erdman ždi sključen v svoji sobi in poslušal oddaljujoči se marš, kapelnik koraka. In za njim koraka mladina. Smo v letu osemindeset in mladina ne koraka samo tukaj, to je čas, ko mladi bataljoni vsega sveta ljubijo strumen korak, krepko pesem, napete mišice, jasen glas. Od vzhoda do zahoda korakajo mladi ljudje. Mladina koraka za rdeče, koraka za črne, koraka za nemški, koraka za ruski socializem. Za širjenje narodnega prostora, za obrambo narodnega in živ-

ljenjskega prostora, maršira in poje zmagovite pesmi. Za kraljnim komom, ki bo vse preživel, koraka mladina, ki ne bo preživela. Mesto, v katerem danes koraka, ni nič drugega kot odmev velikega srednjeevropskega prostora, v katerem bobni in odmeva od korračnic, da jih mladi ljudje še v snu ponavljajo in pripeljejo godbi na čelu paradne kolone. Spodaj ob Dravi, v meljski klavnici muka živina, ko prihaja čez most z one strani reke in mimo klavnice sprevod z zastavami na čelu, zamuka in čudno zatuli v pozdrav jutranji pesmi pozdrav pred zakolom. Tako kot biki v Španiji, ki zdaj krvavi, brez moči, klecajo na sprednja kolena.

In v tem mestu se bodo kmalu paradni koraki zvrincili v nor, krvav ples; vsi, ki danes korakajo z različnimi pesmimi in godbami, se bodo prav kmalu zagrabili za golfance. Nemci in Slovenci, komunisti, nacionalsocialisti, klerikalci, nacionalisti, jugoslovenariji, Srbi, Bolgari, Kozaki, delavci in kmetje, športniki in natakariji, sošolci in sodelavci, bratje in sestre, hčerke in matere, očetje in sinovi, drug drugega in vsi počez se bodo držali za golfance in bodo golno izgovarjali besedila svojih korračnic z razbitimi usmi, izrakuženimi očmi, z zlomljenimi lobanjami, preluknjanimi trebuhu, skozi prerezane vratove bodo hropili svoje mlade, svetle, junaške pesmi nedeljskih juter leta osemntrideset.

36 Popoldne so se vračali ljudje s stadiona, kjer je bila politični shod. Mesto je bilo polno uniformiranih ljudi, civilistov, lepo oblečenih žensk. Iz nekaterih gostin je bilo že popoldne slišati peetje, skupine so postajale po vogalih in si klicale nekakšna gesla in zbadljivke. Hodil sem med razposajeno in razpuščeno množico in mislil na tišino, ki je za nekaterih časa zavladala to jutro v moji sobi. Na Glavnem trgu sem srečal Gretico, eno od obeh rožic srednjih let. Bila je s polizana

in gospodom. Mislim na njegove lase, njegova frizura je bila prav po frizersko polizana. To sem videl, ko je dvignil klubuk in me pozdravil, kakor da sva kakšna stara znanca. Je ženske pač vsakomur pripovedujejo o svojih znanstvih. Sploh ne dvomim, da govorita tudi o meni in Marijenci. Saj to navsezadnje ne more biti skrito, če hodiva v njihovo soseščino sredi ljubega dopoldneva. Gretica je polizanega pustila čakati in nekaj je brbljala vame. Ničesar si nisem zapomnil, razen njenega pomenljivega vabila. Tale okrogla ženska ga je spregovorila s taksnim poudarkom, da ga ni bilo mogoče preslišati: naj vendar pridem na obisk k njima, naj enkrat potkam ena vrata dlje. Če kdaj pridem po kakšnih opravkih v zvezi s hišo. Rahlo, vendar predrzno je pomižknila, potem pa je prišla onega pod roko in odšla sta po Gosposki. Vedel sem, da bom ta dan še pil. Ne samo zaradi tega razbrzdanege dne, polnega glasnih ljudi, tudi zaradi današnjega jutra, zlasti zaradi tega nesrečnega jutra, ko nisem našel in zmogel nobene prave besede ali kremnje. Pri Beraniču sem našel Fedjatina in Glavino. Bila sta v večji družbi. Glavina je bil glasen. Imel je denar. Delal se je hujšega prekucuha, kot je nemara v resnici. Vsem je pripovedoval o svojem sporu z lastnikom podjetja in njegovimi uslužbenci.

Ampak prekucuh kar tako, brez organizacije, jezni mož, ki ne more razumeti, zakaj bi njemu, ki svoj posel dobro opravlja, kdo komandiral. Za tiste uboge pare, ki jih je tam dobival. Pa še te požene po grlu. Ni pijanec, toda ker živi brez družine, ga denar preveč tišči v žepu. Nenavadno je navezan na Fedjatina. Najbrž sta se našla v kakšnem smrdljivem kotu spodaj na Lentu, pri šnopsu, kakor sem ju našel jaz.

Na Državnem mostu se je čisto blizu mene splašil konj, ki je vlekel kmečki voz. Vzpel se je na zadnje noge. Kmet ga je držal za uzdo in ga tako dolgo tolkel z bičem, da ga je neko-

liko umiril. Videti pa je bilo, da se nedeljsko oblečeni knizelo boji svojega konja. Konj pa Fedjatina. Šele pozneje se spomnil, da je hodil Fedjatn po zunanji strani pločnika i da se je konj splašil, ko smo prišli vstric z njim.

V hotelsko restavracijo Glavina ni maral, Fedjatn bi p kar šel, se mi zdi. Ko smo se posloviili, sem skozi steklena vrata ugleдал zdravnika Bukovskega. Klobuk je držal v rokah in se z nekom pogovarjal v hodniku. Bil je on, njegov pleše ni mogoče zgrešiti. Spet me je zajahala slutnja. Odpod sem jo. Saj ni mogoče, da bi bil plešec tukaj zaradi mene, s menda ne živijo v takšni komunni, kjer bi bil vsak za vsakoga odgovoren in kjer bi vsak skrbel za koga drugega, vsi skupa pa za Margerito. Spomnil sem se, kaj je zdravnikova žena pripovedovala o Marjetici. Z zaskrbljenim glasom je govorila, res tako, kot da morajo vsi nekako paziti nanjo, da se ji ne spridi ali izgubi. Vseeno nisem hotel slediti tej slutnji. Plešec je bil tam po kakšnih svojih opravkih in pika.

Nekoliko okajen sem se naglo pogreznil v sen. Slišal sem petje z ulice in zadnje zborovalce, ki so hripavo kričali v noč, in ves ta dan s svojimi koračnicami in možicami se mi je pretakal po snu.

Prebudilo me je trkanje na vrata. Ves omotičen sem sledil receptorju, ki me je klical k telefonu. Bila je ona. Želela je, da se srečava. Kar takoj, kar jutri, kar naslednji dan. Odraval sem nazaj v sobo in brez kakršne koli misli zaspal.

37 Končno se je zgodilo, kar sem ves čas pričakoval, pa si tega nisem hotel priznati. Slutnja je bila negibna, a ves čas je počivala na vrhu želodca. Zdravnik ni bil po naključju v mojem hotelu, niso me po naključju iskali ljudje, kadri sem bil z Margerito. Očitno je, da so tam že dolgo vedeli, kaj se dogaja. Počasi in zanesljivo so zbirali podatke. Nemara so

ta) nastavili tudi kakšno zasedo ali uprizorili kakšno zastevanje. To je bila prava preiskava. Zdaj so jo prignali do raja in jo, kakor mislijo, nad vse ugodno razrešili in sklenili. Brezen in nenavadno zbran sem dočakal ta dogodek. Ne vem, kaj me je pičilo, da sem ravno takrat kupil tiste rože. Nikoli ji nisem kupoval cvetja, tudi zaradi tega ne, ker so se v tisti hiši dušili od rož. Na mizi in v rokah in pod pazduho so morale biti ob vsaki priliki in mene je to nekoliko nerviralo, kakor me je zadnji čas sploh vse spravljalo v živčnost. Vseeno sem kupil rože. In kar je najbolj neumno: poškrebljal sem po vratih. Nisem hrupno vstopil, nisem odločno pritisnil na kljuko. Ko bi bil vsaj potrkal. Tako pa sem poškrebljal. Misli sem, da sedi sama v tistem popolnoma tihem prostoru in bo začudeno poslušala to smešno škrebljanje po steklu na vratih. Prav gorovo se vrata tudi zaradi tega niso takoj odprla. Tudi inženirja Samso, ki je stal na oni strani in gledal v moje senco, ki se je zarisala na mojem steklu, je moralo to škrebljanje spraviti v zadrego. Moral je zajeti sapo ali si popraviti kravato, preden je z odločno kretinjo potegnil vrata k sebi in v isti sapi rekel: Izvolite, prosim.

Vedel sem, da naju bodo nekoč odkrili. Toda zmeraj sem mislil, da bo to in flagranti. Da bova ležala v postelji in bo nekdo divje zaropotal po vratih. Zmeraj sem mislil, da bo pri tem srečanju navzoča tudi ona. Inženir Samsa bo neki dopoldan pustil službo in začel razbijati po vratih tistega praznega stanovanja na Koroški cesti, da bo v praznem prostoru bobnelo in odmevalo od sten, midva pa si bova gledala oči in vedela, da se je zgodilo, kar se je moralo zgoditi.

Ste pričakovali koga drugega? je vprašal z nekoliko odsevanim, vendar še zmeraj mirnim glasom. Bil je rdeč v obraz, borej je izpil dva kozarca muškata, toda miren in zbran, torej dobro pripravljen. Glas je imel tako strog zato, da bi prikriil razburjenje, ki ga je vendar moralo dajati tam notri v prsih,

kjer mu je srce nenavadno neenakomerno tolklo. Ohnati sem se bedasto in zmedeno. Nekaj sem si hotel v hipu izmisliti. Hotel sem pomagati, sem začel govorčiti, toda on me prekinil. Pri popravljanju strel, je rekel posmehljivo. J tako daleč je bilo vse skupaj. Ta ženska je preprosto vse pr vedala. Vzeli so jo v primež in iz kljubovalnosti ali iz kakšna ga prekletega sadizma, ki jo je tisti hip obsedel, je začela ta pripovedovati neke smešne podrobnosti. Tako mi je bilo, da bi najraje odšel. Toda ko sem videl njegov pogled, ki se zausustavljal na šopku rož v mojih rokah, sem bil naenkrat čisto uročen pred tem velikim slabotnim človekom. No, le vstopite, je potem ponovil. Vstopil sem v prazni prostor. Na mizi je bila njegova aktovka. Prišel je iz službe, neka zelo važna opravila je pustil in šel razrešit svojo osebno zadevo.

Če sem že kdaj pomislil na prizor, v katerem se na prizorišču prešesniškega dejanja srečata ljubosumni mož in ljubimec njegove žene, potem sem si to predstavljal ravno tak dramatično. V obeh moških se sprostito prvinski samečvski nagoni in neke nevarne strasti se razplamtijo v obeh. Oba činita v svojem drobu njeno vroče telo in zanj se bosta morala zdaj spopasti. Toda po pravici so ti prizori predmet številnih šal in zabavne teme karikaturnistov. Mi se pač za nobeno samico ne moremo spopasti, kajti na prvem mestu je vprašanje, kako bomo v tako neznanško mučnem trenutku ohranili svoje idiojsko in varljivo dostojanstvo. Najbolj smešna podoba očeh civiliziranih ljudstev je brezumno ljubosumni možki, ki počne v svoji bolni nemoči kaj vem kakšne stvari. In res sva bila oba zelo dostojanstvena in vljudna drug do drugega, kaj kor da se je med prijateljskima zgodil kakšen nesporazum, ki ga bova vsak hip po moško razčistila. Le njegova rdeča glava, ki je jasno kazala, da je bilo treba izpiti dva kozarca muškatina za pogum, in moje trapasto cvetje v rokah sta brezhibno tega opravila spravljala v nekoliko smešen položaj.

Sedla sva vsak na svojo stran mize, s pogledoma, uprta isto prazno steno, in se čez ramena ozirala drug k drugemu. Imel sem občutek, kakor da bo vzel z mize svojo aktovko in potegnili iz nje kakšne papirje. Rekel je natančno to, kar se v takem trenutku reče: Vi mislite, da ste svoboden človek, potujete od kraja do kraja, in tudi mislite, da si lahko brez posledic privoščite tu in tam kakšno dogodivščino. Pri tem pa ne mislite na posledice, na ogrožanje družinskega življenja. Tudi ne mislite na to, da je lahko človek, s katerim imate opravka, zelo občutljiv. Nisem vedel, ali pri tem misli na Margerito ali sebe. Toda v tem stilu je nadaljeval: za vas je to samo ena od dogodivščin na vaših postajah, za nas (spet nisem vedel, koga misli) pa je to hudo resna stvar.

Ko je bilo pripravljene govora konec, je zakopal glavo v dlani, kakor da hudo trpi ali kakor da nekaj premišljuje. Potem se je nenadoma vzravnal in sunkovito vprašal: In kaj zdaj? Kaj spleh hočete od mene? To me je začudilo. Jaz kaj hočem od ntega? Saj nisem jaz zahteval tega pogovora, saj nisem jaz žedel ves dopoldan v tem praznem stanovanju in čakal na ljubimca svoje žene. Ali hočete, da prestopim v pravoslavno vero, se ločim in si najdem drugo ženo? Je z močno povšanim glasom vprašal. Ne, tega nečem. Kaj torej hočete? Spet je sedel in zakopal obraz v dlani.

Potem je prešel v prijateljski ton, čisto zaupljivo, kakor da staremu zancu razklada svoje tegobe.

Sledila je zgodba o njem in Margeriti. Kaj mu ona pomeni in kaj on njej. Kako sta se spoznala, kako je on starejši. Zakaj nimata otrok – prosil sem ga, naj mi s podrobnostmi prizanese – in zakaj se ona včasih tako nenavadno obnaša, da se on čuti, da se on mora čutiti odgovornega zanjo. In da je ne bo pustil na cedilu. Postal je nekoliko nervozen, ker sem jaz večji del molčal, in v dolgih premolkah se je oziral okrog sebe. Prepričan sem bil, da ima nekje steklenico. Za-

kaj je le ni postavil na mizo, veliko lažje bi tekle vse skupajendar moram razumeti, da s svojo nevezanostjo in popolno neodvisnostjo ne morem razbijati človeške sreče. Jaz sem razumel. On me mora prositi, naj jo neham zalezovati. Tu sem ugovarjal. Popravil se je, naj se vse skupaj neha, ti me mora prositi. In naj razumem, da on nima proti meni oseбно čisto nič, če me prosi, naj tudi k njim ne zahajam več. To me je presenetilo. Najprej zato, ker k njim že dolgo ne zahajam več, potem pa zato, ker je to zvenelo, kakor da bi bil res še mogoče, da bi po vsem tem jaz še kdaj zahajal k njim. Imel je občutek, da sem na njegove predloge pristal. Bil je zadovoljen. Ko sem odhajal, sva se rokovala. Spremil me je na hodnik. Mislil je, da bom odšel po stopnicah, jaz pa sem ga z rožami v rokah prosil, naj mi napravi prostor, ker grem v drugo smer. Nerodno se je umaknil, jaz pa sem šel po lesnem hodniku, ki visi nad dvoriščem, v drugo smer in potrkal pri Gretici in Katici.

Tako sta Gretica in Katica nepričakovano dobili rože.

38 Preselil sem se. Tistega hotela nisem več prenesel.

Soba je bila pretesna, zdelo se mi je, da mi pritiska od ramenena, da me strop stiska k tlom. Ponoči sem se prepoteno prebujal in okrog mene je bil čisto majhen prostor. Nisem se mogel ganiti v njem. Kamor koli sem skušal seči, povsod je bil zid, na levi in na desni, zgoraj in spodaj. Tako hudo mi je bilo, da me je od znotraj v prsih nekaj razganjalo, nekaj je rjavelo notri in hotelo ven. A kamor koli se je zagnalo, povsod je bil zid. V tisti temi sem gledal z odprtimi očmi v zid, ki sem ga imel tik pred seboj, še glave nisem mogel premakniti. Divjanje notri v prsni votlini se je potem umirilo, a zdaj sem čutil, kako se mi je srce ustavilo. Bil sem popolnoma neuporaben. Vedel sem, da bom umrl, če se takoj, ta hip, ne bom pre-

vidil. Hkrati pa sem mislil, tega se dobro spominjam, mislil sem, kako se naj vendar prebudim, saj imam oči odpre, saj vendar gledam, saj vidim ta strop tik pred svojimi očmi. S krajnim naporom sem premaknil roko in potem so se stene nenadoma razmaknile. Vse telo se je razpustilo, vstal sem, udaril z glavo ob posteljni rob, z bokom ob mizo, dokler nisem dovtupal umivalnika in stikala. Ko je zasvetila luč, je bilo boljše. Svetloba je bila medla in v prsih sem še zmeraj čutil nekaj iste tesnobe, a bila je vendarle svetloba in bilo je boljše.

To se mi je nekajkrat ponovilo.

Ne verjamem, da so te more v kakšni zvezi s čudnimi dogodki in ljudmi, ki me oblegajo zadnji čas. Najbrž preveč berem o okultni fiziologiji, najbrž preveč berem o teh stvaréh, da potem celo telo čutim kot nekaj, kar se razreza v prostor, kar je v čudni odvisnosti od gmote predmetov, ki so okrog mene, od njihove teže, gostote, trdnosti; vzajemni magnetizem. Morda pa sem imel tistega hotela čez glavo dovolj še zaradi česa drugega. Še zaradi oseba, ki me je zadnji čas nekako sumničavo gledalo. Vsak obisk so spremljali z zgovornim spogledovanjem. Ne vem, kaj se je skuhalo okrog mene, a prav gotovo imata tukaj prste vmes Benedičič in tisti neznaní Jelenc ali Klančnik, tisti komunistični agitator, če ni to pravse zadnje ena ali ista stvar, ena in ista oseba v svoji razklani dvojni osebnosti. In k čudnim dogodkom, ki so se zadnji čas drug za drugim vrstili v tisti hotelski sobi, prav gotovo posebej sodi neki popoldan pred dnevi, ko sem se vrnil z dolgega sprehoda iz Kamnice. Hotel sem odkleniti vrata svoje sobe, pa sem videl, da se ključavnica ne odklepa. Še in še sem prtel ključ v njej, potem so se vrata nenadoma vdala. Kar ponujstila so in pred mano je zavezala odprtina. V tisti odprtini pa sem tam daleč zadaj, da, bilo je tam daleč zadaj, čeprav je soba čisto majhna ... tam daleč zadaj sem videl na postelji sedeti neznanca v zimskem plašču. Pravzaprav nisem videl

njegovega obraza, nisem ga razločil, ker je sedel z obrazom obrnjenim v prostor. Svetloba mu je toraj padala na tilnik njegov obraz je bil v temi. Eno podrobnost pa sem vendar razločil. To je bila znana sveta, skoraj bela svilena kravat. Kar nekako svetila se je izpod ovratika temnega plašča. B je popolnoma tiho in za trenutek sem čakal, da bo spet kaj spregovoril. Potem me je, sam ne vem, zakaj, popadla takšna tihá groza, takšna mirna groza, ki človeka ne zagradi znena da, ampak leze počasi od nekod vanj, naseljuje se nekje njegovi notranjščini in prav nič ne more storiti zoper njo. Naj si še tako dopovedujem, da pravzaprav ni nobenega razloga za kakršen koli strah ali vznemirjenje, tista groza kar leze gor in dol po telesu.

Obrnil sem se in z naglimi koraki odšel. Vrata sem pustil odprta. Šel sem v recepcijo in moram priznati, da sem nekoliko po nepotrebnem izgubil živce. Zakričal sem na tistega človeka v recepciji, tam za pultom, da mi je tega dovolj, da ne bom neprenehoma prenašal neznancev v svoji hotelski sobi. Da jaz svoje račune v redu poravnavam, zato pa hočem imeti svoj mir. Sem nisem prišel zato, da bi vsak trenutek nek komu odgovarjal na nekakšna vprašanja. Naj poskrbi za to. Receptor me je začudeno gledal, nisem prepričan, da popolnoma iskreno.

Vem, da sem pretiraval, ampak čisto nič drugega nisem mogel storiti v tistem trenutku. Zakaj pravzaprav nisem vrgel človeka ven, zakaj sem moral kričati v recepciji in tako na nekakšen ovinkarski način prosičati za pomoč? Najbrž me je bilo zgoraj res strah, tihá groza plezavka je storila svoje. Pomoči pa seveda ni bilo.

– Gospod, je rekel receptor, bojim se, da vas ne razumem prav dobro.

– Pojdite z menoj, pa boste hitro razumeli, sem rekel in ga v nenadni hitavosti pograbil za komolec. Z jeklenim prijeto

nisem ga držal, dokler se ni zvekel tam izza pulta, držal in ga kot s kleščami za komolec, ko se je skušal vljudno izkiniti, in vlek el sem ga za seboj po hotelskih stopnicah. Zdi mi, da sem ga zgoraj na hodniku celo nekoliko sunil, da se opotekel proti mojim vratom, in zdi se mi, da se je zdaj tudi in nekoliko ustrašil. Vrata moje sobe pa so bila zaprta.

– Izvolite, sem rekel, stopite naprej.

Receptor je pritisnil na kljuko. Vrata so bila zaklenjena. Odrinil sem ga in udaril po kljuki in vratih hkrati, da je zabobnelo in so se hip zatem odprla nekje drugje na hodniku vrata neke druge sobe. Najbrž so kakšne glave pomolile svoj radovednost tja ven na hodnik. Zasukal sem ključ v ključavnici, sunil začudenega človeka noter in stopil za njim.

Soba je bila prazna. Stala sva tam, jaz sem si oddihoval in se nestrpno oziral po prostoru, on pa je gledal samo vame, ves čas vame, in se počasi pomikal k odprtim vratom. Dvignil sem roko in pokazal na posteljo. On pa sploh ni sledil mojemu gibu, premikal se je k vratom in zdaj se je v meni vse sesulo. Nobene volje nisem imel več, da bi ga ustavil. Skušal sem še nekaj reči, nemara sem celo odprl usta. On pa je bil v tem hipu že pri odprtih vratih, začutil je prazni in svobodni prostor hodnika za seboj in naglo izginil. Oddihoval sem si. Nisem vedel, kaj se je zgodilo. Čez čas sem se nekako ovedel in stopil k postelji, na kateri je nekaj trenutkov pred tem sedel moški s svetlo svileno kravatno pod zatemnjenim obratom. Čisto od blizu sem pogledal na posteljo, a na njej ni bilo nobenih sledov. Nedotaknjena. S počasnim gibom sem odmaknil odelo, toda tudi spodaj ni bilo videti čisto nič. Riuhá je bila nategnjena, na vseh koncih zataknjena pod žimnico, kot da bi bila pripravljena za pregled dežurnega oficirja. Ali se mi že meša?

Ne rečem, da je bilo nočno zoževanje prostora, bližanje zidov, negibnost telesa, ustavljenost srca, ne rečem, da je bilo

vse to v kakršni koli zvezi z dnevnimi dogodki. Mislim celo da ima vse to povsem drug izvor. Toda kar se je zgodilo neznanecem v moji sobi, je bilo zame preveč. Tisti trenutki sem začel pospravljati vse, kar je bilo mojega. In tega ni bilo malo. Cel kup stvari sem navlekel v tem času, manj kot mesec dni je minilo, v svoji hotelski brlog. Zanimivih, novih stvari. Nekoč si jih bom vse popisal, da bom imel nekakšen pregled.

Prišla je lastnica hotela in protestirala proti mojemu survenmu ravnanju z njihovim osebjem. Samo z njimi ravnaj ljudje surovo, sem si mislil, z menoj pa ne, mene pa pustijo vsi pri miru, kaj, gospa? To sem si mislil, rekel sem pa:

– Gospa, nič se ni treba razburjati. Odhajam.

Tako sem rekel, ona pa je takoj spremenila ton. Ampak že je prepozno, sem se že odločil. Nič se ni dalo spremeniti.

Preselil sem se torej čez Dravo, sem v to sobo, ki je res ne koliko manjša od one, tudi grša, moram priznati, tudi slabše urejena, tudi manj čista. Vse to moram priznati in dodati še to, da so moji predmeti zasedli skoraj ves prostor, tako da se komaj gibljem med njimi. Vse to je res, a vendarle je še bolj res, da se v Dvoru – tako se ta gostilna s prenočiščem imenuje – počutim veliko bolje. Diham svoj zrak, na novo začel jam, in zato mi nič čudnega, če se mi zdi ta mala in natrpana soba veliko prijaznejša. In ne samo to, tudi večja, veliko prostornejša in veliko bolj svobodna, pa naj se to še tako čudno sliši.

39 Zdaj pa mi je tako, da bi najraje odšel tudi od toli. Jaroslavu sem še iz prejšnjega hotela napisal pismo. Bal sem se, da so njegov odgovor založili, nevedoma ali pa celo zanalašč. Zato sem vprašal v tamakšnji recepciji, kaj p vendar s pisмом, ki je prišlo na moj naslov. Nekoliko zviha

in naravnost sem udaril s svojim vprašanjem. Vljudno, da skrajnje hladno so me obravnavali. Nobenega pisma ni i vas, gospod, so rekli. Pismo mora biti, sem rekel. Kaj bi ni z vašim pisмом, gospod? Lahko ga raztrgate ali pa skrite. Bili so užaljeni. Prišel je nekdo in mi zelo ostro odgovarjal na moje ostre ugovore. Kakor da sem jaz kriv, če v tistem njihovem hotelu neznanci ljudje posedajo na moji postelji. Sicer pa nemara pismo res ni doseglo Jaroslava. A tega jim ne smem priznati. Morda se je tudi on preselil v drug hotel. Le kako se bova našla, če pride sem? Ali ne bo tisti receptor kaj napakega povedal? Na stranišču sem se pogledal v ogledalo. Notri sem uzrl neobrit, že precej kosmat obraz. Ali so se meni tako čudno bleščale oči ali je nekdo stal za menoj?

Tudi v tem hotelu neki ljudje povprašujejo po meni. Ali Benediččevci? Ali tisti s svilenim kravato, Klančnik ali Jelenc? Oditri bom moral. Kaj se je zgodilo z Jaroslavom? Kje je Lenka? Kaj počnejo z Marijico in česa jo je strah? Zakaj jo je strah bučanja gozdov? Vprašanja vrtajo po meni kot kakšni prekleti debeli črvi, ki rijejo notri po prsih. Čisto sam živim. In Fedjat in živi sam. In Glavina tam v svojem zasilnem bivališču, iz lesa zgrajenem, nekje v Abesiniji. Toda onadva stana to obsojena po volji usode. Prej ali slej sta s tem nekako sprijaznjena. Jaz pa sem sam zavoljo neklih nespোরazumov, ki mi resnično niso jasni.

Katica mi je povedala, da zadnji mesec sploh niso pobirali najemnine. Zdaj pa je prišlo obvestilo, da bo poslej pobiral denar, da jih bo odiral oskrbnik, neki upokojen uradnik iz sosednje hiše. Kdo ve, ali je tudi ona kdaj prišla k tem vratom ali vsaj pod okno, ki gleda na ozko ulico. Ko bi mogel, ko bi imel denar, bi najel stanovanje na drugi strani ulice in ves dan in vso noč bi gledal, kdaj bo prišla. Nemara se kdaj zaustavi, vsaj med sprehodom.

V družbi Glavine in Fedjatina sem videl mlajšega človeka s temnim obrazom. Nisem prisedel, ker sem moral na pot. Hotel sem poiskati tisto cerkev. A dobro sem si zapomnil njegov obraz in njegovo progasto obleko. Piše se *Markoni*, njegov oče je veleposestnik, Ggb., moj znanec iz Gorice, lastnik vinogradov, trgovec z vinom.

Ne morem spati, ne morem bedeti. Moram se umiriti. Sanjalo se mi je o modri krogli. Blizu je, kmalu jo bom našel. Ne hodim rad po cerkvah, a zdaj bom pregledal vse, kar jih je v mestu in okolici. Našel bom tisto kroglo, kakor sem našel tisti travnik in kakor sem našel gredico cvetja in fižol v predmestju. Tisti travnik je pokrit z mokrim, združastim snegom. Ploščad je nagnjena proti reki in nalahno drsi navzdol. Ko sem stal sredi travnika, sem čutil, kako vsa velika plošča počasi drsi proti reki.

40 Februaria 1919, kmalu po prevratu, je trgovec in posestnik Leopold Markoni, Ggb., zvečer potegnil železni rolo čez izložbo svoje trgovine s specialnimi buteljnimi vini, ki je bila hkrati pisarna in poslovalnica za prodajo na debelo. Obrnil je ključ v žabici in tako sklonjen je s kotičkom očesa videl moške postave, kako se približujejo po pločniku. Vzravnal se je in se obrnil proti vratom, tedaj pa je za svojim hrbtom zaslišal osoren in objesten glas, ki je v hribovskem slovenskem dialektu rekel:

– Kaj, če bi se s Švabom malo pohecali?

Druga dva sta se zasmejala in Leopoldu Markoniju se je zdelo, da je to smeh nekoliko pijanih ljudi. Hotel je stopiti skozi vrata v trgovino, tedaj pa je oni za njim vzkliknil:

– Hej, kaufman! Stoj!

Markoni se je zaustavil in pogledal nazaj. Bili so trije v uniformah in s puškami z nasajenimi bajoneti čez rame. Pa-

mulja Maistrovih kmetavzov, ki so pridri iz okolice v mesto in oblekli uniforme. Tisti, ki se je ustil, je bil hlapec. Markoni je v objestnem in pijanem obrazu takoj razpoznal obraz objestnega in pijanega hlapca. Tak je hlapec, kadar ne dela, kadar pije, kadar ima nož ali orožje v rokah. Ustavili so se pred njim; pijani z nazaj potisnjeno čepico s tribarvno kordjo je stal spredaj, druga dva nekoliko v ozadju, v temi. Pijani se je nerodno hihital in videti je bilo, da še ne ve, kaj si naj privošči. Potem se je nečesa domislil.

– Ti, je rekel. Ti ne boš več žrl našega kruha.

Markoni je molčal. Za hip je pomislil, da je mož kateri od njegovih viničarjev in da se hoče zdaj kdove za kaj maščevati, toda v naglici je preletel vse njihove obraze, in ta nikakor ni bil med njimi. Bil pa je hlapec in Markoniju se je zdelo, da smrdi po hlevskem gnoju. Oni se je sklonil naprej in začutil je njegovo toplo in vinsko sapo na svojem obrazu. Bilo je ostudno, a vedel je, da temu človeku ne bo dal nobenega povoda. Poznal je njihovo naturo in vedel je, da ga bo hotel kmetavz izzvati h kakšni nepremišljeni besedi ali kretnji.

– No, je rekel oni, kaj?

– Nič, je rekel Markoni in se ugriznil v ustnico, ker mu je bilo jasno, da ne bil smel ničesar reči, tudi *nič* ne. Uniformirani je naporno premišljeval.

– Iz nič ni nič, je potem rekel.

Markoni je prikimal. Odpor, ki ga je čutil v sebi do tega človeka s pomečkano kapo na glavi, ki naj bi bila vojaška čepica, odpor do njegovega vinskega zadaha se je mešal s strahom, ki mu je začel segati v želodec, kakor kakšen prazen in votel prostor. Želja, da bi zakričal nani, ga udaril in mu pokazal, kdo je kdo, se je mešala s hladnim potom, ki mu je lezel na čelo, in čudno drhtavico v kolenih, kajti tega nizkotrtega in nastopaškega izzivanja ni hotelo biti konec. Videl je, kako se bebec v uniformi ozira k onima dvema, ki sta po-

tlačila roke v žepe in čakala, kako se bo izteklo. Videl je, da postaja robavs nevaren, ker vse kar traja, on pa se še ni domislil ničesar, s čimer bi ga ponižal. Tedaj mu je očitno nekaj šimilo v okorne pijanske možgane, nekaj, kar je moral sam doživeti, saj toliko domišljije ni mogel imeti, nekaj enostavnega in jasnega. Stopil je korak nazaj, se ustopil in zakričal:

– Lezi!

Leopold Markoni je zadržtel. Videl je, da sta se onadva prestopila, in eden je temu besnemu človeku v povajani uniformi nekaj rekel. Vsekakor nekaj, kar je bilo zoper pravkar izrečeno povelje. Markoniju se je zdelo, da drugi govori v srbsčini in da se s hlapcem, ki je govoril slovenski hribovski dialekt, ne razumeta. A kakor da je prostaka to še bolj vzpodbudilo.

– Lezi, sem rekel, je zatulil.

Nad trgovino so se odpirala okna. Prostak je snel puško in mu nastavil bajonet na prsi. Markoni je čutil, da mu odpovedujejo kolena. Čutil je konico bajoneta, ki je rimla skozi suknjič. Videl je njegove nevarne oči, ki so bile nekoliko steklene, da gotovo niso več vedele, kje so in za kaj gre. Markoni se je sklonil in se najprej z rokami dotaknil tal. Potem se je spustil na kolena in legel na trebuh.

– Puzaj! je zakričal nad njim norec in mu potisnil bajonet v hrbet.

– Plazi!

Markoni se je začel plaziti v smeri, kakor je ležal, torej se je spustil čez visoki pločnik in počasi napredoval, opiraje se na komolce, po mokrem cestnem tlaku.

– Hitreje!

Nič več ni vedel, kaj počne, samo konico ostrega noža je čutil na hrbtu, samo tisti tenki dotik, ki ga bo nenadoma prebodel, da bo spodaj kovina škrtnila ob cestnem tlaku. Vse hitreje se je plazil.

– Okrog! Nazaj!

Obrnil se je in se plazil nazaj, vzpel se je na pločnik, kakor posenica, in obročal pred spuščeno železno roletno. Potem je bilo nekaj časa tiho. Slišal je njegovo dihanje nad sabo. Prostaški prostovoljec je bil zadihán, kakor da bi se plazil z njim. Bil je razburjen in prestrašen. Vedel je, da je storil nekaj, česar sprva ni hotel storiti, ker ni segalo samo čez njegovo kompetenco, ampak tudi čez robove njegove domišljije.

– Tako, je rekel potem in si oddihoval. Nekaj časa je razmišljal.

– Sam si hotel, je potem dodal skoraj opravičujoče. Zakaj pa si izzival.

Slišal je, kako se oddaljujejo njihovi koraki. Nekaj so si clopovedovali in o nečem so se skušali sporazumeti.

Leopold Markoni je vstal. Ni si očistil mokre obleke, ni se ozrl nazgor, kajti vedel je, da so okna odprta in da ga številne oči molče opazujejo.

Kot mesecnik je odtraval v trgovino. Sedel je za pult in začel od obupa, od nesmiselnega in strašnega ponižanja.

41 Ne upam se vprašati, kako mu je ime. Vsi mu pravijo

Tondichter in to najbrž zadostuje. Predstavil pa se mi tudi ni ta človek, kar prisedel je k meni, kakor da sva stara znanca. Pa saj menda sva nekakšna znanca, menda smo se seznanili v goricah, tistega sončnega in toplega zimskega dne, ko sta se obe posestniški družbi, Ggb.-jeva in Samsova, nemška in slovenska tako ljubeznivo pogovarjali. A ljubeznivosti med njimi je manj, kot bi človek sodil na prvi pogled. Ta dan, ki je zame pomemben zato, ker sem izvedel za najnovjšo rasno teorijo, še zdaleč ni podoben tistemu sončnemu dnevu, ko sem prvič srečal znamenitega lokalnega skladatelja. Oblaki so spet pritisnili k tlom, dan je bil temen, na ce-

stah spet plundra in pod mostom črna reka. Reka, ki kar teče in teče tja v Črno morje, bolj ko jaz sedim tu in bolj ko vozijo vlaki proti Trstu, bolj neumljeno in vztrajno teče ta reka po svoji davni strugi. Sedela sva v Veliki kavarni, od koder je mogoče gledati na most in reko, Tondichter mi je pripovedoval o svojem zboru, ki ga vodi, deškem zboru, tukajšnji različici Dunajskih dečkov, povabil da me bo, da bom slišal te kristalno čiste glasove, to nepokvarjeno in jasno lepoto. Tudi sam sklada, njegove kompozicije so domoljubnega značaja, iz nje dihajo, kot sam pravi, domača gruda, pohorski gozdovi, jasno štajersko nebo, ki bi moralo biti, po njegovem, zeleno. Kajti zelena je prava domovinska barva gričev in travnikov, zelene štajerske pomladi, zelenih rek. Rekel sem, da se mi zdi tale reka pod mostom črna. Samo pozimi, je rekel, drugače je zelena in tudi nebo mora biti zeleno. Ta domislek mu je zvenel tako umetniško, da ga je potem še tretjič ponovil. Jaz sem bolj mislil na rumeno barvo imenitnega konjaka, s katerim me je Tondichter počastil. Mislil sem na to, da si takega konjaka preprosto ne morem več privoščiti. Moji prihranki so skopneli in samo vprašanje časa je, kako dolgo si bom mogel še privoščiti žganje spodaj v žganjarni, skupaj z Glavino in Fedjatinom. Toda videti je bilo, da Tondichterja ne moti moje trenutno stanje, se pravi kosmata brada, ki se mi je ni ljubilo obriti, nekoliko povajana obleka in kot bučno olje mastni lasje. Jaz sem se vsega tega v nekem hipu zavedel, ob njem, zlasti ob njem, ki je bil čist in zal in dišeč. Ob takem človeku se človek zamisli nad svojo nemarnostjo in zdelo se mi je, da je zdaj zadnji hip, ko se še lahko vzamem v roke, se pravi, da se po zunanosti spravim v prvotno stanje, po notranjosti pa ... da takoj na polnim kovčke in z njimi odidem na železniško postajo, kjer vsak dan pelje kak vlak v Trst. To bom storil jutri, sem zatrdno sklenil, medtem ko sem gledal njegov dišeči obraz, še da-

nes, še danes pa grem na pošto in oddam brzojav za Jaroslava. Tondichter je nenadoma dejal, da sluti v meni umetniško dušo. Zaprepadeno sem ga pogledal, še bolj pa sem bil presenečen, ko je ob teh besedah sedel tesno k meni. Dejal je, da zunanost ni važna, važno je, kaj ima človek globoko notri v sebi, v srcu in duši. Rekel je, da je to, mojo umetniško dušo namreč, začutil že tedaj v goricah, ko sem bil nekako odsojen in se nisem maral udeleževati njihovih zmeraj istih, zmeraj istih gospodarskih pogovorov, ki so tudi njemu skrajno odvrtni. In z gospo Samsa, je rekel, z gospo Samsa sta imela tako razsvetljena obraza. Torej tudi ta, sem pomislil, tudi ta nekaj ve o gospe Samsa in o meni, toda zakaj, sem pomislil, zakaj potem sedi tako tesno ob meni, če ve za gospo Samsa in zame. Saj potem tudi ve, da jaz nisem član njegovega deškega zbora. Nič tega mu nisem rekel, popil sem še en konjak, ki ga je z ljubeznivim smehljajem in okroglim, vsekakor okroglim gibom roke potisnil predme.

42 Zanimanje za človeka raste in raste. Vrstijo se znanstvena predavanja o človekovi zunanosti, ki opredeljuje značilne poteze njegovega značaja in razuma, njegovih sposobnosti in kvalitete. O človeku in za človeka, za njegovo prihodnost, za njegovo lepše življenje. To pa je mogoče le, če vemo, kdo je kdo, in če to vidimo po njegovi lobanji. Saj bomo prišli nekega dne na Luno, o človeku pa še zmeraj ne bomo vedeli najbolj bistvenih stvari. O njegovi lobanji, zlasti o njegovi lobanji je treba veliko vedeti, zakaj tam pod lobanjo se skriva ves tisto, kar človek v resnici je. V letu osemindeset se človek hoče spoznati. Vedeti hoče, ali je mogoče misli prenašati na daljavo, vedeti hoče, ali je mogoče videti v prihodnost, zlasti pa hoče vedeti, kaj je notri v lobanji, in to hoče vedeti na prvi pogled. Človeška skupnost si lahko za-

črta razumno prihodnost, v kateri bo človek živel človeka vredno življenje. V letu osemindeset se človek zanima za človeka, ljubi človeka. Zato mora spoznati njegovo kakovost.

Po antropologu Weinertu sta dva kriterija odločilna za kakovost rase. Oba se tičeta človekove glave oziroma lobanje. Prvi kriterij je indeks glave, drugi pa oblika glave.

1. Indeks glave. Indeks glave pomeni odnos širine glave napram njeni dolžini. Ako se dolžina glave označi s 100, tedaj mora biti širina $\frac{3}{4}$ ali 75 % te dolžine, oziroma nekaj več ali manj od $\frac{3}{4}$. Glava z indeksom 75-80 je mezokefalna. Ako je širina manjša od 75 in glava napram temu ožja in daljša, tedaj gre za dolgoglavega, ozkoglavega ali dolihokefalnega človeka. Širino med 80 in 90 so brahikefali.

2. Oblika glave. Ta naj pokaže kulturno vrednost rase. Samo dolgoglavci so umni in kulturno ustrojeni. Širokoglavci z indeksom nad 80 so najnesposobnejši in najnevarnejši elementi človeštva.

Nekateri, zlasti slovanski antropologi tej teoriji resno ugovarjajo. Najmočnejši protidokaz je ta, da je med sodobnimi Nemci 16% dolihokefalcev, 41% mezo- in 41% brahi-. Pri Francozih je, po slovanskih virih, to razmerje 14-41-45, pri Kitajcih 25-42-33, med Indijanci 17-43-40, med Eskimi 86-9-5, med Črnci pa 56-38-6. Največ dolgoglavih je torej med primitivnimi narodi, ne pa med nordijskimi tvorci in nosilci kulture, kakor trdijo Weinert in njegovi somišljeniki. Črnci so najvišji, se posmehujejo nasprotniki teorije o kakovosti rase, in bi morali po tej teoriji vladati človeštvu. Sokrat je bil, še naprej ugovarjajo Weinertu, po rasni teoriji popoln kreten, Kant širokoglavec z indeksom 85,5, Leibnitz pa z indeksom 90,3.

Razprave, ki so za prihodnost človeštva zelo važne, še niso končane. Za dokončne sklepe bi bilo treba veliko prak-

tičnih poizkusov v najtežjih okoliščinah. Seveda pa bi morali biti vselej navzoči znanstveniki antropologi, ki bi neposredno ugotavljali pravilnost ali zmotnost svojih teorij o kakovosti rase. V prihodnjih letih bodo na tem in na drugih področjih izvedeni antropološki eksperimenti.

43 Po naslednjem konjaku, ki ga je natakars serviral v tankem, krikem in okroglem kozarcu, sem pokazal več zanimanja za njegovo ustvarjanje in njegove nazore. Tondichter je z nežno dlanjo grel kozarec, kot bi držal v rokah dečkovo ritko, pripovedoval mi je o svoji ljubezni do tistih ustvarjalcev, ki jih on nikoli ne bo dosegel, do Wagnerja, na primer. On bo čisto zadovoljen, če bo v njegovi glasbi mogoče zaslutiti zelene štajerske griče, potoke in bistro reko, jasno zeleno nebo. Njegovi gibi so se mi zdeli nenavadno okrogli, kakor da bi dirigiral svojemu deškemu zboru, kakor da bi tu in tam med dirigiranjem katerega od dečkov tudi pobožal.

V kavarno je vstopil Boris Valentan. Videl sem, da me je opazil, in bilo mi je nekoliko neprijetno. Tondichter je le sedel nekoliko pretesno ob meni, njegova roka je trepljala po mojem ramenu, z zaupljivim glasom mi je pripovedoval o svojih ustvarjalnih nazorih. Preveč umetniško je bilo, da mi ne bi bilo neprijetno, kljub popitim konjakom. Nemara sem zato dvignil roko v pozdrav in Bussolin si je moj gib razlagal kakor povabilo. Nekaj je zmignil z rameni in se obrnil k vratom, potem pa si je v zadnjem hipu premislil. Stopil je k najbližji mizi, spregledal roki, ki sva mu ju oba ponudila, in brez besed sedel. Tondichter je dejal, da ravno pripoveduje o domovinski glasbi, toda Bussolin je gledal nekam mimo naju, videti je bil zlovoljen, iskal je pravo besedo. Potem me je pogledal s svojimi jasnimi očmi in z odločnim, poštenim gla-

som, ki ga poznam in ne maram ravno zaradi teh neupogljivih lastnosti, rekel:

– Dragi gospod Erdman, prisedel sem samo zato, da bi vam nekaj povedal.

Govoril je samo z menoj, kakor da Tondichterja sploh ni pri mizi. Tondichter se je odmaknil in ga premeril z užaljenim pogledom.

– Vaša stvar je, je rekel, če ste se po svoji volji izločili iz naše družbe, vaša stvar, če ste zlorabili naše zaupanje. Ravno tako je vaša stvar, če ste si izbrali drugo družbo, je rekel in pobilnil z očmi proti Tondichterju, ki se je spet presedel. Ravno tako je vaša stvar, če se klatite naokrog s postopači po tistih beznicah in se razkazujete naokrog v takšnem stanju. Ni važno, da to tudi na nas meče posebno luč.

Moral sem zajeti sapo. Kako izločil? Kakšno družbo sem si izbral, kakšen napad je to, kaj to pomeni? Zakaj mi to pripoveduje?

– Ni pa vaša stvar in važno je to, da v novi družbi raznašate stvari, ki ste jih slišali med nami, tudi *intimne* stvari, če sem pravilno obveščen.

Bil sem začuden. Kaj se jim je vendar tam med njihovimi orientalskimi preprogami tako zamerilo. Kar je bilo med menoj in Marjetico, je vendar najina stvar, kvečjemu še stvar Franja Samse, kaj *različne družbe* govoricijo, tu se pač ne da nič pomagati. Tako je na svetu, tako je med ljudmi. A kakšna pooblastila ima Bussolin, tega pri najboljši volji nisem mogel razumeti.

– Niste dobro obveščeni, sem bleknil brez potrebe, ker mi kaj drugega ni prišlo na misel.

– Ne gre samo za izbiro ljudi, gre za to, da ste izrabili zaupanje in da zdaj *drugim* pripovedujete, kaj ste med nami doživeli. Živeti med ljudmi, ki so vam odprli svoj dom in svoja srca, da, tudi svoja srca, nič se ne posmehujte, in jih

potem tako podlo izdati, to je, preprosto rečeno, mizerija, človeška mizerija.

Bussolin je bil vitez, Bussolin je bil nenavadno dober človek, tako je rekla nekoč, Bussolin je govoril s čustvom in zanosom.

Nisem vedel, kaj naj rečem. Vmešal se je Tondichter.

– Oprostite, gospod Valentan, ampak gospod Erdman o vaši družbi ni govoril čisto nič. Govorila sva o glasbi in domovini.

Izkazalo se je, da Tondichter govori kar dobro slovensko.

– Nisem rekel vam, kar sem rekel, je rekel v enako odločnem in vljudnem tonu Bussolin. Kar sem rekel, sem rekel gospodu Erdmanu.

– Ta gospod pa sedi v moji družbi.

– Ali ste me povabili, se je Bussolin obrnil k meni, ali ste pomahali ali niste?

Bila sta razkačena, vendar vljudna, nadvse dostojanstveno sta izmenjala nekaj zmerljivk. Nazadnje se je Bussolin naslonil nazaj in si Tondichterja pozorno ogledal.

– Vi z vašo brahikefalno glavo ste zame popolnoma nezanimivi.

– S kakšno glavo? sem vprašal.

– Brahikefalno, je rekel Bussolin.

– To je nesramno, je vzkliknil Tondichter in nenadoma je tako povešal glas, kot bi govoril nekdo drug, to je spet en surov napad, je naglo vzkliknil, na enega človeka. Človek še v javarni ne more sedeti brez napada surovega človeka.

44 – Ne bom se pogovarjal s tem, s tem rasno nečistim človekom, je rekel Bussolin s tresočim glasom, a vam sem moral povedati, kar vam gre. Margerito ste spravili v nesrečo, potem ste jo izdali in nazadnje ste izdali še vse nas.

Vi ste podlež in izdajalec. Vi ste lažnivec. Vi ste lažnivec in slepar. Prav nič vam več ne verjamem. Vi spadate tja, tja, ni se mu tresel samo glas, tudi roka, s katero je kazal tja dol proti Lentu, vi spadate tja dol v tiste umazane luknje.

Virgel je denar na mizo in z odločnimi koraki odšel. Lep govor je imel, dostojanstven in viteški. Z izbranimi besedami me je ozmerjal. Navsezadnje bi me bil lahko tudi udaril, poplil s Tondichterjevimi konjakom. Lahko bi me bil tudi opljuval, če sem res tak nizkotnež, kot je kričal tule pri tej mizi, da so se vsi ozirali. Toda tudi Tondichter se je tresel od jeze.

– Zdaj ste videli, kakšni so ti ljudje. Šovinistični ljudje. Majhni ljudje. Umazani ljudje. Primitivizem.

In takšnim ljudem hoče on nebo obarvati zeleno.

Tako sem torej spil še en konjak in postal izdajalec, podlež, lažnivec in slepar.

Izvedel pa sem za rasno teorijo. Teorijo gospoda W., znamenitega antropologa. Tondichter mi je potem razložil teorijo W. Pri natakarku je naročil vrvice in izmeril mi je glavo. Nekaj je računal. Odkimaval.

– No ja, saj še gre, je rekel potem. Mislim, da ste mezokefal.

Demonstriral je še merjenje svoje glave. On je bil jajčeglavec, se pravi njegova glava je nosilka kulturnih kvalitret.

Moja mezokefalna glava vsega tega ni čisto dobro razumela.

– In kaj potem, sem zaklical, kaj, če je človek vodenoglavec? Kaj, če je Wasser-kopf?

Tondichter ni želel odgovoriti na to vprašanje. Njegova glava je kinkala. Tudi v moji mezokefalni je bučalo od konjaka in Bussolinovega lepega govora. Bil je lep in ganljiv govor. Ko ga bom dobro premislil, se bom samemu sebi smilil. In šel bom tja dol, kamor spadam.

45 Tam doli, kamor spadam, pa sem v mislih nehote

meril Glavinovo lobanjo. Bila je glava širokoglavca, ni se ni dalo nič pomagati. Spet je tolkel po mizi. In Fedjatrin je veselo poskakoval in bliskal s svojimi božjastnimi očmi. Glavina je tolkel po mizi zato, ker se ženska, od katere je pravkar prišel, ni umila. Saj ni treba, da ima peneco kopel kakor tiste kurbe iz tvoje družbe, je kričal name, kot da sem jaz kriv, če se njegova ženska ni umila. Umije pa se ta kurba veseno lahko, je divjal. Jaz sem bil tako vajen njegovega kričanja, dobro sem vedel, da ta dobrodušni človek kriči kar tako, da bi izkričal svojo kri, ki mu kroži pod napeto kožo. To se dobro vidi na njegovih raskavih in odrgnjenih licih, kjer britvice zmeraj puščajo rdeče lise.

– Zakaj mora smrdeti po prejšnjem moškem, je potem nekoliko tiše dodal in zvrnil kozarec smrdljivega žganja, a več, kako smrdi prejšnji moški, prejšnji moški smrdi notri v ženski in ven iz nje kot razpadajoča riba. Gnila riba, morska riba. Pri sosednjih mizah so se zasmejala in Glavina je potegnil svojo glavo med ramena in tako pogledal okrog sebe, da je smeh v hipu potihnil. S tistim svojim pogledom, ki utiša vsak smeh, je krožil po prostoru in njegove oči so se nazadnje ustavile na meni.

– Zakaj se pa ne obriješ? je vprašal. Skomignil sem z rameni. S hrbtno stranjo dlani je potegnil po svojem obrazu in zamrmral:

– Človek mora biti obrit kot pri vojakih. Tudi če nima denarja. Obrit in umit.

Prikimal sem. Vidim, da so ljudje zmeraj bolj nezadovoljni z menoj. Z mojo brado, z mojo obleko, z mojo mezokefalno glavo, z mojimi izdajstvi, hvala bogu, da imam vsaj umetniško dušo, kot slutiti Tondichter.

Glavina ta večer res ni bil zadovoljen z menoj. Ta človek mi je sicer naklonjen, vsakokrat se me razveseli, kadar vsto-

pim, rad razpravlja z mano o svetovnih političnih problemih; toda včasih me le jemlje nekoliko zviška. Ali pa ima preveč krvi in moči in ni nezadovoljen z menoj, ampak s seboj. Hotel je vedeti, ali sem kaj močan. Predlagal je, da preizkusiva moč rok, in položil je komolec na mizo. Ni mi bilo do tega, to gre že predaleč, ta domačnost tu, kamor spadam. Bil je užaljen. Hotel mi je dokazati, da je on močan, če sem že jaz šibak. Počepnil je poleg mojega stola in se udaril z roko po tilniku. Fedjatin je zaploskal, pri drugih mizah pa so vstajali. Nisem razumel, kaj hoče, čeprav je bilo jasno, da gre za nekakšno predstavo, ki jo tu poznajo. Spet se je udaril po debelem, obritem tilniku in neki moški mi je pokazal, kako mu naj sedem za vrat. Vstal sem torej in sedel na njegov tilnik. Razširil je roke in v prostoru je nastala tišina. Slišal sem, kako se premika in sope pod mano. Počasi se je začel dvigovati. Ves je bil napet, in ko se je nekoliko dvignil, sem se zamajal, tako da sem se moral prijeti za njegove kratke, a goste lase. Vse hitreje se je dvigoval in nazadnje sunil s telesom navzgor. Nisem ravno lahek in to, kar je počel, ni bil majhen napor. Z glavo sem skoraj butnil v nizki strop, spodaj pa je izbruhnilo bučno odobravanje. Roke je imel še zmeraj razširjene, jaz pa sem sedel tam gori pod stropom in na njegovem vratu. Stopil je nekaj korakov po prostoru in spet sem zanihal kot kakšna velika, smešna lutka. Potem me je počasi spustil dol in me zadovoljno potrepil po ramenih. V obraz je bil ves rdeč. Zdaj ni bilo nikjer videti znanih rdečih lis na njegovem postrganem obrazu, kajti kri je plala povsod, po vsej široki glavi in tudi v očeh.

46 Na vzhodni strani Glavnega trga je prav v kotu skrita ozka ulica, ki je še tukajšnji meščani vsi ne poznajo. Če bi šel tujec ponoči v to ulico, prepričan, da z Glavnega

trga pač mora vsaka ulica nekam voditi, če bi šel po njej ponoči, bi opazil, da ta ulica sploh ni osvetljena. Če bi bil tujec povrh vsega še pijan, kakor je zadnje čase vse pogosteje pijan Josef Erdman, uslužbenec tvrdke za specialno laboratorijsko opremo Štastny & Co., bi z glavo treščil ob zid. Ta ulica namreč nima nobenega izhoda, ta ulica je tako brez izhoda in tako slepa, da hiša kar naenkrat zraste pred človekom, postavi se tja v tistem hipu, ko je že prepozno. Tako človek lahko v tej ulici z glavo dobesedno trči v židovsko vprašanje, zakaj ko bo pozneje obupano spraševal, kako se imenuje ta čudna ulica, mu bodo poznavalci odgovorili, da se imenuje Židovska in da ne pelje nikamor.

Kakšnih deset korakov pod Židovsko ulico je židovska sinagoga, katere okna gledajo na Dravo. Cel kvadrat se imenuje Židovska četrť. Stanovanja v tej četrťi so večji del v zelo slabem stanju, stopnišča so vlažna in z njih odpada omet. Ljudi sinagoga počasi in zanesljivo razpada. Židovska četrť je zelo stara. V njej Židov že zdavnaj ni več. Leta 1497 so jih izgnali iz mesta, ker so bili meščani pri njih preveč zadolženi. Razselili so se po vsej Evropi in mnogi so obdržali znameniti priimek: Marpurgo. A gotovo je bil to samo povod. Vzroki so bili, kot je znano, globlji in prastari. Židovska četrť je torej brez Židov in tudi v mestu bi leta 1938 težko našli kakšnega Žida. Vsaj doktor Bukovski ga ni našel. Z Židi se bo srečal šele nekaj let pozneje. Toda če v mestu ni Židov, še ne pomeni, da ni židovskega vprašanja. Zakaj leta 1938 je židovsko vprašanje osrednje vprašanje Srednje Evrope, od Baltika do Jadranskega morja.

47 Stopil sem iz male trafike ob Državnem mostu in se zaletel naravnost v doktorja Bukovskega. Svojo plešo je imel pokrito z veliko črno kučmo. Vprašal sem ga, ali ga

zebe, ali je hladno v glavo, tako brez las. Brez besed je odšel mimo, jaz pa sem zaklical za njim, naj mi pozdravi vse skupaj, Marjetico in Bussolina in inženirja in vse. Tedaj se je sunkovito obrnil in stopil proti meni.

– Ali vi zmeraj, je rekel, ali zmeraj na cesti ogovarjate ljudi? Kričite za njimi?

– Ne zmeraj, sem rekel, ne za vsakim. Samo za znanci.

– Tudi kadar ste trezni?

Očitno je hotel reči, da nisem trezen. Rekel sem mu, da nisem pijan. Samo to je, da se zelo slabo počutim. Moral bi na vlak, pa ne morem na vlak, in naj nikar ne misli, da sem kak mednarodni goljuf ali slepar. Mislim, da se mi je glas nekoliko tresel. Doktor Bukovski je nenadoma pokazal zanimanje za moj primer. Stopil je čisto blizu in mi pogledal v oči. Videl sem njegove zenice, kako se premikajo in nekaj preiskujejo v mojih očeh.

– Pred štirinajstimi dnevi, je rekel, ste bili drug človek. Kaj je vendar z vami?

Potem se je odmaknil in nekaj premišljeval.

– Bi stopili za trenutek z menoj?

– Kaj pa hočete?

– Pokazal vam bom nekaj, kar vas bo spravilo na vlak.

Šla sva skozi snežno brozgo in čutil sem, kako me zdravnik postrani pogleduje izpod svoje kučme. Trudil sem se, da se ne bi spotaknil ali opotekel. Prav gotovo je na kaj podobnega čakal, zakaj bi me bil sicer tako pogledoval.

Nisva šla daleč, bolnišnica je bila prav blizu trafikantove hišice s tistim sedečim Turkom, skoraj nasproti mojemu domovanju v Dvoru. Doktor Bukovski je pozdravljal na levo in na desno, potem mi je odprl vrata v majhno stavbo, v prizidek za velikim bolnišničnim blokom. Vstopila sva v nekakšno pisarno in neki moški v usnjenem predpasniku je vstal. Doktor je molče oblekel bel plašč in nekaj časa brskal po

oblašniku. Nič pravega ni našel, nazadnje mi je ponudil modro delovno bluzo, ki bi lahko bila last moža s predpasnikom. Odprl je vrata sosednega prostora in me z vpludnim, lahkim, nekoliko ironičnim priklonom spustil naprej.

Najprej sem zagledal gola stopala, ki so molela izpod bele rjuhe. Truplo je bilo prekrito z belim prtom. Za hip sem obstal in v očeh sem imel ves veliki prostor, do polovice prebarvan z belo oljno barvo, vsekakor že nekoliko umazanosivo. V prostoru je bilo na grobih lesenih podstavkih še nekaj trupel, prekritih z rjuhami, polnimi rjavordčih madežev. Leseni podstavki so me neodjenljivo spominjali na pult v mesnici, pravzaprav je bilo vse nekako podobno mesnici. Tisti človek v usnjenem predpasniku, ki je stal za nama, je imel črno bradico in oči, ki so spominjale na nekega črnega ptiča, na vrano ali na krokarja.

Zdravnik je z naglo kretinjo potegnil rjuho z bližnjega trupla. Golo moško truplo je bilo po sredi prerezano in zaširto z velikimi šivi in debelo črno nitjo. Prsne kosti so mu štrlele navzgor, glava je ležala čisto zadaj, trebuh je bil udrt skoraj tja do lesenega podstavka, samo koža ga je prekrivala.

– Tega so pobrali včeraj na Lentu, je rekel zdravnik. Bil je skoraj brez jeter. Ciroza, obupna, temeljita ciroza. Tako je, če se človek vda žganju.

Potem je hodil od trupla do trupla, odkrival jih je in nekaj govoril, jaz pa nenadoma nisem več ničesar videl in slišal. Tisti s črno brado in predpasnikom me je podprl. Najbrž je bil navajen ljudi, ki tu notri padajo skupaj. Naslonil sem se na steno in zaprl oči. Res se mi je nekoliko zvrtele, nemara tudi od čudnega vonja v tem prostoru, po razkužilih, po človeku in po kemikalijah. Ko sem odprl oči, je zdravnik pokrival truplo v kotu.

Potem je stopil k meni. Spet sem videl čisto zbliza njegove zenice, kakor prej na ulici.

– Čudno razširjene zenice imate, je rekel.

Čutil sem svoje čudno razširjene zenice.

– Sicer pa ste videti zdravi, je rekel, le vaše oči, z vašim pogledom je nekaj narobe.

Prijel me je za roko in gledal na uro. Pokimal je in stopil po prostoru. Pustil me je stati tam ob steni, skupaj s tistim človekom, ki se ni ganil.

– Nekoč ste rekli, je potem nenadoma vzkliznil, da se zanimate za antropologijo. Prosektura, je vzkliznil, je odličn kraj za antropologa.

Njegov glas se mi je zdel nenaraven. Njegova hoja po prostoru se mi je zdela nervozna. Hotel sem proč, ker nisem maral poslušati njegovega glasu in ker nisem hotel gledati tega prostora, njegove hoje med trupli po tem prostoru. On pa je kar govoril in vzklizkal.

– Ali veste, je vzkliznil, da v svojem življenju še nisem videl Žida. Ne živega ne mrtvega. Ves svet se ukvarja z židovskim vprašanjem, jaz pa še zmerom nisem videl Žida.

Je ta človek hotel reči, ko je gledal moje oči, da imam razširjene zenice zato, ker me je tukaj strah, ker me v velikih valovih obliva slabost, ker se trudim, da ne bi gledal nikamor, prav nikamor, ali pa je nemara hotel to reči tako, kot da te razširjene zenice pomenijo, da je z mojo glavo kaj narobe, z mojimi mislimi, je hotel reči, da sem zdrav, vendar se mi malo meša? Zakaj me je pripeljal sem? Ali ne zato, ker on ni povsem zdrav, ker njegove misli blodijo, ker njegova nervozna hoja, njegovo mahanje z rokami, njegovi vzkliki pomenijo, da je z njim nekaj narobe? Zdaj sem drugič v tem mestu začutil, da prostor zares drsi. Prvič je bilo tedaj, ko sem stal na travniku v globokem snegu, takrat je prostor drsel tja dol proti reki. Ne, jaz ne drsim, jaz nisem niti neuravnovešen, niti zmeden, niti nor, pa čeprav imam razširjene zenice. Tla pod menoj pa drsijo, doktor drsi, ta človek s

arno bradico in usnjenim predpasnikom, ves svet drsi proti robu nekega norega brezna. Doktor govori in maha z rokami, govori o razumu, razumu, razumne stavke govori, vzklizka, vse glasneje vzklizka, stopi tja v pisarno in se vrne s kosom papirja, ki mi ga pomoli pod nos, in zdaj, ko je blizu, vidim njegove zenice, nič beločnic več nima, vsa zrkla so pokrita z rjavimi, drobno nasekljanimi zenicami, ki se naglo obračajo in vrtijo, vrtijo se tam notri v lobanji, medtem ko ves svet drsi tja dol.

48 Prosektor doktor Bukovski Josefu Erdmanu v prosekturi nekega januarskega dopoldneva leta devetnajsto osemtrideset: Avstrijski polkovni zdravnik dr. A. Weisbach je v obširni študiji pod naslovom Körpermessungen verschiedener Menschenrassen, ki je izšla v Berlinu davnega leta 1878, ugotovil izjemno zanimive stvari. Vsakega antropologa bi morale zanimati. Slišim, da se vi, dragi gospod, močno zanimate za antropologijo. Prosim vas, ali veste, da Židu udari žila 77-krat v minuti? Ne veste? Da vam to nič ne pomeni? Dragi moj gospod. Židom bije žila najhitreje! Bije jim hitreje kot komur koli: Slovanom 72-krat, Madžarom 70-krat, ubogim Romunom pa samo 64-krat.

Znano je, da imajo Židje orlovske nosove, znano je, da imajo širokost pleč neznatno v primeri z drugimi Evropejci, a to še ni nič. Bedro, dragi moj gospod, bedro! Bedro je pri Židih krajše celo od slovanskega bedra – 487 : 491. In tanjšje 287 : 297. Isto velja o obsegu krače, med kračo židovsko in kračo slovansko je razmerje 196:212! Sicer pa je najbolj zgovorna dolgost njihovega trupa: Avstrijski Žid ima 1632 mm, Slovak 1660, Čeh 1669, Francoz 1667, Italijan 1669, Rusin in Poljak 1673, Slovenec 1672, Hrvat 1692, Nemec 1680, Norvežan 1727.

Okončnice Židov so izjemno kratke. Ako Žid drži roki razpeti, je oddaljenost prstov navadno enaka dolgosti telesa, Kvečjemu 2,5 mm daljša, pogosto celo krajša. Pri Nežidih na Ruskem pa so našli celo 203 m diference, za toliko sta prsta rok, razpeta vsaksebi, dalje, kot je telesna višina.

Kaj moremo sklepati iz navedenih številk: Za težko delo in za vojaštvo so Židje že zaradi svojega anatomskega ustrujanja manj sposobni kot večina drugih narodov. Sicer pa imamo tudi o tem na voljo znanstvene podatke. Znanost, pred njo se ni mogoče skriti, to je resnica, ki ji ne more nihče uiti. Poglejte podatke. V času raziskave je bilo v avstrijski vojski vpisanih 874 078 mož. In kaj mislite, koliko je katera narodnost dala vojakov? Poglejte tabelo.

Preveč vojakov dajejo torej Nemci, Madžari, Čehi, Slovenci in Hrvatje, premalo pa Poljaki, Rusini, Srbi, Romuni in – kdo drug neki! – Židje. Židovski primanjkljaj je največji!

V vojaških upravnih zavodih je bilo tega leta 5,5 odst. Židov, Slovencev pa le 2,7 odstotka, prav tako je bilo več Židov v vojaških učilnih zavodih: 6,0 odst., Slovencev pa samo 2,3 odst. Zato pa je bilo tam, kjer so pravi bojevniki, namreč pri konjenici, Židov le 1,8, Slovencev pa 2,3 odstotka, pri topništvu je razlika še hujša: Židov 2,0, Slovencev 3,4 odstotka.

In tako sva, dragi gospod, s podatki dokazala, tako sva se skupaj prepričala, da do tega pojava zares ne moremo biti indiferentni. Pomanjkanje fizičnih sposobnosti, pomanjkanje poguma, strah pred smrtjo, odsotnost požrtvovalnosti, skrajna sebičnost, barantaštvo, perfidnost, fanatizem, bolestnost, intolerance, neproduktivnost, zahrbtnost in tako naprej, še bi vam lahko našteval lastnosti, ki grozijo evropskim ljudstvom, tudi najmanjšim. Da Slovencem Židje nič ne grozijo? Nestrpnost je v vašem glasu, govorite tako, kot bi

hotelj reči, da nam grozi nekdo drug. Da tega niste rekli? Kdo pravi, da je treba vsako stvar izreči? V neizrečenem je včasih več pomena kot v izrečenem. A jasno bi vam moralo biti, da je ta zaloga – oprostite, vaš odpor do mojega argumentiranja me sili v nekoliko ostrejša izrazila – da je to potuhnjeno in nevarno pleme, ki se je kot velikansko krdelo podgan, prosim, prosim, ne prekinjajte me, ki se je razlezlo po vsem svetu in ki je zlasti v Evropi izpodjedlo temelje zdravega duhovnega in gospodarskega življenja, s svojo prekanjenostjo in zvijačnostjo načelo družbo in človeka, njegove vrednote.

Ali vam je znan, recimo, podatek, da se Židov ni prijel kuga. Zato pa toliko pogosteje trebušne bolezni, hemoroidi, gobavost. Pravega vzroka ni mogel doslej nihče odkriti, prav gotovo je v tem nekaj nedorečenega, da ne rečem skrivnostnega. Za drugo ... no, mislim, da ni povsem neznan podatek, da so Židje precej nesnažni ljudje, že Mark Avrelij je vedel za to.

Židovstvo se vedno, neprenehoma in hitro množi. Židje ne poznajo samec in samic, niti celibata. Talmud jim veli ženitev, naj reče kdo, kar hoče, a množijo se nesorazmerno. Če mislim, da bi bilo treba takšno množitev zaustaviti? Da, tako mislim. Takšno množitev teh izdajalcev, teh glodavcev, teh nevarnih podgan je treba zaustaviti pri priči, ta hip, kajti jutri bo prepozno. Ne samo zaustaviti, nič ne kričim, kdo pravi, da kričim, ne samo zaustaviti, govorim samo, kar mislim, iztrebiti, dragi moj, iztrebiti!

Če sem si oddahnil? Nič si nisem oddahnil. Samo tole vam še povem, vam osebno to pravim: če ste res kak antropolog, če vas antropologija količkaj resno zanima, potem neahajte misliti in razglablјati o tistih kosmatih ženskah, o tistih amazonkah in divjih plemenih ali o čem že kar naprej govorite, rasnih vprašanј se lotite, kajti antropologija je

družbena veda, je vprašanje prihodnosti, je vprašanje ukrepov, ki jih bomo morali v imenu skupnega blagra sprejeti na tem področju na osnovi strogih znanstvenih izsledkov.

Noben Žid še ni ležal tukaj. A tole je prosekтура, dragi gospod, tukaj proučujejo človeško notranjost. Eno je znanost o rasah, drugo so bolna jetra. Eno je zastrupitev, drugo je bolna duša. Vaše zenice, gospod, vaše zenice so zelo razširjene. Nikar ne recite, niti enkrat več ne recite, da sem nor. To so znanstveno obdelani podatki. Vaše zenice, zakaj se naslanjate, ali vam je slabo? Nikar ne mislite, da je ves svet nor, vi pa razumni, poznam takšne primere, vaše zenice, gospod.

49 Spal sem ves popoldan in vso noč. Na prste sem računal, koliko ur sem spal. Hotel sem se obriti, a zmanjkalo mi je mila za britje. Tudi britvica je bila v tako slabem stanju, da nisem mogel tvegati. Z razrezanim in zaflikanim obrazom pač ne bom hodil po svetu. Naj reče Glavina, kar hoče. On se vsako jutro brije tako močno, da si ostrga kožo. Zahtevali so, naj poravnam račune. Samo trenutek, sem rekel, samo trenutek še počakajte. Kako trenutek? so vprašali. Samo še nekaj dni, potem poravnam račune in odpotujem. Bil sem zbran in zdrav in trezen in mislil sem, da je ves drseči svet, vsaj ta kos sveta, na katerim leži tole mesto, manj trden, kakor sem jaz s svojim zdravjem in treznostjo. Potem sem hodil naokrog, spet sem bil v cerkvi na visokem rečnem bregu, v Jožefovi cerkvi. Iskal sem Glavino in Fedjatina, nisem ju našel, spet sem hodil naokrog, dokler nisem srečal tri-
ste ženske.

Liselotte me je potegnila s seboj. Vi ste res na psu, je rekla, zakaj se vendar ne obrijete. Saj se boste obrili, kajne, da se boste, je brenčala okrog mene, jaz pa sem kar prikimal. Če

bi mi bila takoj rekla, kar mi je rekla pozneje, najbrž nikoli ne bi bil šel in marsikaj bi mi bilo prihranjeno. Tako pa mi je vse med potjo, tik pred njihovo vilo, rekla: Veste, gospod Fedman, mi mislimo o vas vse najboljše.

– A tako? sem rekel kar tako.

– Tako, ja, mi nismo kakor oni, s katerimi ste se doslej družili in so vas tako grdo pustili na cesti, je rekla.

– Tondichter misli tako, sem rekel.

– Kdo?

– Tondichter.

– A, naš genij, je veselo vzkliznila. Seveda on misli tako in mi vsi, je rekla, mi nikogar ne pustimo na cedilu. Zavrženi in pozabljeni, vsi so dobrodošli v naših vrstah.

Hotel sem reči, da se ne čutim ne zavrženega, ne pozabljenega, ne potrebnega odrešenja, da grem nazaj s Fedjatinom in Glavino pit, ampak sam ne vem, zakaj nisem vsega tega rekel. Bila je tako prijazna, čeprav je govorila tako strašne neumnosti in čeprav sem se spomnil, da ti ljudje celo duše kupujejo, kakor so govorili med orientalskimi preprošami, čeprav tam tudi Židov niso marali, in navsezadnje ves nori svet govori same norosti, sem si mislil, in bila sva tik pred hišo in sem pač vstopil. Ona pa je že v hodniku žvrgolela, da njihov genij, njihov Tondichter, ki je sicer, kot ste opazili, nekam drugam preveč nagnjen, a vsi geniji so malce drugačni, kajne, ona pa je še tam kar žvrkljala s svojim zvonkim glasom, da sem po mnenju njihovega Tondichterja učen človek, čeprav sem se v zadnjem času zapustil, a vse to so majhne, tako rekoč kozmetične napake, in prijateljstvo takšnega moža, kot sem jaz, znajo ceniti, pa saj, ko se boste obrili in nekoliko uredili, kajne?

Zakaj neki me cenijo, sem pomislil, kaj pa oni vejo o meni, kakšne moje lastnosti naj bi vendar cenili, kakšno moje znanje? Toda kmalu izvem, da oni vejo več, kot si jaz

sploh lahko mislim. Oni vejo celo to, kaj sem govoril v družbi inženirja Samse in njegovih, oni vejo, da imam zelo strpne nazore o narodnem vprašanju, zelo miroljubne poglede na socialni boj, na razlike med razredi in rasami, da sem velik poznavalec okultizma in antropologije in da se brez potrebe delam skromnega in nepomembnega človeka, slučajnega prišleka, tako rekoč. Samo o Margeriti ne vejo nič, ali pa tega iz njim prirodne taktosti, ki je neodtujljiv del njihovega narodnega značaja, ne omenijo. Vejo tudi to, da sem zašel v finančne težave, in mi lahko pomagajo s kakšno zaposlitvijo, če se nameravam tukaj ustaliti, če ne, pa tudi s posojilom.

Vse to poslušam in kimam in se zahvaljujem, ko mi Ggb. nataka vino iz svojih vinogradov. Cenjena vina, odlična vina, v Nemčijo jih izvažajo, tam je utrjen sloves spodnještajerskih vin.

Bil sem nekoliko pijan, z Glavino sva spila poprej nekaj kozarcev žganja. Liselotte se mi je smehljala in me vpraševala, ali želim kavo. Morda je menila, da sem že preveč okej in da kavo potrebujem. Zaprotil sem torej za kavo, toda streznil sem se tudi brez nje.

Tule, se je nenadoma zresnil Ggb., tule stojite na nemških kulturnih tleh. Z nogo (noga je bila v mehku, visokem copatu) je udaril ob tla: Deutscher Kulturboden. Za mojim hrbtom je v omari zažvenketalo. Liselotte je prinesla kavne skodelice in razločno sem čutil, da je tam zadaj za menoj Ggb.-ju dajala nekakšna znamenja. Ggb. se je spet zasmel. Menda ne bomo tajili, kaj smo, je rekel, in ne vem, ali je bilo to namenjeno meni ali Liselotte. Vstal je in me popeljal na okrog po veliki dnevni sobi. Držal me je pod roko in zdaj sem od blizu videl tiste slike na stenah. Nekakšni brkati ljudje s tropskimi čeladami na glavah. Deutsch Südwestafrika, je ljubeznivo pojasnil. Druga slika: pozdrav nemški zastavi v Kamerunu. Tretja: strumna skupina uniformiranih mladih

moških stopa po ulici. Strumno stopa, a vrsta je neurejena, družinska: Kaiser Wilhelm II. in njegovi sinovi. Mladi, lepi, odlični možje: kronski princ Friedrich Wilhelm, princ Oscar, princ August Wilhelm, princ Adalbert, princ Friedrich, na čelu pa starec z moškimi pogledom, korakom. Ploden možak, sem pripomnil. Ggb. me je pogledal, kakor da bi hotel odkriti v moji pripombi kaj posmehljivega, toda jaz sem čisto resno mislil. Moč, korak, ambicija, volja, vse je na tej sliki, se je smehljaj Ggb.

Z mehko ocopatenima nogama je nekajkrat udaril ob tla, zabrundal nekaj, kar je bilo podobno himni ali koračnici, z roko pa si je dajal takt, udarjajoč po robu naslonjača.

50 Težave Leopolda Markonija starejšega s sinom Leopoldom Markonijem mlajšim so se začele tisti hip, ko bi se moral sin začeti po vseh očetovih računih spreminjati iz mladeniča v moža. Šolske neuspehe mu je sicer odpuščal, saj je dobro vedel, da je šola samo šola, ne pa šola za življenje, da je prava šola za življenje življenje samo, se pravi prijateljstvo, šport, vojaščina, trgovanje, tudi kakšna kurba navsezadnje, če je zdrava in ne preveč nadležna. Dolgo mu je odpuščal tudi njegove vse preveč otročje izbruhe trme pa ljubezen do peke tistih zoprnih keksov, ki jih je njegova Liselotte neprestano valjala skupaj s kuharico. Ni mogel razumeti, zakaj njegov sin, ki bo moral nekega dne prevzeti vse, kar je on postavil, visi tam v kuhinji in zakaj je njegova postrelja polna drobtin od zdrobljenih keksov, ki si jih je še ponoči tlačil v usta. A vse to in marsikaj drugega mu je odpustil, ker je bil prepričan, da se bo v nekem hipu, takrat ko bo fant dozorel, vse spremenilo. Toda nenadoma je začel z grozo razpoznavati razliko med svojim edinim sinom in njegovimi vrstniki, ki so postajali odločni možje in trdi nasledniki

svojih očetov. Leopold Markoni mlajši je bil drugačen. Ni znal odločno odgovoriti na vprašanje, ki mu ga je zastavil oče ali kdo od gostov. Ni znal pogledati v oči. Ni znal strisniti roke. Ni znal obrestnega računa. Ni igral nogometa. Ni imel jasnega glasu in odločne hoje. Ni hotel pomagati v trgovini. Ni se rad vozil v vinograde. Ni bil odločen, močan in prebrisan. Ni bil podoben očetu. Zapiral se je v svojo sobo. Jedel kekse v postelji.

Leopoldu Markoniju starejšemu je postalo jasno, da med Špartanci takšen mladenič že kot otrok sploh ne bi preživel. Okolje in čas, v katerem živimo, je večkrat dejal na sestankih kulturne zveze ali kulturbunda, terjata od nas špartanskega duha. To pač ni, enostavno povedano, čas za kekse.

Globoko v sebi pa je Ggb. nosil bolečino, o kateri ni nikomur govoril. Ta bolečina je glodala v srcu in rjovela tam notri v prsih kakšno noč, ko tja do jutra ni mogel zatisniti očesa. Dobro je vedel, da se je tistega devetnajstega leta plazil po cestnem tlaku samo zato, ker pred zares odločnimi dejanji začuti v želodcu silno praznino, hladen pot na čelu in drhtavico v koljenih. Dobro je vedel, da takrat ni mogel premagati nekega prekletega prestrašenega zlobca v sebi, in groza ga je bilo ob misli, da je njegov sin z vsem bitjem podedoval to njegovo lastnost. V njem se je pojavila samo nekajkrat v življenju, žal ravno pred umazanim kmetom v zmečkani uniformi, bila je občasna in komaj omembe vredna, v njegovem sinu pa se kaže na nenavadno močan način.

Zato se je odločil, da mora nekaj storiti. Odločil se je, da bo sina, kakršen pač je, po špartansko vrgel v vodo in naj plava, kakor ve in zmore. Prijavil ga je na taborjenje, kjer so špartanske mladce vzgajali v duhu L. Schlageterja in H. Wessla, kjer so jih prežemali z moškostjo, odločnostjo in tudi s poslanstvom, ki jih čaka. To niso bila običajna taborjenja, bila so tovariška, a trda, malone vojaška šola življenja. Toda

poročilo, ki mu ga je prinesel njegov stari prijatelj iz kulturne zveze, je bilo žalostno: fant se ne druži z vrstniki, zaprt je vase, zadnji vstaja, ne zna pospraviti postelje na črto, nespreten, počasen, odsoten, nemara tudi nekoliko len. Besede, ki jih je poslušal Ggb., so padale trdo, kakor kamni, pa čeprav so bile izrečene s prijateljskim tonom in prizanesljivo. Naslednji udarec je prišel še isto jesen. Leopold Markoni je prihajal s službenega potovanja. Ko je stopil z vlaka, je videl množico ljudi, godbo na pihala, znane mestne veljake. Nejevoljno se je premikal skozi gnečo, ko je nenadoma ugledal med skupino mladincev svojega sina, Leopolda Markonija mlajšega. Stal je pod transparentom z velikim napisom: *Srce našega mesta utriplje za bratski češkoslovaški narod!* Ggb.-ju se je zamegilo pred očmi. Tako je torej to in zato je tako. S težavo je premagal tisto znano praznino v želodcu in sam ni vedel, kdaj je stopil k fantu, ki je imel nekoliko temen obraz in poteze, ki so spominjale na poteze Leopolda Markonija starejšega. Sam ni vedel, kdaj je zamahnil po tem znanim obrazu, da je glasno plosnilo in da se je obraz razpočel v presenečeno in začudeno masko. Pograbil ga je za suknič in ga vsega rdečega odvlekel s postaje. Toda, kar je bilo najhujše, njegov sin ni šel na postajo, ker je tako hotel, ampak ker je moral, ker je tam neki slovanofilski šomošter tako ukazal. To je bilo, da je kar sklonil glavo in šel in si pri tem niti ni nič svojega mislil, ne za ne proti, to je bilo najhujše. Oba Markonija, oče in sin, tisto noč nista spala. Vsak v svoji sobi sta gledala v strop in tiho sovražila.

To je bila prva klofuta.

51 Liselotte nama je ljubeznivo natočila kavo, jaz pa sem neprevidno dejal, da bi bila ta kajzerjeva družina bolj simpatična, ko bi bili na sliki brez uniform, vsaj sinovi.

- Brez uniform? je zaskrbljeno vprašal Ggb.
- Takole, v civilnih oblekah, bolj sproščeno bi bilo videti, sem rekel.
- Vi ne marate uniform? je še bolj zaskrbljeno vprašal Leopold Markoni. Ali ni niste bili pri vojakah?
- Nisem mu odgovoril, pač pa sem rekel, da sem po pričanju nekakšen pacifist.
- Zdaj se je Ggb. do kraja zresnil. Zajel je sapo, kakor da se pripravljala na zelo dolgo trajen in argumentiran pomenek.
- Veste, je rekel, jaz imam opravke s praktičnimi stvarmi. Zato se zanašam na precizne definicije. Ne govorim rad tjavdan. Svoje znanje črpam iz leksikonov, in naši so, to boste morali priznati, najpreciznejši na svetu. Ta leksikon, je rekel in stopil v sosednji prostor, ta leksikon ima, to sem pričnan, odgovor tudi na vaše stališče, je rekel, ko se je vrnil s tihimi koraki v svojih mehkih copatih.
- Liselotte, je zaklical, kajti Liselotte je v kuhinji pripravljala nekaj za gosta, Liselotte, kje so moja očala.
- Liselotte je prišla s krožnikom, polnim keksov, v rokah.
- Hvali se s svojim redom, je rekla karajoče domače, je pa tudi tako pozabljiv. Stopila je v tisto sobo, kjer so bili leksikoni in očitno tudi Ggb.-jeva očala. Podržala jih je proti luči in jih skrbno obrisala.
- Ggb. je dolgo listal po knjigi.
- Aha, tukaj, je potem rekel. In prebral.
- Pacifizem. Mirovno gibanje. Mirovno gibanje je podnarekovaji, prosim, je dejal. Mirovno gibanje z utopičnim ciljem večnega miru, ki z zdravo mirovno voljo ...
- Rekel sem, da nisem pripadnik gibanja, da pač ... svoje o vojakah ... in uniformah.
- Čakajte, čakajte, je rekel Ggb. Zdravo mirovno voljo, je nadaljeval, ki je sama sebi namen, močno pretirava. Tukaj piše v oklepaju, je dejal, v oklepaju piše: v osnovni odklanjan-

je vojaške službe. In imamo še naprej, je rekel, zdaj sva pri vas. Pacifist: pripadnik pacifizma, v osnovi nasprotnik vojne, po večini v korist mednarodnih idej. Pacifist odklanja, da bi svoje življenje zastavil za čast in svobodo svojega ljudstva. Negermanski pacifizem, ki ogroža ljudsko varnost in enotnost, nacionalsocializem najostreje odklanja.

52 Fedjatin, ta ima nekaj preroškega v sebi. Včasih se mi zdi, da me je kratko malo hipnotiziral. Skušam si pojasniti. Skušam si dopovedati, da ne more imeti nobene moči nad menoj, če ne sledim njegovemu duševnemu toku, če ne sledim kakšni podzavestno avtomatični reakciji, če ne pristanim na razcep, na nič, kar lahko vodi v hipnotično disociacijo zavesti.

Ampak nič ne pomaga, ko pa vidim, da je ta človek neprenehno v nekem transu.

On ima sam s seboj te težave, pred čim se naj torej brani. Ampak nalezljiva je ta groza, ki jo nosi v sebi. Nič mi ne more s svojim, z izključno svojim somnambulnim stanjem.

Ampak nemara gre ravno za to, da on tega, kar je v njem, nikomur ne vsiljuje, nič nasilnega ne stori.

Neke strašne podobe so kratko malo v njem in dovolj je, da to več, čisto dovolj, da začnejo zlagoma prehajati vate. Imputiral bom to idiosinkrazijo.

Sanjalo se mi je, da imajo vsi jajčaste glave. Inženir, Marjerita, plešec, njegova žena, Bussolin in vse njihove svilene in svilnate prijateljice, ki prihajajo tja. Stali so naokrog med orientalskimi preprogami in nekaj so govorili. Sprva nisem nič razumel. Glave so se jim kar daljšale in daljšale. Potem sem razločil posamezne besede, govorili so o brahikefalih in dolihokefalih. Resno ugovarjam, je rekel Bussolin, medtem ko se mu je glava daljšala, 41 odstotkov mezo- in 14 odstot-

kov brahi, je rekel. Glave pa so se jim še kar daljšale, čez čas so bile tako velike, tako dolge, kot njihovi trupi. Zdravnik je držal Marjetico za drobno ročico. Živčni center, je rekel, žila udari 70-krat v minuti. Žila udari. Tudi oči in usta in nosovi, vse je bilo tako razpotegnjeno. Tako je bilo, sem ugotovil, razmerje tretjinsko: 1/3 noge, 1/3 trup, 1/3 glava. Tako je bilo, kakor če pek pograbi testo in ga potegne narazen. Kot bi nevidna sila prijemala za njihove glave in jih vlekla navzgor in navzdol. Jajčeglavci so govorili: indeks tri, indeks tri. Potem so se ozrli v kot in umolkni. Iz teme je v krog svetlobe stopil Fedjatin. Vsi so ga začudeno gledali, kakor da ima on kak drug indeks in ne tri, kakor da njemu žila drugače udari. In Fedjatin je potem zares nenadoma rekel: jaz pač nimam indeksa tri.

Živeti bi bilo treba samo podnevi. Moje nočno življenje postaja prav neznosno, vsaj tisto med spanjem. Še zdaj se spominjam sanj o Jaroslavu, kako je krvavo padel tja med zdrobljeno steklovinno, med laboratorijsko opremo, kako so se vanj zadirali koščki stekla, epruvete in cevčice. Sreča je, ker imam Gretico in Katico. Zadnji čas sta zaskrbljeni zame. Pripravili sta se na moj obisk. Nekaj časa sta molčali, kakor pred neurjem. Potem je Katica zahtevala, naj vendar malo poskrbim zase. Naj si najdem kakšno delo ali pa naj že enkrat pokličem tistega Čeha, tistega Jaroslava. Tistega, ki se piše tako, kot se reče po slovensko srečni. Štastny, sem rekel. Saj ni važno, je rekla Katica, važno je, da preveč pijem in posedam po beznicah. Gretica je rekla, da sem imel včasih tako lepo speglane hlače, kakšen pa zdaj hodim naokrog, naj se kar pogledam. Zdaj imam take hlače kot kak žendarm, ki mu visijo dol zadaj tja do kolen na riti. Užajljeno sem molčal, potem pa sta mi začeli nekoliko ljubeznivo prigovarjati. Katica je šlo kar nekoliko na jok. Gretica pa me je potem primorala, da sem slekel hlače. Sedel sem v gatah in gledal, kako

mi Katica lika hlače. Še suknič mi je skrtačila. Hlače sem oblekel še nekoliko vlažne in tople od likalnika. Vse sem počel samodejno. Na koncu sem si izposodil nekaj denarja in šel iskat Glavino. Ni ga bilo. Spet se potika kje s tistimi brezposelnimi in odpuščenimi tipi in kuje kakšne maščevalne naklepe. Ali pa nemara kje sedi z mladim Markonijem, (ggb.-jevim naslednikom, s tihim mladeničem, ki ima praga-sto obleko in temen obraz.

53 Po taborjenju pri Plitviških jezerih, kjer so mladi tovariši reševali in se urili v znamenju gesla *Naš narod mora živeti, tudi če moramo mi za to umreti*, je Leopold Markoni starejši dvignil roke od svojega sina. Še prej pa, drugič, nani. Pravzaprav je šele jeseni izvedel, kaj se je zgodilo. Leopold Markoni mlajši se je vrnil s taborjenja sicer zdravo zagorel, a tih in odljuden, kot ni bil še nikoli. Po večerji je hodil z doma in trmasto molčal, kadar so hoteli kaj izvleči iz njega, kaj o taborjenju ali o njegovih tovariših, s katerimi se družil, kadar je zdoma. Jedel je malo, z izjemo domačih keksov, ki si jih je še naprej nosil v sobo, kakor da bi hotel očetu nalašč kljubovati. Tako je bilo do jeseni, konec septembra pa se je pri Leopoldu Markoniju starejšemu oglasil njegov prijatelj iz kulturne zveze, ki je nadzoroval taborjenje. Hotel je odkrito in moško besedo. Markoni je bil zmeraj za takšno besedo. Povedati mu mora, da so njegovega sina odpustili s taborjenja, dva dni pred koncem, zaradi številnih prekrškov. Ggb. je molčal.

– Tvoj sin, je rekel prijatelj, ni za te stvari.

Ggb. je hotel vedeti za vzrok odpustitve.

– Fant ni strumen, je rekel prijatelj, nima prave strumnosti. Leopold Markoni je dejal, da to ne more biti razlog, to se da popraviti, privzgojiti.

– Ni samo to, je rekel prijatelj iz kulturne zveze, Poldi je na taborjenju ukradel nož svojemu tovarišu v šotoru. Spravil ga je pod slamnjačo.

Ggb. se je trdneje prijel za rob naslanjača.

– In poleg tega, je neusmiljeno nadaljeval prijatelj, je ne koliko strahopeten.

Ggb.-ju se je zameglilo pred očmi.

– Neko noč je taborna straža ujela Poldija v kuhinji. Mislili so, da se je tja noter prikradla kakšna žival. Toda našli so Poldija, ki je v temi sedel za mizo in jedel. Prekršek ni tako hud, če pomisliš, da je bil fant morda lačen, toda njegovi tovariši so menili, da je tak človek v nevarnejših okoliščinah sposoben še za kaj drugega. Kdor odjeda hrano svojim tovarišem, na skrivaj in ponoči, tak je sposoben tudi sabotirati, da ne rečem dezertirati.

Ggb. je hotel vedeti, kaj je jedel.

– Kekse, je rekel prijatelj, kekse. Drugo jutro so ga po dviganju zastave postavili pred četo in vodja mu je povedal nekaj trdih vojaških besed. Vodja je njegov vrstnik in to je bilo potrebno. In takrat je fant prdnil. Ne rečem, da od strahu, toda tako je bilo videti, se pravi slišati.

– Kaj je? je vprašal Ggb., ki ni več čisto dobro razumel tega, kar mu pripoveduje prijatelj iz kulturne zveze.

– Prdnil je, dvanaajstkrat je prdnil. Bila je popolna tišina in nekateri so štel.

– Torej je prdel, je rekel Ggb. jezno in ves rdeč v glavo, ne pa prdnil.

– Razumem, da se ti zdi vse skupaj abotno, in mogoče resni omembe vredno, toda takrat je to povzročilo ... lahko si predstavjaš, kako je bilo. In komentar, ki so ga špartanski fantje takoj po razpustu zbora, ki se ni mogel nadaljevati zaradi strašnega smejanja, komentar je bil jasen: komur se zgodi to, kadar nanj zavpije vodja, se mu bo zgodilo še kaj huj-

sega, ko bo treba na juriš skozi žične ovire. Poldi pa se ni potrudil, da bi popravil slabi vtis, nasprotno, začel je zlobno nasprotovati disciplini, še enkrat je ukradel isti nož in tudi takoj priznal, da ga je ukradel, ni hotel v zbor, izmikal se je dolžnostim in potem smo ga pač odpustili.

– Odpustili, je rekel Leopold Markoni starejši.

– Odpustili, je rekel prijatelj iz kulturne zveze.

Poklical je sina in ga mahnil takoj, ko je stopil skozi vrata. Ggb. je dobro vedel, da v tem udarcu ni bilo prave jeze. Če je je bilo kaj, je veljala njegovemu prijatelju iz kulturne zveze. Ta klofuta je bila prej stvar principa kot česa drugega. Toda za Leopolda Markonija mlajšega je bila to že druga javna klofuta.

V naslednjih letih je Leopold Markoni mlajši končal trgovsko šolo. Kadar je potreboval denar, je nekoliko delal pri očetu. V resnici je bilo to bolj poredko, kajti mladi mož je našel še druge možnosti za zaslužek. Odselil se je od doma, kupil si je progasto obleko in srebrno cigaretno dozo. Oče se ni več ukvarjal z njim, pomenkom o svojem sinu se je izogibal. Kadar ga je videl v kuhinji z materjo, je odšel v svojo sobo ali v trgovino. Tu in tam sta spregovorila nekaj besed. Ggb. je čutil odpor do svojega sina in ponoči mu je bilo bridko pri srcu, kadar je mislil, da bi bilo treba nekaj storiti, a je hkrati vedel, da se ne da nič storiti. Leopold Markoni starejši ni bil slab človek. Naredil je pravzaprav eno samo napako.

Nič ni ukrenil za to, da bi postal sin povsem navaden trgovec. Hotel je, da bi bil sin pogumen, da bi znal sovražiti in da se ne bi nikoli plazil po tleh pred pijanim hlapcem, pa čeprav bi ga hlapec ustrelil ali preluknjal z bajonetom. In kaj more za to, če je od vseh slik najraje imel tisto, na kateri stopa Kaiser Wilhelm II. v zlitikani in bleščeči uniformi s svojimi sinovi.

54 Trafikant, moj sosed s Kralja Petra trga, ki časopise tudi bere, ne le prodaja, mi je s prstom pokazal novico. Moral sem se smejati.

In kje smo zdaj? Ali smo res pred izbruhom krvave svetovne vojne, kakor napoveduje tibetanski »veliki papež«? Takšne smešne prerokbe trošijo po svetu razni čudaki in koristolovci, odkar svet stoji. Najprej bo japonsko-ruska vojna, potem bosta obe armadi običali v turkeštanskem pesku in obe bosta izčrpani in potem bosta sklenili mir, v zaledju pa bosta vzpostavili red le z največjimi žrtvami. Veliki lama je to povedal v templju čudežev, v mestu Peilingsmianu. Končno zabaven dan, ne samo v trafiki, tudi pri G. in K.

Spet sem bil pri Katici in Gretici. Katica mi je zašila gumbe. Ležal sem na kavču v kuhinji in Gretica je skuhalo kavo. Gretica me je presenetila, ko je rekla, da ona že ni vindiš, da je ona Nemka. Kako, sem rekel, pa saj ne znaš skoraj nič nemško. Je rekla, da so ji povedali, da to sploh ni važno, važno je, kaj čutiš, da si. Kdo ti je to povedal? sem vprašal. Ni hotela povedati. Ja, pa kako, saj sta sestri, Katica pa ni Nemka. Ona naj bo, kar hoče, je rekla Gretica, ampak jaz sem prava Nemka. Mojster, ki je tudi pravi Nemec, jo ima rad zaradi tega. Torej ji je on to povedal? Ni, ni ji on tega povedal in naj je ne vprašujem, ker ne bo povedala, kdo ji je to povedal. Kaj pa Katica pravi k temu? Katica pokaže s prstom na sence in povrta. Gretica se razburi in pravi, da ona lahko kar govori, ko ji tisti davkar, pri katerem pospravlja, tisti Čič pri-morski, zmeraj kaj tveze proti Nemcem, kot da so Nemci kakšni Cigani ali Židje. Gospodje v tem mestu so samo Nemci in Čehi, vse drugo pa je gmajnfolk. Kaj pa je Pristovšek, je rekla Katica, ki ti je zadnjič prinesel rože in liker, boš zanj tudi to rekla. Pristovšek je že gospod, je rekla Gretica, pusti ti njega. Pa saj to pravim, je rekla, tudi Slovenec je lahko gospod. Gretica pa se ni data, iz svoje polnilnice brivskih vodiv

je znala tudi neke verze v nemščini: die Slowenen und die Serben müssen alle, alle sterben. A Srbi tudi niso gospodje? sem vprašal. Srbi tudi ne in Poljaki ne. Srbi se dajo podkupovati, Poljaki pa kradejo in so tako ali tako napol Židje. Začelo me je zanimati. Kaj pa Italijani? sem vprašal. Malo je premissijevala. Italijani pa so babjeki. Katica se je smejala. In Hrvati? Hrvati zmeraj delajo kakšen kraval, je rekla Gretica. So pa zato katoliki, je dejala Katica. Takšni katoliki, je zaničljivo zamahnila z roko Gretica. Ni povedala, kakšni. S Francozi ni imela opravka in je ne zanima, kajti francoski poljub je nehi-giensi, kaj se pa to pravi, da ti potisne jezik v usta. Amerikanci pa so bogati, čeprav človek lahko pride od tam tudi hud revež in zgaran od rudnika. Rusi so komunisti in ne poznajo zakona, vsi počez se ženijo. Madžari jejo česen in smrdijo po česnu. Papriko, sem jo popravil. No, pa papriko, je rekla Gretica, saj je vse en drek. Turki, se je sramežljivo hitala Katica, Turki so obrezani. Ona že ve, je rekla Gretica. Je bil zadnjič tu en Turek iz Bosne. Katica je bila užaljena. Kaj potem, če je bil, je rekla, tepih sem kupila od njega. Kupila, ja, je rekla Gretica. Ja, kupila, je rekla Katica. Gretica je samo pihnila skozi nos. Katici ni bilo dovolj, ker je Gretica molčala in ker je samo pihnila skozi nos, bila je prizadeta. Pristovšek pa ti je dal liker kar tako, ne, je rekla. Gretica je stisnila ustnice. Ti boš meni govorila, je siknila skozi zobe, ti. Vstal sem s kavča, kajti v tem prostoru je zrak postajal že nekoliko preveč naelektren. Šel sem h Katici in jo prijel čez ramena. Gretici pa sem pomežiknil.

Potem smo pili Pristovškov liker in se pogovarjali o raznih narodih.

Za sosednjimi vrati je pokašljeval tuberkulozni bolnik.

Vse pogosteje hodim k njima. Nemara tudi zato, da se lahko ustavim pred tistimi vrati. Ne morem pomagati, zmeraj mi

srce hitreje udari, kadar grem po vlažnih stopnicah, med tistimi stenami, polnimi črnih madežev. Stojim pred vrati in poslušam otroški vrišč in prepire novih najemnikov, ki so zasedli stanovanje. Kakšnih deset ljudi mora živeti tam notri. Že po tem sodim, ker je stranišče neprestano zasedeno in se Katica in Gretica zavoljo tega močno pritožujeta. Toliko ljudi zdaj diha v natrpanem stanovanju, prej sva bila notri sama in bilo je tiho, da je slehera beseda zavznela med stenami. Sneg se je talil na oknih in slišati je bilo šumenje vode, ki se je stekala v zlebove.

55 Vsa dolga leta bo tisti tuberkulozni bolnik pokashijsel v sosednji sobi in marsikoga, ki ga te leta 1938 odpisal kot devetinosemdesetega, bo preživel. Vsa dolga leta bo poslušal šumenje, smeh in glasne pogovore v sosednjem stanovanju, neznosno prešuštvovanje, škripajoči gramofon in poke odčepljenih butelj. Vsa dolga leta bo poslušal pogovore o zlikanih hlačah, šuštenje in šepetanje in škripanje postelj. Toda ko bo odšel zadnji Nemeč in bo prišel prvi oznovec v zlikani uniformi, mu bo vsega dovolj. Nekega majskega večera bo stopil na gank in začel tja dol na dvorišče kričati v hrbet Gretici, ki bo tedaj zlivala umazano vodo v kanal. Vsa vrata dvoriščnih stanovanj se bodo odprla in leseni hodnik zgoraj bo poln ljudi in glasnih pomenkov. Pritekla bo Grudnovka in bo Gretico sunila s tako silo, da bo voda pljusnila po njenem svilenem krilu in bo ob naslednjem sunku tudi padla čez svoj čeber tja v svojo umazano vodo.

– Švabska kurba švabska kurba! bo zakričala Grudnovka in iz dvoriščnih stanovanj in zgoraj z ganka, od vseh strani bo zavreščalo in zakričalo, da bo Gretici zledenela kri v žilah. Grudnovka jo bo pograbila za lase, toda Gretica jo bo z vso močjo sunila v trebuh. Tedaj bosta pritekla dva moška in

jo prijela za roke. Tebecejevec pa bo zgoraj na ganku, med vse hujšim pokashijsenjem, kričal:

– Sem z njo, gor z njo, gestapovsko kurbo!

Moška jo bosta vlekla po tleh in po stopnicah, Grudnovka pa bo slepo tolkla po njej, kamor bo padlo. Za vse parfume, za vse svilene bluze, za vse klobuke, likerje in gramofone, za vse nakaznice, ki sta jih delili z obema rokama in jih poniževali, ker so jedli njuno prikurbano maslo, njuno meso, njun sladkor. Moška jo bosta vlekla gor po stopnicah na leseni hodnik, kjer bo jokala in razbijala po vratih Katica, zaklenjena v stranišče. Tebecejevec bo tekel v stanovanje in se v tistem hipu, ko bodo Gretico privlekli gor, vrnil s škarjami. Prijel jo bo za lase in z nenavadno močjo, ki jo bo tako bolnemu in sključenemu človeku težko pripisati, nagnil njeno glavo čez ograjo. Z drugo roko bo zarezal v njene lase, da bodo v gostih kosmih padali na dvorišče. Nanje bo cankala kri, ki bo Gretici nezadržno tekla iz nosu. Katica pa bo razbijala po straniščnih vratih še dolgo potem, ko bo kričanje in ploskanje pojenjalo, ko se bodo vsi umaknili v stanovanja in bo v tisto tišino slišati samo še Gretičino hipanje in udarce po lesenih vratih.

56 Smo pa kot Sveti trije kraji, je rekel Glavina, ko smo sedeli ob litru vina. Namreč on, Fedjatin in jaz. Res smo zadnje čase pogosto skupaj. Sedemo v kak kot in jaz naročim vino, onadva pa žganje. Tudi Glavina včasih pije vino, Fedjatin pa zmeraj samo žganje. Gledamo skozi oblake dima ljudi, ki prihajajo, v glavnem samo moški ali pa včasih kakšne ženske dvomljive vrednosti. Glavina pozna veliko ljudi, marsikoga pozdravi, včasih celo kdo prisede. Midva s Fedjatinom večji del molčiva. Kadar Fedjatin popije veliko žganja, začne sam s seboj govoriti po rusko in kriliti pred seboj z ro-

kami. Nemara bi v svojih krajih kdaj koga v takem razpoloženju, ko govori monotono nekaj, kar je podobno urotivenim obrazcem, celo presumil. Tukaj pa se nihče prav ne zmeni zanj. Pred dnevi smo pili šmarnico. Nevarno pijačo, ki vsebuje metilni alkohol, smo pili v neki baraki, kjer stanuje Glavina. Kraj se imenuje Abesinija. Tako sedimo Sveti trije kralji, čeprav smo vsemu drugemu bolj podobni kot kraljem. Glavina čaka na novo zaposlitev, jaz na Jaroslava, Fedjatina pa na Odršeniška. Dovolj razlogov, da smo skupaj. Sicer pa: s kom naj sedem? Oni se me izogibljejo. Še Ggb.-jeva Lise-lotte se me je zadnjič v velikem loku ognila. Nekako vseeno mi je. Rad bi videl Margerito, priznam, samo videl bi jo rad. Dvomim, da bi ona hotela videti mene. A ko bi me hotela – prav gotovo je zastražena z Bussolinom in njegovimi spletičnami in mogočno zdravnikovo ženo: *Veste, ona se učasih tako čudno obnaša.*

Velikokrat mislim nanjo, spomnim se stvari, ki jih poprej, ko sva bila skupaj, sploh nisem opazil.

Tako sedimo, pijemo in čakamo.

Pijemo, čakamo in sedimo.

Sedimo, čakamo in pijemo.

A v nekem hipu, ne morem natančno določiti, ali je bilo sredi dneva ali je bil večer, v nekem hipu me je spet silovito obšel tisti znani čudni občutek, da ta kos sveta nekam drsi. Bil sem v hipu trezen in vedel sem, da to ni od pijače. Vedel sem, da vse skupaj, ta gostilna in mi trije in vse, kar je na mizi, in vsi ti ljudje, vse skupaj se nalahno in počasi premika nekam navzdol, tja proti reki. Stal sem sredi travnika, pokritega s snegom, in svet pod nogami se je zlagoma in zanesljivo pomikal navzdol. Bil sem tu in hkrati na travniku in hkrati na prosekuri in vse je polzelo po bregu navzdol. Vstal sem in se prijel za podboje vrat. Potem sem se znašel na ulici in svet je bil tukaj ozko pritisnjen ob moja ramena, pročelja hiš

so bila na obeh straneh čisto blizu. Ulica je tekla navzdol, jaz pa sem z naglimi koraki stopil navzgor, proti Glavnemu trgu. Čutil sem, da nikamor ne pridem, da ulica teče navzdol in jaz navzgor in da se mi tako zelo spodnika pod nogami, da ne bom nikamor prišel. Toda potem sem prišel. Na tisto veliko ploščad sem stopil in videl sem, kako roka kužnega znamenja sega visoko proti nebu in se počasi nagiblje proti premikajočemu se cestnemu tlaku. Oprijel sem se za železno ograjo na drugi strani. Odrinil sem železna vrata in se znašel na kamnitem dvorišču. Na koncu kamnitega dvorišča so bila rahlo priprta lesena vrata in skozi njih sem stopil. Nenadoma sem se znašel sredi velike cerkvene ladje.

57 Iz oken pod visokimi oboki je v notranjost lila medla svetloba. Visoke in temne podobe nekakšnih svetniških slikarjev so segale od tal pa tja do oken pod obokanim stropom, bile so temne in zastrte, kajti čeznje je lila slabotna in razpršena zimska svetloba. Naslonil sem se na hladni stebel in si z blagoslovljeno vodo iz kamnitega kropilnika omočil ves obraz. Znani občutek ni odnehal. Ravnovesje sveta je bilo porušeno in nekje zadaj v glavi, tudi v prsih, tudi v ramenih, povsod sem čutil, kako se giblje in premika svet, kako me od tega nejasnega čutja obliva hladna slabost. Stopil sem korak naprej in po sredi premikajoče se cerkvene ladje. Drsel je naprej, zdaj je vse drselo v smeri moje hoje, in oprijel sem se lesene klopi, trdno sem se je oprijel. Ko sem dvignil pogled, sem vedel, da je tukaj *tista* cerkev in ves velikanski oltar, poln podob, zlatih plastik, srebrnih oblakov, stebričevja, črne slikarije s svetlimi podobami, ki plavajo po črnem nebu, iz svoje neme, gibljive tišine mi je zaplesal pred očmi. Daleč zgoraj je bila *tista modra žoga*, bile so postave, ki se sklanjajo k njej od vseh strani, bile so otroške glavice,

pripete med žarke, in nekakšna krogovičja. Starec s sivimi lasmi je bil manjši od tistega božjega Sina, ki je nosil velikanski križ, starec je imel sive lase in sključen je bil nad modro žogo. Zdaj je bilo vse tu in vse popolnoma drugače. Starec z modro kroglo ni bil takšen, kot mi je ostal v spominu, to ni bil velikanski zlati možak, ki drži kroglo v rokah, da je vsa lahka in na voljo vsakomur, ki stegne roko proti njej. Nasprotno, bila je težka in nepremakljiva, njegove roke pa slabotne, postava sključena, lasje sivi. Tudi sam sem čutil, da ne bi mogel seči po njej in je tudi ne dvigniti, kajti moje roke so se trdno oprijemale lesene klopi. Ladja je drsela, vsa cerkvena ladja je drsela dol proti reki, in nenadoma sem začutil, da se je tudi nekoliko zamajala. Vse postave so se zamajale skupaj z njo in videl sem, kako je krogla tam zgoraj v starčevih rokah zadržtela. Videl sem, da je ne bo mogel obdržati. Zdrsnila mu je iz rok in neznansko počasi, zelo dolgo padala k tlom. Letela je mimo vseh podob, čez črno sliko in zlate postave, padala je čez zviharjena nebesa in začudene obraze svetnikov in v svojem počasnem gibanju priletela na tla, se nekajkrat počasi odbila visoko v zrak in se slednjic zatakotala po ladji.

Čutil sem, da ladja vse hitreje drsi, in potem sem legel na tla in se zvil v nekakšno embrionalno lego. Še zmeraj se je premikalo in majalo, a zdaj z vsem mojim telesom vred, ne samo pod nogami. Ko sem se ozrl navzgor, je bila krogla spet tam in starec se je sklanjal nad njo. Videl sem, da je zdaj razsekana in prešita s črno nitjo iz prosekture, z velikimi nerodnimi šivi. Vse je bilo zelo visoko zgoraj, tu spodaj pa je vse neslišno drselo. Potem sem videl tudi gladki obraz nekega človeka v črni suknji, ki se je sklanjal nad menoj, prvi hip nisem vedel, ali je Bukovski ali so oči v tem obrazu Fedjatino-ve, potem sem spoznal, da je to neznan obraz.

– Gospod, je rekel neznan glas, ali vam je slabo?

Glas je prihajal od daleč in tudi njegova postava je bila čudno razpotegnjena tja pod oboke drseče cerkvene ladje. Potem sem čutil, da se ladja umirja in da slabost na temenu pojenjuje. Postava se je manjšala in zdaj sem čutil, da me obli-va neka čudna ganjenost in da me hkrati stiska okrog srca, ker sem tukaj na tleh, ker sem brez moči, kot otrok, ker sem slednjic nekaj našel, ker nič ne razumem in ne morem nič storiti.

– Gospod, je rekel duhovnik, ali naj pokličem zdravnika? Ladja se je umirila. Samo še lahko je drsela. Tako lahko, da tega ni čutil nihče, razen mene.

58 *In zgodi se tisti dan, da ne bo luči, sijajne zvezde se strdijo. In bo en edini dan, ne dan ne noč; in zgodi se, da bo ob času večera svetloba.*

Ležal sem oblečen na postelji v nekakšnem tesnobnem in nesmiselnem poznem večernem polsnu. Koraki so zaropotali po hodniku in ženski glas je nekaj klical. Nekdo je trkal po vratih nekje v globini hodnika in slišal sem, da se mu iz notranjosti sobe odziva moški glas. Potem je druga ženska tik pred mojimi vrati presunljivo zakričala: Gori, cel hrib gori. Tisti njen krik, ki je šel skozi kosti in žilje telesa kakor rezilo. Tako močno je bilo, da prvi hip nisem mogel vstati. Kakšen trenutek sem še ležal na postelji in poslušal odpiranje vrat, vse številnejše korake in klice, zmedeno govorjenje vsepočez. Potem sem naglo vstal in pogledal na uro: pol deveta. Oblekel sem plašč in z naglimi koraki stopil po hodniku. Pred menoj je tekel nekdo v pižami. Bil je čisto zmeden, najbrž so ga vrgli iz spanja. Pred stopnicami se je ustavil in se ozrl na vse strani. Obrnil se je in tekel nazaj, verjetno po obleko.

Na ulici je bilo svetlo. Pročelje sosednje hiše je bilo oblitno z rdečkasto svetlobo. Ljudje so prihajali skozi večna vrata

hiš, v naglici ogrnjeni v plašče, nekateri so si poveznili kape na glave in hiteli čez Kralja Petra trg. Okna so se odpirala in posamezni klici so se izgubljali med hišami. Nekdo je hodil vstric z menoj in mi pripovedoval: Gori na Kozjaku je strašen požar. Ves hrib se je vnel. Kako, zaboga, se je vnel ves hrib sredi te mokre zime? sem pomislil. Na oglu je stala gruča ljudi, ki je z vzemirjenimi glasovi mrmrala nerazločne besede, kakor kakšna večglava zmajasta žival. Prerinil sem se med njimi in se znašel v praznem prostoru. V popolnoma svetlem prostoru. Tedaj sem ugledal strašen ogenj.

Vse nebo na severni strani je bilo krvavo rdeče. Od vzhoda se je valil v neznanskih razmerjih razbeljeni sij. Kakor da je nenadoma vstal dan, toda nikakor ne dan v sončni bliščavi, marveč dan v krvavi žarici. Ostra svetloba se je v ogromnih valovih nenehno gibala, premikala; trepetala in valovila je in osvetljevala pokrajino pod seboj, neznansko majhne ljudi in njihove obraze, polne groze. *In svetloba nastaja kakor sončna luč; žarki so mu iskre iz rok, veličastvo njegovo pokriva nebesa. Pred njim gre kuga in tik za njim pomor.* Bilo je popolnoma tiho, ko je ta krvavo rdeča nebeška groza potovala po nedopovedljivo velikem, praznem prostoru, razblinjala zvezde in zakrivala jasno nebo za svojimi žarki.

Redki oblaki so bili razbeljene gmote, med njimi je od zemlje do nebes stresalo prostor žarenje velikanskih trakov, ki so se naglo pomikali sem in tja. Spominjam se, da je bilo popolnoma tiho, toda ljudje so pozneje pripovedovali, da je bilo v ozadju, tam izza tistih, od silnega svetlobnega žarenja nabreklih oblakov, tam izza krvavo rdeče stene, slišati zamolklo bobnenje. Drugi so zatrjevali, da se je tresla zemlja in da je vsak premik čez nebo potegnene in kot velikanski organizem utripajoče svetlobe spremljal silen piš, tako močan, da so se strehe mesta stresale v njegovih udarcih.

In vznemirjena množica je neprenehno ponavljala, vztraj-

no si je dopovedovala, da gre za silen požar, ugibala je, kje bi utegnilo tako strahovito goreti. En sam človek je od prvega trenutka vedel, da ne gre za požar, da se sile nebeške pregibljujejo in da bodo ljudje omrtvevali od strahu in pričakovanja tega, kar ima priti čez svet. Ko sem se od ene do druge mrmrajoče skupine pomikal proti Državnem mostu, sem ga nenadoma zagledal. Stal je sredi mostu in okrog njega je bil velik prazen prostor. Ljudje so se strahoma in kradoma ozirali k temu čudnemu človeku, ki se je vzel iz nekega podzemlja, nekje iz zadimljenih beznic Lenta je zlezel med vzemirjeno ljudstvo. Stal je tam z obrazom, obrnjenim proti strahotnemu žarenju na sever, zazrt v nekaj, kar je v tej krvavo rdeči svetlobi videl samo on. Fedjatin je naglo in razločno govoril pred se ruske besede, njegov obraz je bil obžarjen in razsvetljen z divjo svetlobo, ki se je tako znenada dvignila tam izza sibirskih ravnin, in videl je *obup narodov zavoljo strašnega šumenja morja in valov, videl je Sina človekovega, ki prihaja na oblaku z močjo in slavo veliko.* Med govorjenjem je od časa do časa povzdignil glas in dobro sem si zapomnil njegove vzklrike: *Hristos voskres. Vaistinu voskres.* Bila so znamenja, ki jih je poslalo nebo, *in svetloba je nastajala kakor sončna luč, žarki so se mu iskri iz roke, kajti ondi je bila njegova skrivna moč.* Razdrobile so se večne gore, starodavni hribi so se pogreznili. *Brezno je gremelo in vzdigovalo roke svoje, v togoti je stopal njegov Odrašenik po zemlji in v srdu bo teptal narode.* Pred njim je požiral ogenj, za njim je švigal plamen in mnoge dežele bodo ugonobljene. Videl je ravnico svoje dežele, ki je bila vsa razsvetljena v krvavo rdeči svetlobi, zakaj vedel je, da je zapisano: *ko se to začne goditi, ozrite se gor in vzdignite glave, ker se približuje odrešitev vaša.*

Množica je zdaj v tišini opazovala silni nebeški pojav, pregibanje snovi, in potihnilo so glasovi, ki so ugibali imena krajev, kjer bi moglo goreti. Bili so obrazi, ki niso mogli skriti

groze. Videl sem žensko, ki ni mogla prenesti znamenja na nebu in je med jokom stekla v hišo. Videl sem ljudi, ki so molili, in druge, ki so molčali v svoji tesnobi. Videl sem med njimi razlagalce in šaljivce. Hodili so od skupine do skupine in nečimrno razkazovali svojo namišljeno vsevednost ali se postavljali s svojo brezbriznostjo. Toda ogromni nebeški pojav je bil močnejši tudi od njih, s svojo silovitostjo je ležal ljudem na dušah, in na njihovih obrazih, ki so jih spreletavali rdeči prameni svetlobe, je bilo videti grozo, ki jih vklepa in pesti. Po reki, ki je tiho mrmrala med bregovi, so se naglo pomikale sence.

Potem je svetloba začela medleti in spet so zvezde zasijale na nebu, toda noč je bila temnejša kot prej. Ljudje so se molče ali med tihim pomenkovanjem razhajali. Sredi mosta je ostal Fedjat in čisto sam. Stopil sem k njemu, toda njegove oči so bile razžarjene, kakor da bi nekaj krvavo rdeče svetlobe ostalo v njih. Še zmeraj je bil zazrt tja proti severu in molče je sklanjal roke pred seboj. Ni me prepoznal. Skozme je gledal, ko sem stal pred njim in mu govoril mirne besede.

Pustil sem ga samega, in ko sem se na koncu mostu ozrl nazaj, je tista postava še zmeraj nepremično stala tam sredi praznega prostora.

Šel sem v svojo sobo in legel na posteljo. Zunaj je bilo nenadoma popolnoma tiho. Nobenega glasu, nobenih korakov po pločniku ali hodniku. Nič. Tišina. Zaprl sem oči in videl sem mesto in ljudi, do polovice potopljene v rdečo barvo. Zenice mi je čez polovico rezala ostra rdeča svetloba in dnevne podobe, ki so se nabrale v njih ta dan, so bile prerezane čez pol. Ljudje in mostovi in hrib, cerkveni zvonik, travnik in tista krogla v cerkvi, vse je bilo do polovice krvavo, tudi Bog Oče v Alojzijevi cerkvi se je kopal do pasu v tej rdeči barvi.

To noč so se ljudje od silnega znamenja na nebu, ki jim je

žarelo v očeh in za čelom, nemirno premetavali v snu. Še sam čutim, kakšen nemir se je naselil vame. To ni nemir, ki ga razum premaga, ni nemir od ljubezenske rane, ki jo čas ozdravi. Ni nemir od godbe na pihala in množic, ki te prebudi navsezgodaj. Zakaj tedaj, čeravno ves tresoč se od nenadnega in sunkovitega prebujenja, že isti hip veš, da se bo množica razšla in da bo godba utihnila. Sploh ni nemir, ki prihaja od česar koli človeškega, torej minljivega in pozabi podvržene ga. Ta strašna svetloba ostane v zrklih, da so beločnice rdeče in krvave, komur koli pogledaš v obraz. In zato je to nemir, ki ga ni mogoče pregnati. Ker prihaja od onkraj in od nedoumljivega. Zaleze se tja noter v človeške celice in počiva v njih. Ko se spet prebudi, trepeta notri v človeku, da človek potem drhti in niha na robu neznankega brezna, ki ga nosi v sebi.

59 Bukovski bo končno le videl Žida. Živega in mrtvega. Veliko Židov bo videl.

V letu štirinštirideset, ko se bo Židovska ulica imenovala Allerheiliggasse, a bo kljub vsem svetnikom še zmeraj temna in slepa kakor poprej, bodo doktorja Bukovskega aretirali. Neko jutro ga bosta pred njegovo vilo v Mozartstrasse pričakala dva gestapovca in ga odpeljala na zasišanje. Odgovarjati bo moral, ker je večkrat dal nekaj sanitetnega materiala neznanemu človeku. Doktor Bukovski med tem časom ne bo spremenil svojih znanstvenih naziranj, toda metode, s katerimi bodo reševali židovsko vprašanje in navsezadnje v tem mestu tudi slovensko vprašanje, za te metode doktor Bukovski nikdar ni bil in nikdar ne bo. Zato bo brez besed dal sanitetni material tistemu neznanцу, čeprav bo vedel, ga gre ta material k partizanom na Pohorje. Ovadila ga bo njegova medicinska sestra, ki opravlja administrativne posle v pro-

sekturi. Gestapo bo hotel vedeti ime tega človeka, drugega nič. Tega imena doktor Bukovski ne bo vedel, ker tudi tistega človeka ni poznal. Teden dni ga bodo topli z bikovkami in hodili po njem. Potem ga bodo poslali v Celje, v Stari pisker. Tam ga bodo z večjimi in manjšimi presledki topli še kak mesec, potem ga bodo poslali v Buchenwald. Jeseni štiriinštiridesetega bo stopil skozi železna vrata, na katerih bo pisalo *Jedem das Seine*. Kratek čas bo delal v kamnotomu, potem pa ga bodo zaradi njegovega poklica uporabili pri anatomskih opravilih v tamkajšnji tako imenovani ambulanti. Tam bo lahko svoje antropološko znanje, ki ga je rad razlagal v zdravniškem klubu in vsakomur, ki ga je hotel poslušati, uveljavil v praksi. V tamkajšnji tako imenovani ambulanti bodo namreč zbirali lobanje Židov in Rusov, ki jih bodo v pločevinastih škatlah pošiljali v Strassburg v anatomski inštitut, kjer bodo skušali dobiti otipljiv znanstveni dokument o značilnem podčloveku, poosebljenem v židovsko-boljševiškem komisarju. Ničče ne bo vedel, zakaj, toda po manj kot mesecu dni anatomskega in preparatorskega dela bo doktorja Bukovskega ustrelil pijan esesovski oficir. Prav zagotovo ne brez razloga, kajti vsaka stvar na tem svetu ima svoj vzrok in svojo posledico, pa če mi nujno povezavo razumemo ali ne. Njegovo, ob ambulantni prehrani še kar dobro ohranjeno truplo bodo vrgli v veliko jamo. Čezenj bodo kot polena nametali do smrti izstradane Žide, katerih bedra in krače bodo v povprečju po dolžini še zmeraj merili toliko kot v zameniti, njemu nekoč dobro znani Weisbachovi raziskavi, po obsegu pa komaj več, kot meri obseg židovske kosti. Tega obsega doktor Weisbach ni izračunal. Jasno pa je, da žila tistih Židov, katerih trupli (1632 mm), bedra (487) in krače (196) bodo padali na doktorja Bukovskega, ne bo udarila 77-krat v minuti, kakor tudi njegova ne 72-krat. Tam ne bo udarila nobena žila niti enkrat več.

60 Kadar se v zemeljskem ozračju vžigajo luči severnega sija, se polasti igel magnetni čuden nemir, pripoveduje neka znanstvena razprava. Deklinacijska igla nemirno trepetata okoli svoje mirovne lege in se sunkovito odklanja zdaj proti vzhodu in zdaj zopet proti zahodu. Obenem z magnetnimi viharji se javljajo v zemeljski skorji tudi nespremenljivi magnetni tokovi, ki včasih dalj časa motijo ali pa celo onemogočajo brzojavljanje po žicah in podmorskih kablilih.

Severni sij, ki je razburil in nekoliko obnorel mirno ždeče mesto 25. januarja 1938 zvečer, ni bil samo presunljiv svetlobni pojav, ampak zemeljski dogodek, ki je segel zelo globoko in tam v tistih globinah še dolgo podrtjeval. Nenevaden nebesni sij, ogromen in silovito žareč, se je pojavil sinoči preko vse srednje Evrope, poroča naslednje jutro lokalni časnik. Ljudje so mislili, da je kje v daljavi velik požar, in so mnogokje alarmirali gasilstvo. Ta izredno močni, temno in globoko rdeči sij so videli ne samo pri nas, ampak tudi v Avstriji, Ogrski, Bavarski, Švici, čez vso srednjo Evropo je segel. Ta pojav je zelo redek in ga ni bilo videti že od leta 1894. Pojavljanje tega sija spravljajo nekateri znanstveniki v zvezo z močnim delovanjem sončnih peg. Sinoči po deveti uri je našo domovino razburil nenavaden nebesni pojav, poroča drug časnikar. Od 9. do pol 10. je nebo nad Mariborom in Štajersko zažarelo v temnordeči, karminasti barvi. Svetloba se je valila po nebu kakor razbeljeni oblaki, vmes pa so prhutali svetlobni žarki kakor široki trakovi. Povsod je ljudstvo vznemirjeno opazovalo ta nenavadni pojav, ki je vzbujal skoraj grozo. Z Madžarske prihajajo poročila, da je tudi tam bilo vse razburjeno in da celo po Budimpešti govore, da se je odtrgal kos sonca, kar pa najbrž že ne bo res. Nocoj med 9. in 10. je Senj doživel uro groznega razburjenja, poroča tretji. Nebo je zažarelo v kričече rdeči svetlobi, ki je osvetljevala vso obalo in čudno odsevala v morju. Svetloba je pojemala,

pa se spet okrepila, vmes so švignili po nebu ostri svetli pasovi kakor bliski in čulo se je zamolklo bobnenje, kakor grmenje. Ljudstvo je preplašeno planilo iz hiš proti pristanišču, misleč, da se je zgodilo kaj groznega. Nekateri so padali na kolena in molili, drugi so preplašeno begali sem ter tja, vsi pa so vsak trenutek pričakovali še kaj grozotnejšega. Ljudstvo se še dolgo ni moglo umiriti in zbegano premišljuje, kaj bi to moglo biti, še bolj pa, kaj bi moglo pomeniti. In tako se vrstijo poročila. Nekatere so reševali imetje, drugod so bežali v hiše, tu so slišali silno bobnenje, drugod se je razžarjeni nebesni svod pojavil v popolni tišini. Na Jesenicah so bili prepričani, da gori Golica in Stol in vsa gorska vrsta, v Zagrebu so videli, kako nekaj svetlobe pelje po nebu, v Bosni se je svetloba mirno pojavila in mirno izginila, na Madžarskem je pojav prebivalstvo razburil, ker je zaradi velikanske ravnine razžarjeno nebo čudno osvetljevalo vso ravnino. V Ljubljani o vsem ni bilo ne duha ne sluha, ker je nad mestom ležala debela megla in nebo ni bilo vidno.

Gospoda Jakob Šešerka iz Svetega Jurija ob Ščavnici čudni nebeški pojav še zdaleč ni razburil tako zelo kakor tukajšnje ljudstvo. Močno pa ga je vznemiril kot astronomo diletanta, in takoj se je lotil zapletene risbe, s katero je severni sij ohranil upodobljen za poznejše rodove. Njemu, kakor tudi drugim ljubiteljem znanosti, polarna svetloba ni pomenila ničesar tako zapletenega, česar ne bi bilo mogoče razložiti. Tako so se v naslednjih mesecih pojavile različne razlage, vendar je bila vsem skupna ugotovitev, da je severni sij brez dvoma povezan s pegami na Soncu. Prav tako so ugotovili, da so nebesni pojav spremljale izjemno hude motnje v magnetnem polju Zemlje kakor tudi močne telurske struje. Jakost kozmičnega žarčenja se je v času pojava severnega sija zmanjšala za 6 odstotkov, sprejem radijskih kratkih valov pa je bil popolnoma prekinjen. Tako so znanstveniki zelo

hitro zavrnili domnevo, da se je odtrgal kos Sonca ali da je severni sij nad našimi kraji pomenil fata morgano normalne polarne svetlobe ali pa je bil celo rezultat množične histrije in vzajemne hipnoze, kar so zatrjevali privrženci tedaj najbolj razširjene vede o človeških iracionalnih zmožnostih – okultizma. Kmalu je postalo jasno, da se je na Soncu tisti čas dogajalo nekaj posebnega in da so silni elementarni dogodki pretresali njegovo oblo. Temnejše sončne pege in svetlejša sončne bakle, ki pege obdajajo, piše eden od astronomov, so na zunaj vidni znak orjaških viharjev, ki se zasnujejo globlje v sončnem telesu in ki nato v velikanskih lijastih vrtincih planejo proti sončnemu površju. En sam tak vrtinec je često tako ogromen, da bi požrl na stotine zemeljskih obel. Včasih so primeri, da je žrelo takšne trombe naravnano naravnost proti Zemlji. Tedaj zatrepčejo po Zemlji magnetne igle, visoko v ozračju pa se prižigajo iskreči se loki polarnega sija. Toda kje daleč, daleč zunaj hrume oni viharji – in kje daleč je naša Zemlja! Stopetdeset milijonov kilometrov široki prepad praznega svetovnega prostora zija med njimi in njo. Kako neki dospo preko te široko zevajoče praznine do nas poročila o težkih krizah sončnega telesa in na kakšen način pobude na Zemlji te močne odmeve? Dogodki na Zemlji so le skromno spremljevanje in medel odziv silnih kozmičnih viharjev, ki pretresajo Sončevo oblo, in kakor magnetni viharji, tako so tudi polarni siji le daljni odmevi gigantskih prirodnih dogodkov. Znanstvene razprave podrobno, čeprav z obilico domnev, govorijo tudi o elektronskih tokovih, o koronah, natančno izračunanih svetlobnih odtenkih, s številnimi podatki pišejo o višini severnega sija, nihče med njimi pa ne jemlje resno verovanja starih ljudstev, po katerih so severni siji zanesljiv znak vojn, nesreč in vsakršnih človeških kriz na Zemlji; ne verjamejo, kakor Tunguzi iz vzhodne Sibirije, da je to boj duhov v zraku; ne verjamejo, kakor baltriška

ljudstva v svojih sagah, da je severni sij odsev zlatih ščitov, na katerih nosijo boginje Valkire padle vojščake na drugi svet, v Valhalo; ne verjamejo v poslanico apostola Pavla Efežanom, kjer je jasno zapisano o zlih duhovih, ki prihajajo izpod nebes, o hudičih, ki se premetavajo kot plamen po nebu v podobi zmajev in drugih pošasti; ne verjamejo, kakor Luther, ki je videl severni sij in zapisal, da mu strašna znamenja in čudeži na nebu povzročajo skrbi in se zategadelj boji, ali se ni nemara Božji gnev preveč močno prikazal. Nič tega ne verjamejo znanstveniki. In vendar se je nekdo med njimi v silnem začudenju vprašal: Kje je ono gigantsko svetovno srce, ki utriplje v tej veličastni periodi? In vendar priznavajo, da pege na Soncu vplivajo na ljudi na neki čuden način, ki ga ni mogoče prav raziskati in razjasniti.

In vendar se je ždeče mesto, ki ga je bil razsvetlil veličastni in strahotni nebesni pojav, to noč nemirno premetavalo v snu. Magnetne igle v človeških celicah so nevarno zatrepetale v nenadoma nemirnem in negotovem utripanju onega gigantskega svetovnega srca, za katero tudi znanstveniki ne vejo, kje je.

Dežurni urednik je prebedel lep kos noči, zbral vsa poročila, zgrizel svinčnik in nazadnje napisal naslov, ki je naslednji dan izšel z mastnimi črkami: Nebo nad Slovenijo je bilo krvavordeče.

61 Prebudilo me je tipkanje modernega adlerja. Čutil sem, kako mi njegovi rezki in razločni udarci razijo po tkivu, razkleniti so mi hoteli sen. Bilo je nekaj v zvezi z Marjetico, nekakšno jutranje erotično sanjanje. Bila je pri meni, v tej zanikrni hotelski sobi, ali pa sva bila nemara kje drugje, med njenimi orientalskimi preprogami, pod tisto lučjo. Resice so metale takšne svetlobne trakove čez njen ob-

raz in ležala sva tam na tleh, ona je nekaj šepetala, a niti besede nisem razločil. Hkrati je bilo vse skupaj v moji sobi in vanjo je vdiralo rdeče žarenje uličnih svetilk. Ulične svetilke so rdeče, sem rekel, čudna svetloba. Ona ni nič odgovorila. Tudi soba je bila polna rdeče svetlobe, ki je prihajala z ulice, in so začeli tolči ti mehanični zvoki, vedno glasneje in ostreje so segali v prostor. Potem je spregovorila, dobro se spomnim njenih besed: razbudil si me, čisto si me razbudil. Zapomnil sem si to nenavadno besedo, ker je še nikoli nisem slišal. Rezki in odločni udarci pa so razili po mojem tkivu in mojem opojnem snu, da sem se potem s spominom na to besedo zares prebudil. Nemirna deklinacijska igla je še nekaj časa divjala v moji notranjosti, potem pa se je vse zlagoma umirjalo. Sen je bil razdejan, a že umirjen hkrati. Omljedna svetloba zimskega jutra, povsod naokrog moja razmetana soba in vendar mir. Mir za premislek, mir, ki ga sekajo udarci pi-salnega stroja v spodnjem nadstropju, kjer je nekakšna pi-sarna. V tem miru, ki je toliko glasneje zvenel, kolikor izrazi-teje so ga prekinjale tipke tistega adlerja, njegovi počasni in neenakomerni udarci, v tem miru me je nenadoma spreletela misel: zdaj je zadnji trenutek, da odidem od tod. Mesec in pol sem v tem mestu po nekakšnem nespornazumu, ki ga ne morem doumeti. Prišel sem, ker sva se tako dogovorila z Jaroslavom. Prišel sem tudi zato, da bi videl mesto, kjer sem preživel nekaj svojih otroških let. Mojima dragima starcema prinesli kak spominek, povedati, kako je zdaj tu, kjer je nekoč na vrtu rasel tako debel fižol, kjer sem pohodil neko cvetje in kjer sem v neki cerkvi glasno zahteval žogo, ki jo je držal tisti svetnik. Prinesli v njuno kuhinjo, ki je zdaj prav gotovo zatohla, ker ju zmeraj zebe in preveč kurita, nekaj, česar se bosta razveselila. Jaz pa sem nenadoma obtičal. Še razglednice nisem poslal. Pošiljal sem telegrame Jaroslavu, ki ga prav zagotovo že zdavnaj ni v Trstu. Pri Lenki je, na

- Se je naju tudi tako slišalo?

Čutil sem, da me boli glava.

- Te boli glava? sem vprašal.

Pokimala je. Zelo.

Segel sem k njej, da bi jo pobožal, ona pa se je umaknila.

Na drugi strani se je zaslislalo glasno moško govorjenje. Stene so bile vendarle tako debele - iz lesa železniških vagonov - da posameznih besed ni bilo moč razločiti. Ona pa je vseeno šepetala.

- Kako naj pridem domov? je vprašala hladno. V teh cun-
jah?

Nič nisem odgovoril. Vstal sem, si oblekel hlače in poriskal po žepih. Prižgal sem si cigareto. Tudi njej sem ponudil. Zavrnjeno.

- Kako naj pridem domov, sem vprašala? je vprašala skora-
raj poslovno.

Skomignil sem z rameni.

Jaz to žensko ljubim, znova in znova ponavljam, da jo ljubim. Mislim, da bo nesrečna, da bo žalostna, da se mi bo smilila, ali kaj sem pač mislil, vsekakor sem pričakoval kaj drugega kot to njeno spraševanje, ki je mejilo na tiho sovraštvo. Bojeval sem se s tem občutkom, klical sem si v zavest njen položaj, vreden usmiljenja, ampak jaz ta hip res nisem imel nobene zamisli, kako jo naj sredi svetlega jutra spravim domov v tej harlekinski obleki. In ta občutek moje popolne nemoči me je spravljal v jezo. Zopet je hotela vprašati.

- Ne sprašuj tako neumno, sem rekel glasno in ostro. Sam ne vem, zakaj sem tako rekel, kako sem te mogel tako reči! Natočil sem si šmarnico in izpil. Z odporom me je opazoval. Sedel sem in se delal, da premišljujem, kako jo naj rešim iz zagatnega položaja. Jaz pa nisem nič premišljeval. Kaj bi naj vendar premišljeval, nobena misel se mi ni zaiskrila.

- Nič ne pomaga, je rekla. Pojdi po Borisa.

Kakšnega Borisa? Odkar nisem bil v njihovi družbi, sem pozabil, da ima Muholovec tudi ime.

- Misliš Bussolina? sem rekel kljubovalno.

Nekakšen gnev se je dvigoval v meni. Rekla je, naj grem po Borisa. Zmeraj sem mu pravil Bussolin, kadar sva bila sama. Potem pa: sama misel na to, da bi jaz šel tja k Bussolini novi hiši in pozvonil in prosil Muholovca za pomoč, me je spravila v takšno stanje, da bi ji lahko storil kaj hudega. Zdi se mi, da bi ji lahko primazal klofuto.

Videla je, da ni dobro. Ampak položaj je hotela pri priči razrešiti. Ko premišljujem o tem, vem, da je vse to počela iz globokega in popolnega obupa. V resnici je bilo to njeno mirno govorjenje en sam obup, toliko hujši, ker je bil prikrit. Tak miren obup je hujši od joka in kričanja. To je bil temen in tih obup.

To sem videl šele pozneje. A najprej me je pripravila do tega, da sem poslal sporočilo Bussolinu. Bil sem strašno brez moči. To je opravičilo za to, kar sem zahteval od nje. V silni nemoči sem to zahteval. Morala je reči: Bussolin, Muholovec. Morala je reči: Pojdi po Bussolina Muholovca lepljivega in mu povej, da sem spala s teboj v abesinskih barakah. Vedel sem, da ji jaz ne morem čisto nič pomagati. Predlagal sem ji, da ji najdem obleko. Predlagal sem ji, da grem in najdem kakšnega prijatelja, ki jo bo odpeljal (le kateraga?), pa je vztrajno odkimavala. Pomislil sem celo na Tondichterja in na njegov avto, a to bi bila rešitev, ki je ona nikoli ne bi sprejela. Nikoli. Solzne oči je imela, ko je morala tja v tla reči: Pojdi po tistega hohštaperja in mu reci, da sem se ljubila s teboj v abesinskih barakah, kakor se z njim ne bom nikoli, besedo za besedo je ponavljala za menoj. Kaj je bilo z menoj, kaj je bilo z menoj, zakaj sem to storil? Moralo se je tako zgoditi, enkrat se je to moralo končati.

70 Počasi sem torej oblekel srajco in stopil pred barako.

Bilo je nedeljsko jutro, vlažno marčevsko jutro, in pred vegastimi hišami ni bilo veliko ljudi. Poklical sem starca, ki je kadil na svojem pragu in pokašijeval. Vprašal sem ga, ali pozna Glavino. Starec je kimal. Ali ve, kje bi lahko spal, ali ima kakšnega prijatelja, pri katerem kdaj prespi? Starec je vedel. Prosil sem ga, naj stopi tja in ga pokliče. Ni hotel. Pokazal mi je barako in rekel, naj stopim sam. Bal sem se jo pustiti samo. Brskal sem po žepih, da bi dal starcu kak drobiž. Nekaj sem našel, a starec je odklonil. Kar sem naj grem. Šel sem in zbudil Glavino. Ko boga sem ga prosil, naj gre k tistemu človeku, naj mu pove, da ga pošilja Margerita, naj pride z avtomobilom ponj. Glavina je bil zlovoljen.

– A zdaj pa to? je rekel. Zakaj pa je ne vržeš ven, kurbe? je rekel.

Videl je, da sem se zresnil, kar udaril bi ga bil lahko v tistem trenutku.

– No ja, je rekel, saj ni treba pregrizniti vsake besede. Bom že šel. Ko sem se vrnil, je bila oblečena. V svoji harlekinski opravi je sedela na razmetani postelji. Ovrtnik je še zmeraj držala v rokah. Sedela je tam sredi mračnega prostora. Okna, zadelana z lepenko in papirjem, so komaj prepuščala kaj svetlobe. Lesena tla so bila neporibana, na mizi vino, na polici kredence odtrgan kos kruha. Lepa je bila, kot še nikoli. Njen obraz je bil temen, velike temne madeže je imela okrog oči, hotel sem ujeti njen pogled, a ga je vztrajno izmikala. Pri umivalniku v kotu sem našel glavnik. Brez besede ga je vzela. Četvalnik v kotu sem našel urejala lase. Bila je lepa. Ljubim jo.

Niti besede nisva več spregovorila. Jaz sem spil ostanek šmarnice, ona pa je potem do Bussolinovega prihoda nepremično sedela in gledala predse.

Ne morem reči, koliko časa je minilo, kako dolgo sem kadil cigareto za cigareto in čakal, da se bo med nama vendarle

zgodila kakšna beseda ali kakšen pogled. Z gotovostjo pa lahko zatrdim, da je bilo precej časa tistega molčanja. Kajti ko sva zaslüşala avtomobilski hrup, so se mu pridružili tudi številni glasovi, največ otroški. To pa pomeni, da je bilo več kot samo zgodnje jutro in da so Abesinci že vstali.

71 Odprl sem vrata in videl Bussolina, kako izstopa iz avtomobila. Na sprednjem sedežu je sedel Glavina in se režal. Bussolin je bil brezhiben, četudi očitno neprespan. Bil je resen in stopil je mimo mene, kakor da sem zrak. Stvar je izpeljal elegantno. Niti za hip se ni obnašal vzvišeno, ni si ogledoval zanikrnega prostora, ni se namrdnil. Nič takega ni storil. Stal je kakšen korak ali dva globoko v prostoru in čakal, da se mu oči privadijo na mrak. Svetloba od odprtih vrat je padala po sredi, postelja pa je bila ob steni, v temi.

Bussolin je v hipu presodil položaj. Zdaj mu ni bilo treba nič več storiti. Stvar je bila za vse večne čase razrešena. Bil je miren in vseodpuščajoč. Ni ji rekel, vso nič smo te iskali, ni rekel, kaj je vendar s teboj, ni ji rekel, skrbelo me je, ni rekel, Franjo je ves iz sebe, nič ji ni rekel. Tako je bil nad položajem, tako blag in odrešeniški, tako brez vsake razpoke, da sem hotel nekaj storiti, nekaj takega, kar bi ga pognalo v izbruh ali žaljivo besedo. Nič nisem storil. Želel sem si, da bi vsaj meni rekel, svinja, uničil boš to žensko. Toda on se je temeljito obvladoval, tudi tega ni rekel, kar si je brez dvoma želel reči in kar je iskreno mislil. Samo za hip so ga premagala čustva. Ona je bila še zmeraj tam, gledala je predse.

– Marjetica, je rekel tiho, Marjetica, pojdi.

In Marjetica je šla. V svojem dostojanstvenem in blagem miru ji je pozabil ogrniti svoj plašč. Zunaj so zato Abesinci, zbrani okrog avtomobila, veselo zavreščali, ko se je žalostna maskara prikazala med vrati.

Glavina se je potem prirežal noter.

– Šel bom v Nemčijo, je rekel, in nazaj se pripeljem s tako škatlo.

Sumil me je v ramo in iz kredence potegnil še eno steklenico šmarnice. To sva potem izpila.

Slišal sem, kako je zastokala v snu. S sukničjem sem jo pokrtil čez glavo, da je ne bi bilo strah. Gedal sem v Glavinov obrtiti obraz. Zmešalo se mi bo, sem pomislil. Videl sem, da mu iz por na njegovi koži, po vsem obrazu iz tistih luknjic počasi mezi kri.

72 Naenkrat se mi je zazdelo, da ne vem prav, kje sem.

Neka hiša pri parku je bila prav podobna neki drugi hiši, ne vem, kje, na Dunaju ali v Lienzu. Potem sem šel skozi središče mesta in ne vem, kaj je bilo z menoj narobe, da so se nekateri ljudje izogibali. Tondichter je stal pred ekspresnim bifejem na vogalu Slovenske ulice. Ko me je zagledal, je naravnost pobegnil tja noter v bife. Videl sem ga potem skozi ži šipo, kako pritajeno oprezuje na ulico, skrit za nekakšno zelenje, takšno, ki uspeva tudi v notranjosti, v toplih prostori-rih. In spet sem gledal skozi šipo, zdaj pred sirotiščem šolskih sester. Kuharice so me gledale skozi okna in neprestano nekaj govorile. Nič nisem slišal, videl sem samo, kako odpirajo usta. Morda so mislile, da berač stoji zunaj in molče moleduje za hrano. Tudi hihitale so se, ampak brez glasu. V čitalnico me niso spustili. Streznite se, gospod, je rekla gospodična, in se umijte. Potem pa lahko pridete. Jaz pa sploh nisem bil pijan. Prijel sem se za šlic in rekel: Jebi se. Zelo se je razburila. Hotela je poklicati policijo. Ven je prišel čokat moški s pristrizženimi brki. Kaj pa vi hočete? je rekel z globokim basom.

Ne vem, kako sem se znašel v Abesiniji. Glavina in njegov

suhljati prijatelj s temnim obrazom sta tam v njegovem zasilnem bivališču pila šmarnico in kadila. Hotel sem videti ta prostor še enkrat, hotel sem ga videti z dnevnimi očmi. Skozi nočne oči je bil drugačen. Hotel sem videti običajno življenje v njem. Poduhati tisti smrad. Videti, kako Glavina oblečen in v debelih nogavicah leži na najini postelji. Brklja po kredenci in drobi kruh med prsti. Slišati cankanje februarkega talečega se snega s strehe. Veter, ki potegne skozi slabo zamršene odprtine na oknih. V sosednjem prostoru kričijo in vršče razpravljajo o kavi, ki se je polila čez rob, ker je nekdo vanjo nadrobil preveč kruha. Njegov temni prijatelj Markoni ima progasto obleko. Njegov prijatelj ima tenke prste, s katerimi ugasne čik v kovinskem loncu in vzame iz žepa srebrno cigaretno dozo. Kadil sem cigarete iz njegove srebrne doze. Glavina je stresal šale na njen in moj račun, na najin račun. Oni je večji del molčal. Tudi sam nisem dosti govoril. Izpil sem kozarec vina, in ko sem odhajal, sem zunaj videl tisto odplako, na kateri ji je spodrsnilo. Skoraj padla je, komaj se je ulovila in krčvito se me je oprjela.

Šel sem na Lent in iskal Fedjatina. Ni ga bilo. Za hip sem pomislil, da je odšel. Toda on ne more oditi. Prišel je sem in sam ne ve, kje pravzaprav je. Ve samo to, da je njegovo Povolžje strašno, strašno daleč. Nikoli ne bo prišel tja. Star je že in tu ga bodo pokopali. Čez nekaj let nihče ne bo vedel, da je sploh kdaj živel kakšen Fedjatín. V njegovi vasi so ga že zdaj pozabili. Ves dan sem hodil in sploh nisem bil utrujen. Potrkal sem pri Gretici in Katici. Odprl mi je neki moški v svetli srajci. Mogoče Pristovšek, ki je prinesel liker, ali pa mojster z brivskimi vodicami. Šel sem v cerkev in brez misli stal pred oltarjem in gledal modro žogo, ki jo je držal tisti svetnik v rokah. Čutil sem, kako drhtim. A ne od utrujenosti, od otroškega spomina na to žogo, na to kroglo. Od nečesa, kar je tak preblisk v moji zavesti, da ga ne morem z nič-

mer povezati. Sedim v toplem naročju in se stegujem in hočem to žogo. Nič več, nič drugega ni. Kako je mogoče, da samo to ostane v spominu. Potem se mi je tista krogla začela približevati.

Vso noč sem imel pred očmi krvavo rdeče nebo. Zdelo se mi je, da slišim topotanje nešteti nog po ulici, kakor tisto noč, ko je v oknih zažarelo. Slišal sem bučanje pohorskih smrek. Vršički smrek so bili rdeči. Bučalo je, kakor morje. Zatem tišina. Neki ljudje so hodili po gozdu med smrekami in se pogovarjali. Doktor Bukovski je stal za stebrom v cerkvi. V rokah je imel skalpel. Krogla je zelo počasi drsela starcu iz rok. Prebudil sem se z mrzlim potem na čelu. Segel sem k tlom. Steklenica je bila prevrnjena. Za požirek je še bilo v njej. Ne vem, kako dolgo sem bil v sobi. Samo toliko sem šel dol, da sem vzel na up novo steklenico. Komaj sem jo izprosil. Scal sem v umivalnik in scalino sproti splakoral z žuborečim curkom iz pipe. Skušal sem zadeti tisti curek s svojo vodo, da bi se obe vodi spojili in skupaj tekli v kanalizacijo. Nisem zadel. Zaspal sem na tleh. V oknu je bila rdeča svetloba. Zunaj je gorelo. Hotel sem odpreti okno in se poscati na vse skupaj. Samo trdno se moram držati, da ne padem dol. Sanjalo se mi je o žogi v starčevih rokah. Približevala se je in postajala vse večja. Potem je bilo modro jabolko. To je bilo tisto jabolko, ki ga je imel Glavina na mizi v Abesiniji. Jabolko je bilo okroglo in podobno žogi, čeprav je imelo po vrhnjico nekoliko zgrbančeno. Glavina je zamahnil z roko po njem. Roka je padla. Oba sta se smejala, celo tisti molčiči človek Markoni s temnim obrazom v progasti obleki in srebreno cigaretno dozo v rokah se je nekoliko smejal. Ne upaš si udariti, je rekel Glavina, en drek si upaš. Njegova roka pa je padala. Potem je izrekel čudno besedo. Razkrišpiniti je rekel. Roka je padala na jabolko. Razkrišpiniti vse skupaj, je rekel in udaril po jabolku, da ga je kar razmazal tam na mizi.

Čutil sem, da padam za tisto modro žogo. Skozi okno padam ali ob nekih stebrih cerkvene ladje. Zdaj ladja več ne drsi. Zdaj vse skupaj pada v neko globino, tudi krogla, preširta s črno nitjo iz prosekture.

Ali sem spal tam na tleh pri odprtem oknu? Ali me je zelo zeblo? Neki glas slišim. Morda je zdravnik in nekaj predava. Ali je vam slabo? me nekdo sprašuje. Odide in ostanem sam. Nekaj strašnega se je zgodilo. Nekaj strašnega se je zgodilo in ne morem se spomniti, kaj se je zgodilo. Nekdo me gleda in nekaj govori. Nekomu je podoben. Ali vam je slabo? vpraša. Neko besedo moram spregovoriti. Ne morem se je spomniti.

73 Markoni je s prvim udarcem Borisa Valentana le laže rani, pa čeprav ga je zadel z ostrino sekirice v obraz. Marjeta Samsa ni videla, kaj se je zgodilo, saj sta moška stala tesno skupaj. Markoni pa je sekirico potegnil izza hbertusa. Toda ko se je Boris Valentan obrnil in hkrati dvignil roko, da bi se zavaroval pred novim udarcem, je videla krvavo rano na njegovem desnem licu in začela je kričati. Glavina se je z železnim batom v rokah približeval Valentanu od strani. Markoni je tedaj udaril s sekirico še drugič in zadel žrtev nad levo obrvjo. Valentan se je opotekel. Ko je Marjeta Samsa videla, da Valentan pada, je začela teči po kolovozu navzdol in klicati na pomoč. Glavina je za hip postal med drevesi, toda ko je videl, da bo z Valentanom lahko Markoni sam opravil, je stekel za žensko. Markoni se je zapletel v smuči, ki so padle že pri prvem udarcu Valentanu z ramena. To je hudo ranjenemu Valentanu omogočilo, da je iz nahrbtnika potegnil lovski nož. Marjeti Samsa je zdrsnilo in ob poti se je pogreznila v sneg. Ozrla se je nazaj in videla je, da se ji približuje Glavina z železnim batom v rokah. Za hip je izgu-

bila glas. S hlastnimi kretnjami je okrog sebe iskala predmet, katerim bi se branila. Medtem je Markoni znova napadel Valentana, ki je klical Marjeti Samsa, naj zbeži. Markoni je Valentana znova zadel, a tudi ta poškodba ni bila smrtna. Nasprotno se je Valentan, ki je bil močan, začel obupno in žilavo braniti. Četudi hudo ranjen, je z nožem dvakrat zadel Markonija v bok. Marjeti Samsa se je uspelo dvigniti iz snega, a v tem hipu jo je Glavina že dohitel. Z levo roko jo je prijel za rame, in ko je spet začela kričati, jo je z železnim batom, ki ga je držal v desni roki, nekajkrat udaril po glavi, tako da je padla na tla. Markoni ga je poklical na pomoč, saj se je Valentan trdovratno upiral. Glavina je pustil Marjeto Samsa ležati v snegu in zagnal se je navzgor po kolovozu. Od zadaj je Valentana udaril z batom po glavi, in ko je ta klecnil, mu je z ostrino sekire presekalo čelo. Po Glavinovih trditvah je tedaj Markoni šel še k Samsovi, ki je ležala v snegu ob poti, in jo s sekiro pokončal. Markoni pa trdi, da je bila Samsova, ko je prišel do nje, že mrtva. Vendar te trditve niso točne.

Morilca sta namreč nato zavlekla žrtvi kakih 20 do 30 metrov navzdol po pešpoti, od tam pa kakih 15 metrov proti severu v gozd. Tu sta Markoni in Glavina še dalje udrihala po žrtvah, ki sta še kazali znake življenja. Krvavi sledovi na snegu in kaplje krvi po drevju, ki je bilo obrizgano s krvjo, kažejo, da so bile žrtvam šele tu prizadejane odločilne in absolutno smrtne poškodbe. Zlasti velja to glede Samsove, katere glava je bila vtisnjena globoko v sneg in je imela poleg ran na glavi tudi številne poškodbe in vreznine na prstih obeh rok.

Ubijalca sta se potem lotila ropanja žrtev. Izpraznila sta jima žepe in vsebino nahrbtnikov. Valentanu sta vzela fotografski aparat in daljnogled, pribor za britje, dve srajci, toplo perilo in nalivno peto. Marjeti Samsa sta strgala z vratu

zlato verižico, iz nahrbtnika pa sta pobrala med drugim tudi stekleničko parfuma, milo in modni žurnal. Ob neki smreki so našli razsuto njeno svilenno perilo, ki je najbrž padlo iz nahrbtnika že prej, pa sta ga zločinca spregledala. Morilca sta preložila vse stvari v en nahrbtnik, drugi nahrbtnik z dvema robcema, žensko smučarsko kapo in enim jabolkom pa odvrгла.

74 Na pustno soboto je mesto razbrzdano veseljačilo, teden dni zatem pa je otrpnilo v grozi. Krvnih deliktov v mestu in okolici v zadnjem času ni bilo malo, toda zgodba, ki je prihajala iz tistega bukovega gozdčka sredi pohorskih smrek, je po svoji bestialnosti, kot je nekdo označil dogodek, presegala meje razuma. Ubijalca so kmalu odkrili, saj se je eden izmed njiju še isto noč prijavil v bolnišnici zaradi ran na boku, prizadejanih od noža. Najprej je zatrjeval, da sta ga v gozdu ustavila dva neznanca, pri čemer ga je eden brez pogovora dvakrat sunil z nožem v bok. Zdravniku se je zdelo njegovo pripovedovanje sumljivo in prijavil ga je kriminalni policiji. Drugo jutro je storilec svoje dejanje priznal in ovadil še drugega morilca. Časnikarji in radovedneži so se z vsemi močmi vrgli na raziskovanje vzrokov in pravega povoda za strašno hudodelstvo. Čeprav je najprej vse kazalo na verjetnost uboja iz roparskih pobud, se je kmalu izkazalo, da storilca žrtev sploh nista imelo namena oropati, da sta to storila po uboju brez prave vednosti o svojem početju, saj se cele vrste stvari nikakor nista mogla spomniti. Po različnih ugotovitvah se je javno mnenje nazadnje sprijaznilo z ugotovitvijo, da je bil povod za hudodelstvo malenkostna in neznatna žalitev v gostilni pod Pohorjem.

5 V gostilni, kjer sta Boris Valentan in Marjeta Samsova kosila, ju je začel Glavina nadlegovati s pripombami. Za nekaj časa je celo sedel k njuni mizi in zatrjeval, da se oni trije zelo dobro poznajo. Valentan ga je z mirnimi besedami skušal odpraviti. Glavina pa je potem silil v Marjeto Samsa in zatrjeval, da sta z mlado gospo posebej dobra znanca in da ga ona prav zagotovo ne bo nikoli pozabila. Nalival si je vino iz njune steklenice in nekajkrat segel tudi po kozarcu Marjete Samsa. Tega Valentan ni več prenesel in prosil je gostilničarja, naj nadležnega Glavino odstrani od njune mize. Glavina je na njegovo posredovanje res odšel, toda potem je od šanka še naprej zbadal oba gosta. Neprestano se je smehljaj in kimal s svojo veliko glavo. Markoni je ves čas molčal. Potem sta odšla.

Ob vznožju Pohorja sta se zaustavila. Tam je Markoni vzel iz torbe morilno orodje, in sicer sekirico in železen bat, daljši vozni svornik. Sekiro je obdržal sam, bat pa je izročil Glavini. Orodje sta skrila pod plašča in odšla navzgor po poti, da bi našla primerno mesto za napad. Ker turistov ni bilo in sta Glavina in Markoni začela domnevati, da sta si premislila in ne bosta odšla na Pohorje, sta se vrnila. Toda ob vznožju sta jima okrog osemnajste ure prišla nasproti Valentan in Samsova, ki sta vsak nesla smuči in nahrbtnik. To je bilo pri viničarji, kjer se pot cepi. Brž ko sta ugotovila, da sta smučarja ubrala severno pot proti Sv. Bolfenku, sta šla za njima in ju zopet prehitela. Samsova je verjetno kaj slutila ali pa je menila, da sta z Valentanom Glavino v gostilni preveč užalila, ko sta ga odpodila od svoje mize. Zato je, kakor Markoni in Glavina sama navajata, precej prijazno vprašala, kam gresta. Glavina se je samo smehljaj, Markoni pa je odvrnil, da k nekemu znancu k Sv. Arehu. Pustila sta ju naprej, očitno pa je, da si nista več želela naleteti na ta dva moška, zato sta čakala približno četrtr ure, preden sta šla dalje. Med-

tem sta Markoni in Glavina prišla do bukovega gozdčka nad Mrzlim studencem pri kapeli Sv. Antona, od koder je do Sv. Bolfenka še dobrih 10 minut hoda. Ta kraj sta si izbrala za napad. Krajevne razmere so tu izredno ugodne za napadalca. Pešpot je namreč tu ozka in vodi v jarku, katerega bregova sta strma in 2 do 3 metre visoka. Žrtev, ki jo tu kdo napade, ne more zbežati niti na levo niti na desno. Sedla sta na posekano drevo ob poti in čakala.

Kakor hitro sta se žrtvi približali – bilo je okrog 20. ure – je Markoni vstal in prosil Valentana za cigareto. Samsova je hodila kakšnih pet metrov za Valentanom, Glavina pa je stal ob strani med drevjem. Valentan mu je odvrnil, da je nima. V tem hipu je Markoni potegnil iz za hubertusa sekirico.

76 Prvotno grozo in otrplost je potem naglo zamenjala radovednost. Tisti najbolj radovedni, ki jih ob takih dogodkih nikoli ne manjka, so si hodili ogledovat strašno prizorišče človeške smrti in na kraju samem preverjale deloma nasprotujoče si izpovedi obeh storilcev, kakor so jih sproti prinašali časniki. Tisti najbolj vztrajni, ki jih tudi ne manjka in vejo več od drugih, pa so še naprej brskali za ozadjem in pravimi pobudami hudodelstva. Niso se mogli zadovoljiti s tako nesmiselnim ubojem, niso se mogli sprijazniti z mislijo, da je to, kar se je zgodilo, abstraktno zlo. Zlo, ki je vrsto ljudi, ki se med seboj niso poznali, spravljalo v bližnje in daljne povezave in slednjč v tisto stičišče, kjer se je moralo zgoditi, kar se je zgodilo. Da je zlo razpoka v tistem svetu, ki se pripravljaja, da bi vse, kar je, s pomočjo znanosti in dobrih družbenih namenov spremenil v popolnost. Da je zlo nujna razpoka v popolnosti. In da se je ta razpoka v tistem hipu leta osemintrideset začela širiti. Zato tudi niso bili pripravljani pomisliti na možnost, da je bil dogodek v Bu-

ovju, da je bilo hudodelstvo, po katerem sta obležala tam ob zasneženi poti med bučanjem pohorskih smrek dva absolutno nedolžna, poštna in dobra človeka, samo sestavni del tistega abstraktnega zla, ki je prihajalo in je bilo že tukaj. Da se razpoka širi in da od te razpoke svet drhti in drsi.

Zato so vztrajno brskali naprej za ozadjem zločina in slednjč pri tem uspeli. Iz preiskave je pricuriljala novica, da eden od ubijalcev, starejši, vztrajno omenja tudi tretjega človeka, nemara celo tretjega udeleženca, ki ga je seznanil z obema žrtvama. In malu so se vsi vztrajni poizvedovalci skupaj z lokalnim časnikom spraševali: Kaj bo povedal skrivnostni tretji?

Toda Erdman, ta nam nima povedati ničesar več. Ždeče mesto, ki mu je pogledal v oči nekega temnegu jutra, prvega januarja, ga je požrlo. Ali pa ga je nemara pogoltnilo njegovo lastno brezno, ki si je samo izbralo prostor, kjer ga bo potegnilo vase? V svoji sobi leži in išče neko besedo, ki je ne more najti in izgovoriti. Neke podobe mu plešejo pred očmi, ki jih ne more opisati. Prihranimo si njegovo nadaljnjo izpoved, ki na naslednjih straneh ne bi mogla izreči ničesar drugega kot priklicati pred nas mučne in nepovezane prizore razpadanja. Tem leži in njegova zavest, ki je prav gotovo nekoliko razpokana in načeta že vstopila v to zgodbo, se zdaj drobi, kot tanek in krhek porcelan.

77 Pri raztelesenju trupel obeh žrtev v prosekuri mestne bolnišnice je bilo ugotovljeno in tudi zapisano v poročilu obdukcijske komisije, da je Valentan umrl radi otrpjenja možganov in delne krvavitve v možganskem prekatu. Zadobil je dve absolutno smrtonosni poškodb, in sicer udarec z ostrino sekire na čelu, pri zadnjem udarcu z veliko sifo. Presekani so bili koža, kosti in možgani, ki so izstopili iz 9

cm dolge in 3 in pol cm zevajoče rane. Lobanjska kost je bila zdrobljena in so se širile razpoke lobanjske kosti na vse strani. Drugo smrtonosno poškodbo je dobil radi udarca s topim predmetom, pri čemer mu je bil presekan desni uhej in mu je bila zdrobljena desna senčnica. Smrtonosno poškodbo je zadobil radi udarca z ostrino sekire pod desno spodnjo ustnico, od koder je potekala 9 cm dolga zevajoča rana do kosti in zob. Razen teh treh težkih poškodb je zadobil z ostrim predmetom še več lažjih poškodb, in sicer nad levo obrvjo, na desnem licu, pod desno čeljustjo, pod levo spodnjo ustnico in na levem ušesu, ter kožne opraskanine na nosnem korenu, desnem licu in obeh rokah. Samsova je umrla radi otrpjenja možganov in izkrvavitve iz vratne žile. Zadobil je več silovitih udarcev z ostromopim predmetom po lašišču, tako da ji je bila zlomljena lobanjska kost, od koder so se širile razpoke na vse strani. Zdrobljena je bila leva senčnica, zlomljena desna senčnica. Na obrazu je dobila več težkih poškodb, povzročeni z ostrino sekire. Na desni strani vratu presekanino kože, živcev in mišic, narezana je bila tudi glavna arterija. Vse polno poškodb je dobila tudi na obeh rokah: desni četrti prst je bil razbit, na desnem sredincu sta bili dve presekanini kože, na levi roki do kosti segajoča preteznina kože, levi sredinec je bil zlomljen, na levem mezinцу je bilo več ran, leva roka je bila na hrbtu otečena, koža na njej odrgnjena. V rani na desnem kazalcu so se našli lasje, na levem predlaktju in na desnem kolenskem sklepu so se ugotovile krvave podplutbe.

78 Policijski ravnatelj g. Samo Benedičič ni bil začuden, ko je dobil iz preskave sporočilo, da je osumljen tudi Josef Erdman. Ta avstrijski državlján, ki je hodil kot mesečnik po mestu, mu je bil od prvega trenutka sumljiv. Njegov

am je sicer tipal v drugo smer. Glede na svoje izkušnje pri delu v obmejnem mestu, je najprej pomislil na politiko in na tihotapstvo. Za nekaj časa mu je prilepil rep, a njegove neskončne hoje po mestu in okolici so postajale utrudljive in tudi nezanimive. Potem mu je nastavlil provokatorja, a pravega rezultata ni dal niti osebni razgovor. G. Samo Benedičič je veliko dal na osebni razgovor. Verjel je v policijsko pamet, ki raziše vse okoliščine in preveri vse podatke, še bolj pa je verjel v svojo intuicijo. Njegova nezmotljiva intuicija pa mu je po osebnem razgovoru z Erdmanom rekla, da je s tem človekom nekaj narobe. Globoko v sebi je slutil in vedel, da ne bo nič presenečen, ko se bo v zvezi z njim nekaj zgodilo. Dobro, ni bil tihotapec, ni bil nemški vohun in ni bil komunistični agitator. A bil je povezan z ubojem. Torej je bila intuicija na svojem mestu. Bilo bi mu sicer ljubše, ko bi se bilo iz te družbe, ki se je zbirala pri inženirju Samsi, ali še rajše iz tiste čudne trojice, ki je posedala po beznicah Lenta, izcimilo kaj presenetljivo političnega. Vse pogoje so imeli za to: odpuščeni delavec in zdaj brezdelni postopač, ki ga lahko vsakdo kupi, versko blazni ruski emigrant, uporaben za prikrievanje, in avstrijski državljani, rojeni v tem mestu, trgovski potnik, ki si ne izbira družbe, naj bo slovenska ali nemška, naj bojo višji sloji ali najnižje socialno dno. Ali pa si jo, nasprotno, ravno s tem najbolj precizno izbira. Pri poslu, ki ga opravlja g. Samo Benedičič, morajo biti vsak hip vse možnosti odprte v vse smeri. Zato se tudi on ni dal takoj in zlahka zavesti navideznim motivom za uboj. Zato se ni čudil, ko so mu iz preiskave sporočili, da Ivan Glavina govori tudi o Erdmanu. Niti hudodelstva se lahko staknejo na prav nenavaden in presenetljiv način. Policijski ravnatelj g. Samo Benedičič je bil ob tej novici zadovoljen, ne zaradi novice, ampak zaradi svoje intuicije. Takoj je telefoniral preiskovalnemu sodniku in se dogovoril za aretacijo.

Josefa Erdmana so prijeli v njegovi hotelski sobi. Ležal je na tleh in okrog njega je bilo nekaj praznih steklenic. Pri vratih je stal kovček, pospravljen in pripravljen za odhod. Izkušeni kriminalist je opazil na njem tanek, komaj opazen sloj prahu, kar je pomenilo, da se kovčka vsaj nekaj dni ni nihče dotaknil. Erdman je s praznimi in od očitnega bedenja ali pijančevanja rdečkastimi zrklji gledal v orožnike, ki so mu natikali lisece. Ustnice je tako močno stiskal, da je bila na robovih koža čisto brez krvi in bela.

V preiskovalnem zaporu je nepremično ležal na postelji. Jedel ni ničesar. Paznik, ki ga je opazoval skozi limico, je videl, da vstaja le toliko, da popije nezmerne količine vode, kakor da bi hotel pogasiti ogenj notri v sebi. Na prvih dveh zaslišanjih ni spregovoril ničesar. Ko so ga soočili z Glavino, je gledal skozenj, kakor skozi steklo, in Benedičič je pomislil, da je to eden od samodejnih obrambnih načinov. Tudi s takšnimi primeri je že imel izkušnje. Ko ga je sam obiskal v celici, se je prepričal, da tudi njega ni spoznal. Medtem je ob sodelovanju avstrijske policije stekla preiskava v zvezi z njegovo provenienco. Izkazalo se je, da stariši živijo v Lienzu, kamor so se preselili nekaj let pred prevratom. Toda trdke Štastny – te na Dunaju že zdavnaj ni bilo več in tudi nikjer drugje ne. Nič čudnega, da so se brzojavke, ki jih je pošiljal na neke dunajske in tržaške naslove, vračale s pripisom: naslovnik neznan. Tega naslovnika ni bilo. Ko so mu predočili te podatke, je samo skomignil z rameni. A to je bilo hkrati že nečetje je prišlo naslednji dan, ko je na vprašanje, ali se čuti krivega za napeljevanje k uboju, kakor ga dolži osumljeni Glavina, nenadoma začel govoriti. Dejal je, da se čuti krivega, popolnoma krivega, in da brez njega do tega strašnega dogodka sploh ne bi bilo prišlo. Preiskovalni sodnik ga je prosil, naj to razloži. Erdman je odgovoril, da je takrat, ko je

opil z vlaka in se odločil, da bo poiskal tisto žogo ... Žogo? je vprašal sodnik. Kroglo, je rekel Erdman, svet. Takrat je vedel, da bo nekoga potegnil v območje zla. V območje zla? Da, kozmos je raztrgan med dobro in zlo, med duh in snov, med dušo in telo, med stari in novi eon. Raztrgan je in kroglja je prešita s črno nitjo iz prosekture. Z astralnim telesom, to je kultno vprašanje, pa človek lahko vidi in sluti. Preden je se je postavil jutranji Satanov agitator, ki je lažno oznanjal vstajenje. V resnici je vrhovni princip zla, svet leži v jutranji temi in se prepušča angelu zla. Sodnik ga je skušal zaustaviti. Kje je spoznal Ivana Glavino? je vprašal. Padli angel se v prosekuri sklanja nad mrtvega človeka in mu meri pulz, udarce srca. Sodnik se je spogledal z zapisničarko. Še enkrat je poskusil, vendar je bil zdaj njegov glas zelo blag in prizanesljiv. Ali je res, da je on Ivana Glavino seznanil z žrtvijo, z obema žrtvama. Erdman je takoj odgovoril. Zlo v njem je žrtev počasi zapeljevalo na morišče. Ko pride znamenje z neba in magnetna igla vzdrti, takrat se trenutek približa. Zlo se kobaca po trebuhu tega mesta in hoče ven. Krvavi sij je bil znamenje, da bo kmalu rojeno.

Poklicali so psihiatra. Zdravnik je nekaj dni posedal ob njem v celici, ga zapredal v pomenke, ga opazoval in ga v svoji ordinaciji pozorno in potrpežljivo poslušal. Temu se reče anamneza bolezní. Prva stvar, ki jo je ugotovil, je bil pacientov precej raztrgani spomin. Erdman se je spominjal nepomembnih stvari iz svojega otroštva, nekakšne žoge in debelega fižola, nekakšnih vrtnih gredic, govoril je o nekem Jaroslavu in njegovi sestri Lenki, ki ju očitno ni na svetu, če je verjeti podatkom policije, ali pa ju vsaj ni tam, kjer bi naj po Ermanovih besedah bila. Ni znal pojasniti, zakaj je v silvestrski noči izstopil iz vlaka. Potem se je domislil, da je tukaj zaradi laboratorijske opreme. Natančno je govoril o poslih in poti proti jugu. Z vprašanji, ki so zanimala policijo, ga

psihiater ni vznemirjal. Za anamnezo je potreboval tudi mnjenja ljudi, ki so Erdmana poznali med njegovim kratkim bivanjem v mestu. Toda teh odgovorov je bil iz svoje prakse že navajen. Vsi po vrsti so pripovedovali, da ga imajo v spominu kot razumnega, vendar pa res nekoliko odljudnega in samotnega človeka. Precej se je predal alkoholu in se družil s čudnimi ljudmi. Nihče si ne bi bil mislil, da je z njegovo pametjo kaj narobe. Vendar pa, če človek natančno razmisli, so dejali, tiste njegove nenavadne zgodbe o neznancu, ki ga obiskuje v hotelski sobi, in vse druge zgodbe in pa njegova neprestana hoja po mestu in okolici, to že da človeku misliti. Psihiater se je dolgo obotavljal, preden se je odločil za diagnozo. Nemara je šlo za latentno shizofrenijo. Pod vtusom alkohola in različnih duševnih pretresov se je okrepila. Njegovе zmedene in slikovite podobe, v katerih je govoril, je pripisal temu dejstvu in tudi podzavestnemu občutku krivde. Žensko, na katero se je očitno nenavadno močno čustveno navezal, je prav on seznanil z njenim poznejšim ubijalcem. To spoznanje je povzročilo silovit emocionalni pretres, ki je latentno shizofrenijo potisnil v akutno shizofreno epizodo.

Ne vemo, kaj naj rečemo k tem znanstvenim ugotovitvam. Kajti o različnih znanostih o človeku smo tule že veliko slišali. Veliko znanosti in veliko znanstvenikov se ukvarja s človekovo dušo, kakor tudi z njegovo lobanjo in vsem drugim. Toda zdi se, da človek od tistega hipa naprej, ko mu vse razpade in se vse zdrobi, kakor se je nenadoma, čeprav ne povsem nepričakovano zdrobilo Erdmanu, ne bi smel biti v rokah znanstvenikov. Kajti s svojimi dobrimi nameni poskrbijo, da degradacija teče dalje.

Psihiater je z vso etično odgovornostjo razmišljal o duševnem protistrupu, ki mu ga bo določil. Najprej je razmišljal o šoku z inzulinom po Kakelevi metodi. Inzulinski injekcijski šok požene človeka v komo, ki lahko traja tudi osem dni,

ndar pa se iz nje prebudi drugačen človek. Nazadnje se je odločil za najnovejšo metodo zdravljenja. Prav pred kratkim, pred letom dni, sta italijanska psihiatra Cerletti in Bini po dolgotrajnih eksperimentih na svinjah v rimski kladnici izumila elektrošok. Erdman bo dobil duševni protistrup v obliki elektrošoka. Nekaj časa bo njegova zavest visela kot luster v praznem prostoru, je dejal psihater nekoliko šaljivo preiskovalnemu sodniku, pravzaprav bo lebdela, kajti luster visi, njegova zavest pa ne bo privezana na prav nič več, potem pa lahko upamo, je rekel, da bo mogel sodelovati pri nadaljevanju preiskave.

79 Dobil je nekaj elektrošokov, na vprašanja pa mu ni bilo več treba odgovarjati. Glavina je umaknil svoje trditve o napeljevanju k uboju, saj je uvidel, da se na norca pač ne bo mogel sklicevati. Policijski ravnatelj g. Samo Benedičič je pomislil, da je bila njegova intuicija sicer dobra, vendar ji ni sledila ustrezna smer razmišljanja. Na to možnost res ni pomislil. Časniki so nehali s pisanjem o skrivnostnem tretjem udeležencu. Nekaj časa so še spremljali spremenijsve izjave obeh hudodelcev, toda zmeraj z manjšimi naslovi. Zadeva se je umikala na rob črne kronike in slednjic izginila iz časopisov. Še enkrat se je obudila nekaj mesecev pozneje, ko je sodišče morilca obsodilo, vsakega na dvajset let ječe.

Nenavadno je, kako naglo človeški spomin pozabi na dva zavržena hudodelca in tudi na njuni žrtvi. Prihajali so novi veliki dogodki in s svojo vsenavzočnostjo so preplavili mesto, ki je hipoma pozabilo na grozo, v kateri je otrpnilo tiste dni po pustu. Nacisti so zasedli Avstrijo in se približali mestu na nekaj kilometrov. Ggb.-jevi prijatelji iz kulturne zveze so se pripravljali, da zadostijo zapovedim nemške krvi, kot so zapisali. V Moskvi so obsodili na smrt osemnajst najvišjih

funkcionarjev. Povsod so korakala slepila parad, mladina se je pripravljala, da uredi svet do konca, do popolnosti. Sneg na Pohorju se je stalil. Na jasah in ob poteh med drevesi so vzkliše marjetice. Gretica in Katica sta obiskali Erdmana v blaznici. Hodil je sem ter tja z dvignjenimi rameni in upiral svoj blede obraz vanju. Imel je nekoliko razširjene zenice. Pogovarjal se je z njima o svoji boleznii in jima v latinščini citiral diagnozo. Katica je prosila strežnika za njegovo obleko, da bi mu zlikala hlače in okrtala suknič. Ni bilo potrebno. To so storili že drugi, zakaj Josefu Erdmanu se je zdravje vrnilo v toliki meri, da so ga sklenili poslati domov. Stroški prevoza bodo vsekakor manjši, kakor da bi ga v nedogled vzdrževali v tukajšnji blaznici na državne stroške.

80 Erdman je odšel na železniško postajo v spremstvu strežnika nekaj dni pred veliko nočjo. Glavo je imel pogreznjeno med ramena, ki so mu nekoliko podhrtevala. Strežnik ga je zaskrbljeno opazoval in mislil na skrbi, ki jih bo imel z njim, preden bosta na meji. Šla sta čez Jugoslovanski trg in od daleč videla gručo ljudi, ki se je zbirala pred novozgrajeno pravoslavno cerkvijo. Tam je z razširjenimi rokami in pogledom, uprtim v cerkevna vrata, stal neki drug norec in kričal: Hristos voskres! Vaistinu voskres! Erdman ga ni slišal in tudi ozrl se ni k vse večji gruči pred cerkvijo. Cerkev, pred katero je razgrajal Fedjatin, bo čez nekaj let v siloviti eksploziji zletela v zrak. Razstrelili jo bodo, da ne bo ostal kamen na kamnu. In tudi kamen poleg kamna ne, kajti s svojo pedantnostjo bodo razstreljevalci očistili trg do zadnjega praška. Norec pa je kričal tja v cerkevna vrata.

Norcev, morilcev in hudincev v letu osemintrideset res ni manjkalo.

Josefa Erdmana je strežnik predal zastopnikom nemške

psihiatrične službe v Spielfeldu skupaj z osebno dokumentacijo, izvidi in poročilom o stanju bolezní. Nekaj dni so ga imeli v neki avstrijski bolnišnici na opazovanju. Ko so ugotovili, da ni nevaren za okolico, so ga prepeljali k staršem v Lienz. Starca sta bila najprej zgrožena, kmalu pa sta se na svojega sina s podhrtevajočimi rameni in bledim obrazom navadila. Dve leti zatem je Erdmanov oče umrl. Dan pred smrtjo je pripovedoval o debelem fižolu, ki je rasel na nekem vrtnu. Isto leto so prišli po bolnika in ga brez obrazložitve odpeljali v rajh, kjer ga je opazovala posebna komisija za čistost nemške rase. Znanstveniki, ki so delali v okviru znamenitega evtanazijskega programa, so temeljito proučevali njegovo duševnost. Odgovornost ni bila majhna. Tukaj do zmore ni smelo priti. Prebosti živo človeško srce ni enostavna stvar. Zato je bilo treba dobro premisliti in proučiti vse okoliščine. Merili so mu tudi lobanjo, ki je po sodobnih frenoloških principih ustrezala v tolikšni meri, da bi ga bili kmalu odpustili. Vendar pa je bila pred njimi diagnoza, ki jo je napisal psihiater v Marburgu a/D. Menili so, da ni povsem natančna in da je v nekaterih elementih celo kontradiktorna. Zato so se odločili za kompromisno rešitev. Niso ga sprejeli v evtanazijski program, vseeno pa so ga, za primer, če bi sicer dedna latentna bolezen le obstajala, v tamkajšnji tako imenovani ambulanti neboleče sterilizirali.

81 Veliko let pozneje sedi Erdman v preveč zakurjeni in od perila, ki se suši in izpareva nad štedilnikom, nekoliko zatohli kuhinji v Lienzu. Spet pripoveduje dolgo in čudno zgodbo, ki jo mati pozna in rada posluša. Pravzaprav je ne sliši, saj je že zelo stara in naglušna. Toda sinovo pripoved zna na pamet, ve, kaj pripoveduje, in ve, da ga je ona tedaj držala v naročju. Erdman pa pripoveduje o cerkvi, ki je daleč

spodaj v nekem mestu na jugu. V tisti cerkvi je visoka in močvirna moška postava, ki stoji tam pod stropom. Mati mu blago prikimava in zaradi vlažne toplote v kuhinji včasih tudi nekoliko zadrema. Tista postava je postava Boga Očeta. V rokah ima modro kroglo, ki jo ima vsak otrok za žogo, zato v svoji nedolžni otroški poželjivosti steguje roke za njo. Če si v cerkvi sam in dobro prisluhneš, slišiš, da prihaja iz krogle utripanje onega gigantskega svetovnega srca. Zdaj utriplje mirno in enakomerno. Notri je tudi magnetna igla, pripoveduje Erdman, in ta igla zdaj samo lahno podhrteva. Ko pa bodo zgoraj spet zažarela okna v krvavordečem severnem siju, takrat bo srce hitreje udarilo, igla bo najprej vztrepetala, potem pa ponorelo zanihala v vse strani.